

Nr 41.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående främjande av planmässigt sparande samt inrättande av en statens bösättningslånefond m. m.; given Stockholms slott den 15 januari 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 januari 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Under utgifter för kapitalökning budgetåret 1937/1938 har Kungl. Maj:t på min hemställan under rubriken Statens utlåningsfonder föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, såsom kapital för Statens bösättningslånefond beräkna ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor. Till-

lika har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition, femte huvudtiteln, punkterna 26—28 föreslagit riksdagen beräkna för nämnda budgetår dels till Bosättningslånenämnder och ortsombud m. m. ett förslagsanslag av 20,000 kronor, dels till Ersättningar till postverket för dess bestyr med statens bosättningslån ett förslagsanslag av 15,000 kronor, dels ock till Bidrag till propaganda för planmässigt sparande ett anslag av 10,000 kronor.

Jag anhåller nu att till närmare behandling få upptaga dessa frågor. Därvid anser jag mig böra först uppehålla mig vid spørsmålet om vissa åtgärder till främjande av planmässigt sparande, då därutinnan föreliggande förslag äro av beskaffenhet att utöva viss inverkan å frågan om villkoren för den bosättningslåneverksamhet, till vilken jag i detta sammanhang jämväl har att taga ställning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 maj 1933 uppdrog jag åt bostadsproduktionssakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag till åtgärder för främjande av organiserad sparverksamhet, företrädesvis bland ungdomen. Enligt direktiven för utredningen borde denna avse sparverksamhet inriktad mot ett bestämt mål. Ett sådant jämförelsevis näraliggande mål syntes bostaden vara. Vid familjebildningen ställdes vederbörande i allmänhet inför en ganska betydande ekonomisk påfrestning i samband med bosättningen. Jämväl för tillgodoseende av sådana ändamål syntes den ifrågasatta sparverksamheten böra kunna tagas i anspråk. Överhuvudtaget syntes man böra taga sikte på ett främjande av hembildningen. Givetvis borde ej förbises, att sparkapitalet i vissa situationer borde kunna frigöras jämväl för andra trängande ändamål än sådana, som avsåge bostaden.

Enligt de sedermera för befolkningskommissionens arbete i statsrådsprotokollet den 17 maj 1935 uppdragna riktlinjerna borde bland annat tagas under omprövning, huruvida genom samhälleliga åtgärder för bosättningslån och bosättningsbidrag kunde skapas förutsättningar för en ökad och tidigare familjebildning. Då spørsmålet att genom organiserat sparande främja samma syfte vore föremål för utredning genom bostadsproduktionssakkunniga, syntes deras blivande förslag i ämnet böra infogas såsom ett naturligt led i den positiva befolkningspolitik, som borde eftersträvas.

Till fullgörande av det den 12 maj 1933 givna uppdraget hava bostadsproduktionssakkunniga den 7 november 1935 avgivit betänkande med förslag till lag om sparföreningar m. m. (statens offentliga utredningar 1935: 54).

Sedan detta betänkande överlämnats till befolkningskommissionen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det kommissionen meddelade uppdraget, har kommissionen den 12 december 1935 avgivit betänkande med förslag angående dels planmässigt sparande, dels ock statliga bosättningslån (statens offentliga utredningar 1936: 14). Kommissionens betänkande torde såsom bilaga (*Bilaga B*) få fogas vid protokollet i detta ärende.

Åtgärder till främjande av planmässigt sparande.

Bostadsproduktionssakkunnigas förslag.

Förslaget huvudgrunder.

Innebörden av de bostadsproduktionssakkunnigas förslag är i huvudsak följande.

I anslutning till de enskilda sparbankerna skola inrättas sparföreningar med uppgift dels att bland medlemmarna främja planmässigt sparande och dels att bereda dem lån.

Vid inträde i sparförening skall medlem upprätta en sparplan. I denna skall angivas ett bestämt sparmål, vilket skall vara av beskaffenhet att främja medlemmens, hans familjs eller annans välfärd. Vidare skall i sparplanen fastställas, inom vilka terminer insättningar skola verkställas och vilka belopp som därvid regelbundet skola insättas. Sparplan skall första gången omfatta en tid av minst fem år samt, vid förlängning, minst tre år. Endast där verkliga skäl finnas, skall ändring av sparplan kunna medgivas. Vid svårigheter av tillfällig natur, såsom sjukdom och arbetslöshet, kunna temporära dispenser från sparplanens fullföljande beviljas.

Insättningarna verkställas till vederbörande sparbank — men kunna förmedlas av sparförening — och sparbanken omhändertager i huvudsak medelsförvaltningen. Under löpande spartid äro insättarmedlen icke tillgängliga för insättaren. Den spärr, som sålunda är för handen, är anordnad på sådant sätt, att uttagning av medlems tillgodohavande i sparbanken allenast kan ske efter uppsägning av föreningen. Föreningsmedlem äger att hos föreningen påkalla verkställandet av uppsägning, när hans sparplan gått till ända, d. v. s. då spartiden löpt ut eller då han eventuellt tidigare står inför förverkligandet av sitt sparmål.

Brister medlem i fullgörandet av sparplanen, förlänges spartiden under motsvarande period, dock längst med två år. Medlem äger likväl rätt att undandraga sig sådan påföljd genom att senast före utgången av februari påföljande år verkställa den felande insättningen och att till föreningen erlägga visst fixerat vite.

Sparförening har såsom sin andra huvuduppgift att driva långivning bland föreningsmedlemmarna. Dessa skola själva utöva ett bestämmande inflytande över långivningen under särskilt hänsynstagande till den duglighet, som medlem ådagalagt genom sin sparförmåga och sparvilja. Medel för utlåningen anskaffar föreningen genom kredit hos vederbörande sparbank, varvid säkerheten utgöres av dels av föreningen för lån mottagna lånereverser med tillhörande hypotek och dels insättarnas samlade tillgodohavande i sparbanken. Hinder föreligger icke för sparbank, som finner sparföreningens allmänna utlåningsprinciper välgrundade och betryggande, att medgiva föreningen krediter jämväl till belopp, som överskjuta föreningsmedlemmarnas sammanlagda tillgodohavanden i sparbanken.

Sparmålslån, som utgör den normala formen för föreningarnas långivning, kan principieellt beviljas allenast till föreningsmedlem, som fullgjort sparplan under minst fem år och som står inför förverkligandet av sitt i sparplanen uppställda sparmål. Sparmålslån må utgå med högst samma belopp, som låntagaren enligt sparplan hopsamlat samt anlitat för sparmålets förverkligande. S. k. extrainsättningar — insättningar utöver i spar-

planen upptagna belopp — må, när de innestått minst två år, medräknas vid beräkningen av lånemaximum. Vid låntagares frånfälle gäldas sparmålslån av staten, med friskrivande av låntagarens stärbhus och hans eventuella borgensmän. Till täckande av statens utgifter för detta ändamål hava låntagarna att erlægga en på grundval av dödlighetstabeller försäkringsmässigt uträknad avgift. Med hänsyn till statens ifrågavarande åtagande uppställas vissa förbehåll rörande lånesökandes ålder och hälsotillstånd. Låntagare må ej häfta i skuld för sparmålslån till förening till högre belopp än 6,000 kronor. Längsta amorteringstid för sparmålslån är 15 år.

Under särskilda förhållanden, exempelvis vid sjukdom eller arbetslöshet, äger sparförening att mot säkerhet av medlems tillgodohavande å sparbanksbok bevilja honom tillfällig försträckning, s. k. hjälplån.

För handhavandet av de uppgifter, som stå i sammanhang med statens åtagande att gälda sparmålslån vid dödsfall, skall enligt bostadsproduktions-sakkunnigas förslag bildas ett särskilt organ, svenska sparföreningsrörelsens centralkassa. Denna, som skall utrustas med en statlig grundfond på 10 miljoner kronor, skall jämväl erhålla en del andra uppgifter sammanhängande med sparföreningarnas verksamhet.

Centralkassan skall även äga utgiva s. k. sparobligationer till små belopp. Härmed avses obligationer, vilka icke löpa med viss årligen utgående ränta utan för vilka räntan gottgöres enligt diskontoberäkning, på så sätt att den lägges till kapitalet, och obligationen sålunda efter vissa år utfaller med ett fixerat högre belopp än inköpsvärdet.

Staten skall bidraga till bestridande av sparföreningarnas förvaltningskostnader under startåren. Dessa statsbidrag hava beräknats till en miljon kronor under första budgetåret.

Vidare skall staten under de första verksamhetsåren bestrida centralkassans förvaltningskostnader, vilka för det första året beräknats till 500,000 kronor.

För genomförandet av den ifrågavarande planen hava de bostadsproduktionssakkunniga upprättat förslag till dels lag om sparföreningar, innehållande 89 paragrafer, dels förordning om svenska sparföreningsrörelsens centralkassa, innehållande 26 paragrafer, dels ock lagar om ändrad lydelse av 11, 23, 26, 27, 39, 60 och 60 a §§ lagen om sparbanker, av 91 § lagen om ekonomiska föreningar, av 8 § lagen angående handelsregister, firma och prokura, av 55 § lagen om ackordsförhandling utan konkurs, av 18 § lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, av 1 § bokföringslagen och av 53 § 1 mom. kommunal-skattelagen. Beträffande dessa förslag får jag hänvisa till betänkandet i fråga.

Yttranden.

Över bostadsproduktionssakkunnigas betänkande och förslag hava efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, pensionsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, kommerskollegium, generalpoststyrelsen, sparbanksinspektionen, bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, statens egnehemsstyrelse, statens byggnadslånebyrå, riksbanksfullmäktige, riksgäldsfullmäktige, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, svenska bostads-

kreditkassan, svenska sparbanksföreningen, svenska bankföreningen, svenska försäkringsföreningen, kooperativa förbundet, hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund, jordbrukareungdomens förbund, Fredrika-Bremerförbundet och Sveriges studerande ungdoms helykterhetsförbund.

Flertalet av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna hava helt avstyrkt förslaget eller ställt sig avgjort kritiska mot detsamma. I huvudsak tillstyrkande yttranden hava avgivits av länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands och Västernorrlands län samt av sparbanksföreningen, hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund samt jordbrukareungdomens förbund.

Emot förslaget har bland annat erinrats, att det tvångsmoment, som karakteriserade förslaget, samt den vidlyftiga och invecklade lagstiftning, varmed sparverksamheten skulle regleras, kunde befaras snarare motverka än befördra förslagets syfte. De förmåner, som skulle beredas spararna, vore vidare alltför obetydliga och osäkra i förhållande till det tvång, som ålades dem, och de förlustrisker, som följde av att sparkapitalet skulle utgöra säkerhet för andra sparares sparmålsån.

Beträffande de vid remissbehandlingen i övrigt framkomna synpunkterna tillåter jag mig att hänvisa till handlingarna i ärendet.

Befolkningskommissionens förslag.

Kommissionen.

I inledningen till sitt betänkande har befolkningskommissionen framhållit, att kroppsarbetaren i regel uppnådde jämförelsevis höga inkomster redan vid unga år och innan han ännu hade familj att försörja. Den högsta graden av relativt välstånd uppnåddes i 20—30-årsåldern. Om arbetaren då inginge äktenskap, ökades rent tillfälligt behoven i samband med utgifterna för bösättningen. Såsom nygrundad stode sig emellertid arbetarfamiljen i regel ganska gott. Därefter komme familjeekonomiens utveckling att bliva beroende av om barn föddes i familjen samt av barnens antal.

Med utgångspunkt härifrån har kommissionen beträffande de största lön-tagargrupperna dragit den slutsatsen, att en väsentligare utvidgning av sparandet icke vore möjlig annat än under tiden från och med den första anställningen fram till och i vissa fall ett par år över tidpunkten för äktenskaps ingående. Försöken att genomföra ett mera planmässigt sparande borde därför inriktas på dessa åldersklasser. I den mån sådana försök ledde till resultat, hade även ökade förutsättningar skapats för tidigare äktenskap och för större trygghet i den barnuppfödande medelåldern.

Vad här sagts om arbetarklassen ägde enligt kommissionens mening i huvudsak tillämpning även å de familjer inom den lägre medelklassen, inom vilka barnen icke utrustades med en högre utbildning. Dock visade inkomstutvecklingen här en tendens att, vid jämförelse med motsvarande utveckling inom arbetarklassen, förskjutas något framåt i tiden. Satte man tidigare äk-

tenskap såsom ett önskemål, kunde detta inom den lägre medelklassen icke i samma grad främjas genom planmässigt sparande, då den tidrymd, varunder de unga hade inkomster att spara, vore kortare.

Vad slutligen anginge tjänstemän och anställda med högre utbildning vore dessa enligt kommissionens erfarenhet vanligen icke i tillfälle att kunna genomföra ett sparande under tiden före den, då de egentligen borde ingå äktenskap.

I fortsättningen av sitt betänkande har befolkningskommissionen under kapitel II till en början upptagit bostadsproduktionssakkunnigas förslag till bedömande och därvid sammanfattningsvis anfört följande.

Kommissionen beaktar till fullo det för vårt folk betydelsefulla syftemål, de sakkunniga uppställt för sitt utredningsarbete, och delar de sakkunnigas uppfattning, att åtgärder från det allmännas sida äro önskvärda för att främja ett planmässigt sparande och för att tillgodogöra spararna den kreditvärdighet, som härigenom ådagaläggas. Kommissionen anser emellertid, att dessa åtgärder böra inriktas på vissa ungdomsåldrar. Kommissionen förmenar vidare, att det planmässiga sparandet bör hållas organisatoriskt skilt från den å dess fullföljande grundade kreditgivningen. Vad angår det planmässiga sparandet anser kommissionen, att för dess främjande på avsett sätt icke erfordras inrättandet av sådana föreningar, som föreslås i de sakkunnigas betänkande, utan att genom lämpliga åtgärder de redan förhandenvarande sparinstitutionerna kunna fylla ändamålet, i förevarande fall under fritt samarbete med bland annat ungdomsorganisationer av skilda slag. För reglering av det planmässiga sparandet synes ingen ny lagstiftning erforderlig. Kommissionen hyser den uppfattningen, att, i vad gäller spararens disposition över sina sparmedel, så stor frihet bör lämnas, som är möjlig utan åsidosättande av syftet att nå planmässigt sparande.

Befolkningskommissionen har därefter lämnat en kort redogörelse för de anstalter, som hittills av sparbankerna och postsparbanken vidtagits för främjande av sparsamhet. Härutinnan hänvisar jag till *Bilaga B* sid. 14—21.

I fortsättningen av betänkandet har kommissionen övergått till frågan om de åtgärder, som borde vidtagas med syfte att organisera och utveckla ett planmässigt sparande i ungdomsåren. Därvid har kommissionen inledningsvis uttalat, att den planmässiga sparverksamheten borde utvecklas under möjligast fria former samt vila på en sådan självverksamhet bland grupper av ungdom och enskilda sparare, som redan här och var givit gynnsamma resultat. Sålunda syntes de s. k. sparklubbar, som under medverkan av vederbörande sparbank bildats på några orter, visa hän på en utvecklingslinje, som torde ha framtiden för sig. Sparklubsverksamheten borde därför bliva föremål för statsmakternas intresse och, i vad det gällde en propagandaverksamhet på området, jämväl för deras ekonomiska stöd. Samtidigt borde man även söka väcka enskilda, i sparklubbar icke sammanslutna personers intresse för planmässigt sparande samt finna lämpliga former även för främjandet av detta mer individuellt betonade sparande. Medan utvecklingen av sparklubsrörelsen närmast anknöte till initiativ, som tagits inom de enskilda sparbankerna, kunde arbetet för utvecklingen av det enskilda plan-

mässiga sparandet lämpligen ankomma främst på postsparbanken med dens talrika avdelningskontor. Särskilt i landets nordligare delar vore sparbankerna mångenstädes fåtaliga, medan postsparbanken även där hade överallt jämförelsevis lätt tillgängliga kontor.

Kommissionen har därefter anfört i huvudsak följande.

I enlighet med vad tidigare framhållits borde det planmässiga sparandet hava till ändamål att utnyttja den sparkraft, som ofta förefunnes ett antal år närmast efter erhållandet av den första anställningen. Önskvärt vore, att vissa gränser angäves för de åldrar, som här avsåges, och kommissionen föreslog härutinnan åldrarna 15—30 år.

Då en person i denna ålder önskade påbörja ett planmässigt sparande, borde han vända sig till närbelägen postanstalt eller sparbank och erhålla en för ändamålet avsedd motbok, betecknad hemsparbok eller dylikt. Samtidigt åtog sig spararen genom ett särskilt sparavtal att verkställa insättningar efter bestämd sparplan. I sparavtalet borde angivas en viss tid, under vilken sparverksamheten skulle utövas, samt de tidpunkter eller terminer, då insättningar skulle ske, och storleken av insättningarna. Spararen borde givetvis vara oförhindrad att göra större insättningar, än han åtagit sig. Vid sparavtalets avslutande torde icke behöva angivas, vilket ändamål spararen åsyftade att nå med sparandet. Detta ändamål kunde naturligtvis vara, och vore även ofta, helt allmänt, att spararen ekonomiskt ville stå bättre rustad för livet. Kommissionen, som närmast haft att beakta ungdomssparandets betydelse för familjebildningen, ville särskilt understryka, att detta sparmål av naturliga skäl vanligen icke spelade nämnvärd roll i den tidiga ungdomsålder, då sparandet helst borde grundläggas. Det funnes intet skäl att binda sparandet till hembildningen, lika litet som till något annat konkret sparmål.

Man borde utgå ifrån, att de insatta medlen skulle utgöras av besparingar å arbetsinkomster men däremot i princip icke av annorledes förvärvat kapital. Någon direkt kontroll över varifrån sparmedlen härrörde torde emellertid i allmänhet icke kunna och heller icke böra komma i fråga. Såsom i fortsättningen närmare angäves, ville kommissionen förorda att å sparkapital, sammanbragt genom planmässigt sparande, viss högre ränta skulle utgå. För att förebygga, att denna förmån i alltför hög grad komme att utnyttjas i fråga om kapital av annan art, borde det sparkapital, som finge räknas såsom resultat av planmässigt sparande, utgöra högst 3,000 kronor. Om de sparade medlen uppginge till högre belopp än 3,000 kronor, borde den överskjutande delen behandlas såsom vanliga sparmedel. Hinder borde icke föreligga för den, som påbörjade planmässigt sparande, att till sitt konto överflytta förut å skolsparbanksbok innestående sparkapital. Då spartid gått till ända, borde spararen kunna sluta nytt sparavtal, varvid det redan sammanbragta sparkapitalet skulle räknas såsom ingångsinsättning, varå liksom å de därefter enligt det nya sparavtalet skeende insättningar den högre räntan skulle tillgodogöras.

Sparbanken, respektive postanstalten, borde hålla olika exempel på sparplaner tillgängliga för spararna och vara dem behjälpliga att välja den plan, som bäst svarade mot deras ekonomiska villkor. Av sparplanerna borde framgå, huru stora och huru ofta förekommande insättningarna behövde vara, för att spararen efter viss tid skulle nå visst besparat belopp.

Sparbank borde tillse att spararen fullgjorde åtagna insättningar. Om han försummade detta, borde sparbanken i lämpliga former söka förmå honom att fullfölja sparplanen. Hinder borde icke föreligga att, där så betingades av omständigheterna, insättningarna nedsattes eller insättningsterminerna omlades. Där spararen likväl icke kunde förmås att fortsätta sina insättningar, borde tvångsmedel icke komma till användning. Om det sedermera bleve fråga om att — på sätt i fortsättningen komme att beröras — meddela bevis rörande vederbörande sparverksamhet, borde emellertid hänsyn tagas till om giltigt skäl förelegat för uraktlåtenheten att fullfölja sparplanen. Vid detta bedömande borde i huvudsak samma synpunkter vara vägledande, som enligt det följande skulle beaktas vid bedömandet av om uttag av medel kunde anses legitimt eller icke.

Ehuru i sparavtalet viss tid skulle angivas för avtalets fullgörande, borde spararen likväl vara fri att när som helst uttaga insatta medel. Skedde uttag före den stipulerade spartiden utan att spararen som skäl därför kunde åberopa något legitimt ändamål av den art, som i det följande omförmäldes, syntes det emellertid naturligt, att han ginge förlustig den rätt till högre ränta, som förutsattes skola vara förenad med det planmässiga sparandet. Någon påföljd i form av vite eller dylikt borde däremot icke ifrågakomma, då detta skulle kunna avskräcka från anslutning till det planmässiga sparandet och i övrigt förvanska sparandets natur av en frivilligt buren självverksamhet till egen förkovran.

Vad anginge de ändamål, för vilkas tillgodoseende medel borde få uttagas, utan att detta föranledde förlust av de med det planmässiga sparandet förenade förmåner, borde sådant legitimt ändamål anses vara för handen, om spararen inginge äktenskap, samt om han önskade genomgå utbildningskurs, grunda egen rörelse, förvärva eget hem eller dylikt; likaledes när spararen på grund av sjukdom, arbetslöshet eller andra omständigheter befunne sig i nödställd belägenhet eller ock anhörig till spararen råkat i sådan belägenhet och spararen icke utan anlitande av sina besparingar kunde bringa hjälp.

I såväl motböckerna som sparavtalen borde återgivas de förutsättningar, under vilka uttag kunde ske utan att insättaren ginge miste om de fördelar, som det planmässiga sparandet vore avsett att medföra. Givetvis måste tvekan ofta uppstå, huruvida sådana förhållanden föreläge, som gjorde ett ändamål legitimt på sådant sätt, att planmässigt sparade medel borde få uttagas utan inskränkning i de förmåner, som vore förenade med sådant sparande. Det syntes därför angeläget att, då det gällde tillämpningen av ifrågavarande regler, samråd komme till stånd mellan sparbankerna och postsparbanken.

Då det gällde att grundlägga ett ökat intresse för planmässigt sparande

hos vårt lands ungdom, borde olika framgångssätt användas vid sidan av varandra. Kommissionen hade redan angivit, att en viss del av denna sparverksamhet torde komma att bedrivas individuellt genom att enskilda personer slöte sparavtal med sparbank, och framhållit, att arbetet för utvecklingen av denna individuella sparverksamhet vore en särskilt naturlig uppgift för postsparbanken. Det vore tydligt, att denna postsparbankens verksamhet för främjandet av planmässigt sparande kunde i viss mån samordnas med den verksamhet av delvis liknande natur, som redan bedreves genom statens intressekontor, vilken senare verksamhet i så fall borde i olika riktningar utvecklas och avpassas efter den utökade uppgiften. Även de enskilda sparbankerna borde hava ett viktigt arbetsfält i fråga om utvecklingen av både det individuella sparandet och intressekontorsverksamheten. Kommissionen ansåge sig emellertid i detta sammanhang icke böra ingå på en närmare diskussion av spörsmålet, huru detta arbete borde organiseras och huru uppgifterna borde fördelas mellan postsparbanken och de enskilda sparbankerna.

Då intresset hos de enskilda personer, som beslutat spara enligt viss sparplan, lätt kunde slappas, om icke särskilda åtgärder vidtoges för dess upprätthållande, syntes för framdrivandet av planmässigt sparande vissa kollektiva anordningar förtjänta av särskilt beaktande. Kommissionen hade här i tankarna den tidigare berörda sparklubbsrörelsen. Sparklubbar vore lokala sparsammanslutningar, bildade av en sparbank i orten, oftast i samarbete med viss ungdomsorganisation eller viss facklig lokalorganisation. Sparklubbarna, som arbetade under fria organisatoriska former, hade till uppgift att förmå enskilda personer att åtaga sig planmässigt sparande och att därefter övervaka, att dessa fullgjorde åtagna insättningar.

Verksamheten inom en sparklubb sköttes i regel av en kommitté på minst tre personer, vilka valdes av klubbens medlemmar. Kommitterade verkställde å bestämda tider uppbörd av de belopp, som medlemmarna genom särskilda certifikat utfäst sig att spara, varvid till insättarna lämnades kvitto i form av kuponger, lydande å respektive insättningsbelopp. Insättningarna redovisades vecko- eller månadsvis till vederbörande sparbank och noterades i särskild sparbanksbok för varje medlem av sparklubb. En fördel med dessa sparklubbar vore, att inkomsttagare direkt å arbetsplatsen eller — t. ex. i fråga om ungdomssammanslutningar — vid föreningsmöte regelbundet kunde avsätta mindre sparbelopp.

Sparklubbar skulle även kunna organiseras, utan att klubbarna genom egna funktionärer behöfde ombesörja uppbörd av besparingarna. Om en sparklubbs medlemmar vore anställda vid samma företag, kunde den göra framställning till arbetsgivaren, att bestämda sparbelopp måtte avdragas i samband med avlöningens utanordnande. Sparklubbens funktionärer hade då allenast att övervaka, att medlemmarna fullgjorde sina insättningar, såvida icke skäl för uppehåll i sparandet förelåge.

Sparklubbar borde kunna grundas även utan sparbankernas medverkan. Under inga förhållanden syntes något ansvar för funktionärernas redovis-

ning böra åläggas sparbankerna eller postsparbanken, även om dessa givetvis borde förbehålla sig rätten att kontrollera sparklubbarnas verksamhet och även i lämplig utsträckning borde använda denna kontrollrätt för att skapa största möjliga säkerhet åt de enskilda spararna. Man finge dock utgå från att medlemmarna själva hade det största intresset av att kontrollera sparklubbarnas verksamhet, eftersom klubbarna vore deras enskilda sammanslutningar. Sparbankerna borde vara angelägna att giva sparklubbarna råd och anvisningar, huru kontrollen lämpligen borde anordnas och verksamheten i övrigt bedrivas. Exempel på stadgar för sparklubb har såsom bilaga fogats vid kommissionens betänkande.

Den förmån, som borde kunna beredas deltagarna i det planmässiga sparandet och som i särskilt hög grad syntes vara ägnad att stimulera till ökat sparande, torde vara gottgörandet av en högre ränta å insättningar av denna art. Visserligen bedreve sparbankerna sin rörelse med liten räntemarginal. Det oaktat syntes man kunna räkna med att sparbankerna skulle vara villiga att å insättningar av omhandlade slag, vilka i stort sett komme att vara stående i flera år, gottgöra högre ränta än å vanliga insättningar.

Postsparbanken, som under de senare åren till statsverket lämnat en vinst av 3—5 miljoner kronor årligen och som för år 1935 haft en genomsnittlig räntemarginal av 1.9 procent, gottgjorde för närvarande sina insättare en ränta, som med $\frac{1}{2}$ procent eller mera understeg de lokala sparbankernas inlåningsränta. Såsom skäl för denna lägre räntegottgörelse hos postsparbanken hade anförts, dels att de insatta medlen vore statsgaranterade och dels att den enskilde spararen hos postsparbanken hade möjlighet att kunna begagna sig av landets alla postanstalter för insättning eller uttagning av medel. Beträffande de medel, som genom det planmässiga sparandet insattes i postsparbanken å särskild räkning, torde en högre räntegottgörelse lämpligen böra lämnas än å vanliga postsparbanksböcker.

Kommissionen anslöte sig till bostadsproduktionssakkunnigas uppfattning, att ett under viss tid fullföljt planmässigt sparande utgjorde ett bevis om vederbörande sparares ekonomiska vederhäftighet och förtänksamhet, och att dessa egenskaper borde räknas denne till förtjänst vid prövning av låneansökning. Kommissionen, som utginge från att, i den mån det planmässiga sparandet finge fasta former, enskilda kreditinrättningar och särskilt sparbankerna komme att i sin låneverksamhet taga vederbörlig hänsyn till denna art av personlig säkerhet, funne det särskilt angeläget, att staten i sin låneverksamhet icke uraktlåte att taga sådan hänsyn. I överensstämmelse med denna uppfattning hade kommissionen vid utformningen av reglerna för beviljandet av statliga bosättningslån ansett sig böra föreslå att den sparvilja, som en sökande ådagalagt genom ett på avtalat sätt fullföljt sparande, skulle räknas såsom ett värdefullt bevis på ekonomisk vederhäftighet och förmåga att återbetala lånet. Även vid beviljandet av andra statliga lån syntes ett intyg från postsparbanken eller enskild sparbank om fullföljt planmässigt sparande böra tillmätas motsvarande betydelse, så t. ex. i fråga om

statens egnahemslån, statens räntefria studielån m. fl. dylika lån. Medvetandet om att stöd av detta slag kunde av staten lämnas till den, som sparat planmässigt, borde verksamt bidraga till utvecklingen av en organiserad sparverksamhet bland ifrågavarande åldersgrupper.

Den propaganda, med vilken man skulle skapa intresse för planmässigt sparande, borde med fördel kunna anknytas till den sparsamhetsundervisning, som lämnades i seminarier och skolor. Från postsparbankens och de enskilda sparbankernas sida borde vidare hänvändelse göras till olika kategorier av ungdomsorganisationer. För skapandet av detta intresse vore det även lämpligt att söka stöd hos radion och tidningspressen. Vidare borde en broschyr i massupplaga utgivas, som klarlade avsikten med det planmässiga sparandet och framför allt underströke de fördelar, detsamma medförde för den enskilde såväl direkt genom sparkapitalets tillkomst och den högre förräntningen som indirekt genom möjligheten att lättare bli delaktig av statens långivning under olika former.

För en propagandaverksamhet av denna omfattning fordrades dels en fast organisation och dels penningmedel. Som bekant disponerade de svenska sparbankerna årligen stora summor för organiserad sparpropaganda av olika slag. Det vore att förmoda, att postsparbanken och de enskilda sparbankerna icke skulle undandraga sig att ekonomiskt stödja propagandan för det planmässiga sparandet. Då detta sparande med hänsyn till dess betydelse ej blott för familjebildningen utan även för folkets allmänna ekonomiska förkovran vore ett viktigt samhällsintresse, vore det välmotiverat, att också staten lämnade bidrag till denna propaganda.

Propagandaverksamheten ifråga syntes lämpligen kunna ombesörjas av den avdelning för sparpropaganda, som svenska sparbanksföreningen redan inrättat i visst samarbete med postsparbanken. Detta samarbete borde i så fall göras intimare. Om en sådan anordning befunnas lämplig, borde staten årligen till sparbanksföreningens förfogande ställa visst belopp för propagandaändamål med skyldighet för föreningen att däröver avgiva redovisning. Skulle det visa sig, att beloppet icke disponerats i enlighet med lämnade anvisningar, stode det staten fritt att indraga anslaget ett kommande år. I varje fall borde staten betinga sig rätt att genom lämpligt organ övervaka, att anslagna medel användes på avsett sätt och att reklamen bedreves under värdiga former. Kommissionen, som icke ansåge sig böra i detta sammanhang närmare ingå på den sistberörda organisationsfrågan, ville likväl uttala som sin mening, att propagandaverksamheten lämpligen borde bedrivas på ett enhetligt sätt och handhas av blott en organisation, samt föreslog under denna betingelse, att till främjande av planmässigt sparande i ungdomsåren ett statsanslag anvisades å förslagsvis 25,000 kronor för budgetåret 1936/1937 och 50,000 kronor för efterföljande budgetår. Anslaget borde i den ordning Kungl. Maj:t bestämde disponeras för propagandaverksamhet av postsparbanken och de enskilda sparbanker, som vidtog åtgärder för organiserande av planmässigt sparande.

Yttranden.

Över befolkningskommissionens betänkande hava yttranden avgivits av socialstyrelsen, generalpoststyrelsen, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län, sparbanksinspektionen, riksgäldsfullmäktige, svenska landskommunernas förbund, svenska bankföreningen och svenska sparbanksföreningen.

I flertalet yttranden har uttalats anslutning till förslagets huvudprinciper eller hava erinringar däremot icke framställts. De enda myndigheter, som haft mer väsentliga erinringar att göra, äro socialstyrelsen, statskontoret och överståthållarämbetet.

I fråga om önskvärdheten av åtgärder till främjande av sparsamhet har i yttrandena anförts bland annat följande.

Generalpoststyrelsen har framhållit, att kommissionen genom den bild, som kommissionen tecknat av välståndsutvecklingen i en lönearbetares liv, även pekat på den levnadsperiod — tiden före äktenskapet — under vilken goda resultat av ett planmässigt sparande framför allt kunde vinnas. Förslaget att sparinstitut för de breda lagren — postsparbanken och de enskilda sparbankerna — skulle mera direkt än hittills inrikta sina ansträngningar på att förmå ungdomen till bestämda regelbundna sparavsättningar vore beaktansvärt. Ungdomstiden vore de goda föresatsernas tid. Om man tillhandahölle ungdomen sparplaner av olika slag, vilka kunde tilltala dess ambition och strävan efter ekonomisk självständighet, och om dessutom dylik planmässig sparsamhet kunde premieras med högre ränta än den, som utginge för vanliga sparmedel, vore det icke uteslutet att man därigenom skulle kunna frambringa ett avsevärt ökat sparande just under den levnadsperiod, då för stora befolkningsgrupper möjligheterna till sparande vore som störst. Betydelsen härav för både individen och samhället vore uppenbar.

Överståthållarämbetet har ansett önskvärt, att åtgärder vidtoges i syfte att hos befolkningens breda lager väcka förståelse för den stora betydelsen av ett målmedvetet och rationellt sparande. Tvekan syntes heller knappast kunna råda därom, att strävandena i detta hänseende främst borde inriktas på ungdomsåldrarna, då förhållandet mellan inkomster och strängt nödvändiga utgifter i regel vore mera gynnsamt för sparverksamhet än senare. Om det mest lämpliga sättet att uppmuntra till sparsamhet kunde däremot givetvis olika meningar råda. I vårt land funnes ju emellertid redan i sparbankerna för denna sak mycket naturliga organ med en icke obetydlig erfarenhet på området. Det syntes från samhällets sida ligga närmast till hands att uppmuntra och i den mån så lämpligen kunde ske stödja denna av sparbankerna påbörjade verksamhet.

Länsstyrelsen i Stockholms län har betraktat såsom synnerligen erkännansvärt själva huvudsyftet med förslaget, nämligen att göra sparandet lockande för ungdomen, att genom ändamålsenliga organisativa former tillvarata

det behov att stå på egna ben och den villighet att genom uppoffringar för stunden förbättra sin framtid och möjlighet till familjebildning, som vore av så grundläggande betydelse för samhällets naturliga utveckling. Länsstyrelsen delade helt kommissionens uppfattning, att ett stärkande och utvecklande av det planmässiga sparandet borde ske på frivillighetens väg utan någon som helst inblandning av lagföreskrifter. Om behov förefunnes av en ny sparorganisation borde denna kunna framväxa av egen kraft. Det syntes icke vara något att erinra emot att den s. k. sparklubsverksamheten toges i ungdomssparandets tjänst och att nämnda klubbverksamhet bleve föremål för det allmännas särskilda intresse och ekonomiska stöd.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har ansett en av de mera huvudsakliga anledningarna till minskat antal giftermål och minskad nativitet vara att söka i de osäkra och icke minst för ungdomen svåra ekonomiska förhållanden, som framträtt efter världskriget. Det vore därför en viktig angelägenhet även för det allmänna, att intet försummades, som lämpligen kunde göras för att främja och organisera ett planmässigt sparande, särskilt för de breda lagren av folket och i ungdomsåren.

Jag övergår härefter till en redogörelse för de synpunkter, som i yttrandena anlagts på de särskilda i kommissionens betänkande avhandlade spörsmålen.

Kommissionens uppfattning, att åtgärder till främjande av ökad sparsamhet i ungdomsåren borde vidtagas utan särskild lagstiftning och i möjligast fria former, har icke föränlett erinran i något yttrande. Sålunda har exempelvis *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som tidigare icke haft några väsentliga anmärkningar att framställa mot bostadsproduktionssakkunnigas förslag i ämnet, funnit påtagligt, att de avsevärt enklare och smidigare formerna för det planmässiga sparandet, som befolkningskommissionen ifrågasatt, borde hava större förutsättningar att stimulera sparverksamheten. Länsstyrelsen kunde därför icke finna annat än att vad kommissionen föreslagit vore att föredraga framför de av bostadsproduktionssakkunniga avgivna förslagen. Ett liknande uttalande har gjorts av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, som jämväl tidigare, om ock med tvekan, förklarat sig kunna i princip biträda bostadsproduktionssakkunnigas förslag.

Generalpoststyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län och *sparbanksinspektionen* hava emellertid funnit mindre lämpligt att, såsom kommissionen föreslagit, det planmässiga sparandet skulle begränsas till personer i åldern 15—30 år. Generalpoststyrelsen har sålunda framhållit, att det metodiska sparandet vore betydelsefullt även för den som överskridit 30 år, samt att det vore önskvärt att sparandet vidmakthölles av den som tidigare börjat därmed och att de genom planmässigt sparande åstadkomna medlen icke efter spartidens utgång uttoges och förbrukades utan finge kvarstå såsom en sparpenning för ålderdomen. Länsstyrelsen i Västerbottens län har ifrågasatt, huruvida icke den i skolorna redan bedrivna sparverksamheten borde göras

obligatorisk, så att sparandet kunde börja vid 7 i stället för vid 15 års ålder. Därefter borde intet hindra spararna att fortsätta sparandet huru länge de önskade, ty eljest kunde det inträffa, att de sparade medlen i många fall förbrukades på ett sätt som ej varit avsett. Som övre åldersgräns för påbörjande av planmässigt sparande kunde måhända 30 år vara att förorda.

Kommissionens förslag, att till grund för det planmässiga sparandet skulle ligga ett sparavtal samt att sparbanker skulle vid upprättandet av sparavtalet bistå spararen med råd och anvisningar ävensom sedermera övervaka spararens fullgörande av avtalet och i fall av legitimt behov äga medgiva honom dispens från avtalets bestämmelser eller rätt att utan förlust av tillförsäkrade särskilda förmåner uttaga sparkapitalet, hava föranlett erinringar i några yttranden.

Socialstyrelsen har sålunda anfört följande.

För att en sådan rådgivning och kontrollverksamhet skall bli en realitet och icke allenast stanna på papperet erfordras och åsyftas uppenbarligen en omdömesgill och intresserad behandling av varje särskilt fall. Det torde dock med fog kunna ifrågasättas, huruvida postsparbankens och sparbankernas lokala organ i allmänhet äga de förutsättningar, som krävas för fyllande av de dem tilltänkta uppgifterna. I varje fall skulle väl erfordras att, åtminstone i större samhällen, härför anställdes särskild personal, vilken, därest denna sparrörelse toge större omfattning, torde komma att draga avsevärda kostnader.

Tveksamt synes också vara, huruvida det är psykologiskt riktigt att förvandla det fria förhållandet mellan sparare och sparbank till ett slags förmynderskap från sparbankens sida. Visserligen skulle detta grundas på ett spararens frivilliga åtagande, men erfarenheten torde hava givit vid handen, att ekonomisk kontroll från utomstående över vuxna personer av dem ofta uppfattas såsom obehörig och lätt leder till slitningar.

Socialstyrelsen anser emellertid, att, därest vederbörande sparbanker vore villiga att lämna sin medverkan, kommissionens förslag kunde försöksvis provas.

Statskontoret har ställt sig tveksamt särskilt till uppslaget, att spararna skulle bindas genom sparavtal samt att sparbankerna och deras funktionärer skulle äga övervaka, att inbetalningar i vederbörlig ordning verkställdes och uppställda sparplaner fullföljdes. Det förefölle sannolikt, att åtgärder i denna riktning, huru välmenta de än vore, liksom överhuvudtaget kontrollanordningar från utomståendes sida skulle komma att verka mera avkylande än stimulerande å sparintresset.

Överståthållarämbetet har ansett den individuella prövningen förutsätta en ofta omfattande utredning rörande spararens personliga förhållanden, vilken låge vid sidan av sparbankernas ordinarie verksamhet och kunde bli en vansklighet och tyngande för deras befattningshavare.

Kommissionens förslag, att sparbankerna skulle utfärda intyg rörande fullgjort planmässigt sparande, har föranlett uttalanden av svenska bankföreningens styrelse och överståthållarämbetet.

Bankföreningens styrelse har förklarat sig dela kommissionens uppfattning, att intyg angående ordentligt bedrivet sparande borde vara ägnade att

vid prövning av kreditfrågor eller andra ärenden, där fråga vore om personlig vederhäftighet, på ett gagneligt sätt komplettera sådana upplysningar, som i övrigt förebringades eller funnes erforderliga.

Överståthållarämbetet däremot har funnit det föga sannolikt, att dylika intyg skulle kunna för spararna medföra avsedd förmån vid låneansökningar. Även om det behöriga fullgörandet av sparavtalet måste anses innefatta ett indicium på spararens ekonomiska vederhäftighet, så utgjorde det dock enbart för sig knappast något tillförlitligt bevis därå.

Frågan om högre ränta å planmässigt sparat kapital har behandlats i några av yttrandena.

Generalpoststyrelsen har sålunda anført, att redan i annat sammanhang inom postsparbanken gjorts vissa undersökningar rörande möjligheten och lämpligheten av att tillämpa differentierad ränta, så att det långfristiga spar-kapitalet gottgjordes en högre ränta än det mera kortfristiga. Oaktat en dylik allmän räntedifferentiering av tekniska skäl icke kommit till stånd vore generalpoststyrelsen villig att för postsparbankens vidkommande tillstyrka en högre ränta för det särskilda slag av sparmedel, varom nu vore fråga.

Sparbanksinspektionen har framhållit att, även bortsett från de mera sociala skälen för en högre ränta å planmässigt sparade medel, en sådan kunde vara betingad av den omständigheten, att dessa medel kunde förutsättas bliva innestående under flera år. Enligt de av kommissionen föreslagna grunderna för det planmässiga sparandet skulle sparare äga rätt att när som helst uttaga sina sparmedel. Skedde uttaget före den avtalade spartidens utgång, skulle dock avdragas den ränta utöver vanlig insättningsränta, som gottgjorts å sparkapitalet, såvida icke spararen kunde visa legitimt skäl för uttaget. Med avseende å vad sålunda föreslagits fäste sparbanksinspektionen uppmärksamheten på att, vare sig legitimt skäl för uttaget föreläge eller icke, vederbörande sparbank uppenbarligen måste kunna upprätthålla krav på att fastställd uppsägningstid å insättarmedlen iakttoges eller att kapitalrabatt erlades, beräknad i förhållande till den tid, som återstode av uppsägningstiden. En sådan kapitalrabatt kunde icke för insättningar, som stått inne under någon längre tid, i nämnvärd grad förminska förmånen av den högre räntan å planmässigt sparade medel.

Svenska sparbanksföreningens styrelse har anført följande.

Vad beträffar frågan om bestämmande av högre ränta för medel, som insättas å s. k. hemsparbok med avtal om visst planmässigt sparande, torde man, då dessa medel äro av mera långfristig natur och sparmedel i egentlig mening, kunna påräkna, att sparbankerna i görligaste mån komma att tillämpa en högre räntesats än den vanliga, särskilt sådana sparbanker, som redan infört räntedifferentiering. För övrigt ha åtskilliga sparbanker redan förut öfvervägt eller tillämpat särskilda metoder för premiering av planmässigt sparande, genom vilka även det nu ifrågasatta sparmålssparandet skulle kunna främjas.

Vad beträffar de skäl, vilka skulle föranleda, att sparare skulle, utan att behöva vidkännas avdrag, kunna när som helst — naturligtvis med iaktta-

gande av i varje fall föreskriven uppsägningstid — uttaga sina sparmedel, böra noggranna bestämmelser härutinnan meddelas i det mellan spararen och sparbanken ingångna sparavtalet. Bl. a. torde sparbankerna böra stipulera, att den, som före sparavtalets utgång vill uttaga sin behållning och som därför skulle nödgas vidkännas visst avdrag, icke skall behöva vidkännas dylikt avdrag därest viss längre tid, t. ex. två å tre år, förflutit från sparandets början. Vid motsatt forfarande torde anslutningen till det planmässiga sparandet lida visst avbräck.

Socialstyrelsen har uttalat farhågor för att den högre räntan skulle medföra en stark frestelse för föräldrar och andra att på premierade sparbanksböcker införa egna sparmedel. Det vore i varje fall svårförståeligt, att deltagarna i den särskilt organiserade sparverksamheten skulle, därest denna erhöile åsyftad större omfattning, kunna utan förfång för andra sparmedelsinsättare tillerkännas viss högre ränta på sina sparmedel.

Även *statskontoret* har framhållit, att den extra räntegottgörelsen ytterst måste gå ut över de övriga insättarna i sparbanken, och att gottgörelsen därför knappast kunde anses befogad i vidare mån än densamma utgjorde compensation för de insatta sparmedlens längre bundenhet. Därtill komme, att en dylik anordning blott alltför lätt skulle kunna missbrukas av mindre nogräknade insättare genom insättning i annans namn.

Överståthållarämbetet har ansett fara föreligga för att den högre räntan skulle locka bättre bemedlade att i rent placeringssyfte begagna sig av denna för andra ändamål avsedda förmån.

Kommissionens förslag i vad det avser i n r ä t t a n d e t a v s p a r k l u b b a r har föranlett vissa särskilda uttalanden.

Sålunda har *överståthållarämbetet* funnit de av kommissionen förordade anordningarna för träffande av sparavtal vara ägnade att uppamma ungdomens sparintresse, särskilt under förutsättning att sparklubbar kunde med eller utan biträde av sparbankerna komma till stånd och om därmed åt sparandet kunde förlänas ett visst tävlingsintresse, som skulle göra sparavtalets fullföljande till en hederssak för klubbens medlemmar.

Sparbanksföreningens styrelse har av kommissionens betänkande dragit den slutsatsen, att vid bildandet av sparklubbar vissa gränser skulle uppdragas å ena sidan för postsparbankens verksamhet och å den andra för de enskilda sparbankernas arbete härutinnan, så att sparbankerna var inom sitt område finge anordna sparklubbar samt postsparbanken skulle anordna sådana endast i de fall, då den lokala sparbanken på förfrågan förklarar sig sakna möjlighet att vidtaga åtgärder i detta syfte. Uppgiften att för planmässigt sparande intressera enskilda personer, som ej lämpligen kunde ansluta sig till sparklubbarna, torde vara en uppgift som även inom samma verksamhetsområde lämpade sig både för de enskilda sparbankerna och för postsparbanken.

Generalpoststyrelsen har anfört följande.

Generalpoststyrelsen vill icke bestrida, att systemet med sparklubbar kan fungera klanderfritt och vara till stort gagn. Men enligt styrelsens mening kan det icke anses lämpligt, att postsparbanken och sparbankerna skulle di-

rekt medverka till inrättande av dylika utomstående organ för uppbörd av sparmedel utan att åtaga sig någon ansvarighet för medel, som av sparare anförtros dem. Det skulle icke undgå att väcka berättigat klander om en sparbank, som verksamt deltagit vid bildandet av en sparklubb, vid eventuell oegentlighet inom denna skulle stå utan ansvar. Generalpoststyrelsen anser därför, att postsparbanken och sparbankerna lämpligen böra begränsa sin kollektiva verksamhet till att genom propaganda, utdelning av sparplaner, personliga samtal m. m. söka intressera personalgrupper å arbetsplatser samt organisationer av skilda slag för det planmässiga sparandet. På berörda personalgrupper och organisationer bör det därefter ankomma att själva avgöra om de skola för detta ändamål bilda en särskild sparklubb eller om sammanslutningen som sådan skall upptaga sparfrågan på sitt program, vilket senare också kunde befinnas lämpligt. Sammanslutning eller sparklubb bör vidare själv, utan någon påverkan från postsparbankens eller vederbörande sparbanks sida, bestämma i vilken ordning medlemmarnas regelbundna avsättningar skola överlämnas till banken för insättning. Särskilt när det gäller en sammanslutning, vars medlemmar icke äro anknutna till en gemensam arbetsplats och avdrag genom arbetsgivarens försorg i samband med avlöningsutbetalningen således är utesluten, låter det mycket väl tänka sig att sammanslutningen uppdrager åt någon eller några av sina medlemmar, exempelvis styrelsen, att omhänderhava uppbörden, men — och detta må särskilt betonas — den som erhåller ett dylikt uppdrag blir då, liksom arbetsgivaren i fall denne gör avdragen, ombud för vederbörande sparare och icke för banken.

Beträffande kommissionens förslag, att de enskilda sparbankerna och postsparbanken skulle gemensamt bedriva propaganda i syfte att utbreda kännedomen om och intresset för planmässigt sparande samt att staten skulle lämna bidrag till kostnaderna för denna propaganda, har i yttrandena anförts bland annat följande.

Generalpoststyrelsen har erinrat, att den sparform, varom här vore fråga, endast bleve ett nytt led i postsparbankens och sparbankernas verksamhet till sparsamhetens främjande. Det kunde därför ifrågasättas, huruvida staten borde genom särskilt anslag bidraga till kostnaderna härför. Med hänsyn till det utpräglat sociala syfte, som låge till grund för förslaget, och då verksamheten i fråga aldrig torde kunna ekonomiskt bliva en för sparinstitutet särskilt fördelaktig rörelse, syntes det dock kunna försvaras, att staten åtminstone för den nya sparverksamhetens igångsättande lämnade visst bidrag.

I fråga om disponerandet av sålunda beviljade medel ville styrelsen framhålla följande. Såsom befolkningskommissionen antytt, komme postsparbanken, å ena, och de enskilda sparbankerna, å andra sidan, sannolikt att organisera den nya sparverksamheten efter delvis olika linjer. Därvid torde det icke kunna undvikas att propagandan måste bedrivas på delvis olika sätt och att även propagandamaterialet måste bliva i viss mån olikartat. Det syntes därför lämpligast, att denna speciella propaganda ombesörjdes av postsparbanken och sparbankerna var för sig. En *allmän* upplysningsverksamhet, genom utgivande av en massbroschyr i ämnet samt genom radio och tidningspressen, syntes däremot lämpligen kunna ske gemensamt. Den pro-

paganda, som postsparbanken och sparbankerna skulle bedriva var för sig, borde bekostas av deras egna medel, varemot det av staten anvisade beloppet borde tagas i anspråk för den gemensamma propagandan. Ändamålsenligast vore att kostnaderna för sistnämnda propaganda bestredes av postsparbanken, för vilket fall ingen särskild redovisning erfordrades utöver den som eljest gällde för postverkets utgifter. Icke heller behövdes något särskilt anslag å riksstaten, utan vore det för ändamålet tillräckligt att det i postverkets driftkostnadsstat upptagna anslaget för upplysnings- och propagandaverksamhet höjdes med motsvarande belopp.

Sparbanksföreningens styrelse har framhållit, att det för ernående av likformighet torde bli erforderligt att de enskilda sparbankerna och postsparbanken överenskomme om gemensamma regler för rörelsens handläggning. För det kontinuerliga samarbete, som torde komma till stånd mellan dessa båda sparinstitutioner, icke minst på grund av den föreslagna propagandaverksamheten, vilken enligt kommissionen syntes böra för institutionernas gemensamma räkning ombesörjas av sparbanksföreningens avdelning för sparpropaganda, kunde ifrågasättas huruvida icke postsparbanken om möjligt kunde ingå såsom medlem av sparbanksföreningen, inom vars styrelse därefter erforderliga detaljbestämmelser rörande den ifrågasatta verksamheten kunde utformas.

Statskontoret, som ansett postsparbankens åtgärder på förevarande område böra bekostas av bankens egna medel, har förklarat sig icke hava något emot att för upplysningsverksamheten på området ett mindre understöd lämnades av statsmedel. Dock borde bidraget tillsvidare begränsas till högst 25,000 kronor.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har icke ansett sig böra avråda från beredande av statligt bidrag till kostnaderna för sparpropaganda bland ungdomen, ehuru sådan sannolikt även därförutan genom sparbankerna och postsparbanken bedreves i önskvärd omfattning och under lämpliga former.

Sparbanksinspektionen har ifrågasatt, huruvida behov förefunnnes av statligt bidrag för ifrågavarande ändamål och om icke sparbankerna själva skulle kunna bestrida därför erforderliga utgifter.

Två reservanter inom riksgäldsfullmäktige hava ansett något statligt bidrag till sparpropaganda utöver vad som redan för sådant ändamål av statsmedel utginge till postsparbanken icke behöva ifrågakomma, enär sparbanksrörelsen i vårt land vore så stark, att den kunde övertaga utgiften för den ifrågasatta utökade propagandan.

Departementschefen.

Sparandets betydelse i olika hänseenden är alltför uppenbar för att här behöva närmare utvecklas. I de båda utredningar, som nu föreligga till behandling, har spörsmålet bedömts närmast ur synpunkten av de ökade möjligheter till en tidig och ekonomiskt tryggad familjebildning, som ett i ungdomsåren bedrivit sparande medför.

Även om sparverksamheten redan genom postsparbankens och sparban-

kernas initiativ och propaganda nått en glädjande utveckling, särskilt bland ungdomen, synes det önskvärt att ytterligare åtgärder i detta syfte vidtagas med speciell inriktning på de mål, som vid utredningarna trätt i förgrunden. Frågan är otvivelaktigt av den vikt, att statsmakterna hava anledning att stödja de ifrågavarande strävandena.

Bostadsproduktionssakkunnigas förslag avser ganska vittgående åtgärder i sådant syfte. Utan att här ingå på en närmare granskning av detta förslag och den kritik, som i avgivna yttranden ägnats detsamma, vill jag såsom min uppfattning särskilt framhålla, att det är av största värde om sparverksamheten allt framgent kan bedrivas i för spararna möjligast enkla och tvångsfria former, samt att det synes vanskligt att med statsmedel uppbygga och understödja en omfattande organisation, om vars livskraft man icke på förhand kan göra sig någon bestämd föreställning. Ur dessa synpunkter torde de anmärkningar, som riktats mot de bostadsproduktionssakkunnigas förslag, i stort sett få anses välgrundade. Då därtill kommer att, såsom i åtskilliga yttranden jämväl erinrats, för spararna förmånerna av förslaget icke förefalla att väsentligen överväga olägenheterna, synes mig förslaget i fråga icke med fördel kunna läggas till grund för några åtgärder från statsmakternas sida.

Däremot hava vid befolkningskommissionens överväganden i frågan framkommit åtskilliga uppslag, vilka äro väl värda att åtminstone försöksvis förverkligas. Det framstår också för mig såsom enbart en fördel, att en rörelse av åsyftad art begynner i mera anspråkslösa former samt att dess vidare utveckling främst får bli beroende av rörelsens egen inneboende livskraft och icke strängt bindes vid några på förhand fastställda strikta regler, vilka kanske snart kunde finnas mindre ändamålsenliga. I likhet med samtliga de myndigheter och sammanslutningar, vilka yttrat sig över kommissionens förslag, har jag därför inga erinringar att framställa mot den allmänna läggningen av detsamma.

Även i fråga om detaljerna synes kommissionens förslag i stort sett vara väl avvägt och ägnat att befordra det därmed avsedda syftet. Det torde dock vara lämpligt att vid den ifrågasatta verksamhetens bedrivande iakttaga vissa av de erinringar, som framförts i de över förslaget avgivna yttrandena. Jag vill i det följande angiva de huvudsakliga riktlinjer, som enligt min mening sålunda böra komma under övervägande.

Såsom befolkningskommissionen föreslagit, torde det planmässiga sparandet böra grundläggas genom slutandet av ett avtal (sparavtal) mellan spararen och vederbörande sparbank. Däremot finner jag mindre lämpligt att, såsom kommissionen jämväl förordat, begränsa detta sparande till personer i åldern 15—30 år. Ur enbart befolkningspolitisk synpunkt är visserligen denna åldersgrupp i nu förevarande hänseende den mest betydelsefulla, och såsom jag redan framhållit, torde goda sparresultat här kunna ernås. Då det emellertid synes önskvärt, att sparande må förekomma jämväl inom äldre åldersgrupper, förefaller det knappast motiverat att begränsa möjligheterna till organiserat sparande på sätt som skett i förslaget. En nedre åldersgräns

ger sig av sig själv genom att det planmässiga sparandet givetvis icke bör inkräkta på den redan bedrivna skolspårverksamhetens område.

Spararen torde böra i sparavtalet åtaga sig att under viss icke alltför kort tid, förslagsvis minst tre år, å bestämda terminer i sparbanken insätta minst ett visst angivet belopp. Vid spararens åtaganden i dessa hänseenden bör sparbanken bistå honom med råd och upplysningar, bland annat genom tillhandahållande av exempel på olika slag av sparplaner. För att så vitt möjligt förhindra, att det planmässiga sparandet otillbörligt utnyttjas av personer, för vilka detsamma icke är avsett, synes det kunna vara lämpligt, att insättningar begränsas uppåt, exempelvis till sammanlagt 600 kronor om året, samt att insättningar upphöra, sedan sparkapitalet, upplupna räntor oräknade, uppgår till 3,000 kronor; spararen givetvis obetaget att i annan ordning hos banken insätta ytterligare belopp. Å skolspårbanksbok innestående kapital bör kunna, utan att räknas till insättningar enligt sparavtalet, överflyttas till kontot för planmässigt sparande. Vad jag sålunda anfört överensstämmer i huvudsak med kommissionens förslag.

I syfte att öka anslutningen till det planmässiga sparandet, är det uppenbarligen av vikt, att spararnas åtaganden kompenseras genom någon särskild förmån utöver dem som tillkomma insättare, vilka icke äro bundna av sparavtal. En dylik särskild förmån torde, såsom kommissionen föreslagit, lämpligen böra bestå i åtnjutandet av högre ränta å planmässigt sparade medel än å annat sparkapital.

Brister spararen i fullgörandet av sina åtaganden enligt sparavtalet, synes han i regel böra förlora rätten till den högre räntegottgörelsen. Emellertid torde det vara lämpligt att banken, innan den vidtager nedsättning av räntan, ger spararen en påminnelse om hans förpliktelser jämte erinran om den påföljd, som sålunda är förbunden med fortsatt underlåtenhet att fullgöra avtalet. En dylik åtgärd från bankens sida kan icke enligt min mening, såsom i ett par yttranden antytts, betecknas som något slags olämpligt förmynderskap över eller tvång gent emot spararen. Kan spararen visa, att han utan egen förskyllan blivit helt eller delvis urståndsatt att fullfölja sparandet, torde emellertid banken böra medgiva därav betingad ändring av sparavtalet, därvid den högre räntan fortfarande torde böra gottgöras spararen.

Oavsett sparavtalet bör spararen när som helst kunna uppsäga sparkapitalet till betalning efter utgången av den inom bankens inlåningsrörelse eljest gällande uppsägningstiden. Sker uttaget innan den avtalade spartiden gått till ända, bör spararen dock i regel gå miste om rätten att erhålla högre ränta än banken i allmänhet gottgör sina insättare. Vissa förhållanden kunna emellertid föranleda, att spararen tidigare än beräknat blir i behov av de hopsparade medlen. Kan behovet anses legitimt, synes nedsättning av den för det planmässiga sparandet utfästa räntan icke böra äga rum. I likhet med kommissionen anser jag legitimt behov föreligga, då spararen ingår äktenskap, samt vidare om sparkapitalet erfordras för bekostande av spararens utbildning, förvärv av eget hem, igångsättande av rörelse eller annat dylikt ändamål eller på grund av sjukdom, arbetslöshet eller eljest nödställd

belägenhet för spararen eller anhörig till honom. Givetvis bör det åligga spararen att styrka förhandenvärdet av dylikt legitimt behov, och därför torde icke, såsom i ett par yttranden befarats, prövningen härav bliva särdeles betungande för vederbörande sparbank. Då det icke torde kunna ifrågasättas att under alla förhållanden tillåta sparare att, med bibehållen rätt till den förmånligare räntan, när som helst uttaga sparkapitalet, lär avgörande härom endast kunna träffas för varje särskilt fall. I enlighet med vad svenska sparbanksföreningens styrelse förordat synes det emellertid såsom allmän regel lämpligen böra stipuleras, att den, som före sparavtalets utgång vill uttaga sina medel, icke skall gå miste om den högre räntegottgörelsen, därest viss längre tid, t. ex. två à tre år, förflutit från sparandets början. Denna regel bör äga tillämpning även för det fall, att spararen eljest efter den angivna tiden upphör att fullgöra sparavtalet.

Önskvärt vore, om samtliga de sparbanker, vilka ämna vidtaga särskilda åtgärder för mottagande av planmässigt sparade medel, kunde överenskomma om att därvid tillämpa en och samma räntesats, varierande allenast efter förskjutningarna i det allmänna ränteläget.

Såsom kommissionen vidare föreslagit torde, då den överenskomna spartiden gått till ända, nytt sparavtal kunna ingås, varvid det redan hopsparade kapitalet räknas såsom ingångskapital.

Ett under jämförelsevis lång tid fullföljt planmässigt sparande kan utan tvivel utgöra ett gott bevis på vederbörandes ekonomiska förtänksamhet och ansvarskänsla. Då det på grund härav under vissa förhållanden kan vara av värde för spararen att kunna återropa intyg rörande sparandet, synes sparbanken böra på begäran av spararen utfärda dylikt intyg.

Vad som anförts i det föregående skulle enligt min mening utgöra vissa lämpliga riktlinjer för ett individuellt bedrivet planmässigt sparande. Såväl postsparbanken som de enskilda sparbankerna torde vara väl skickade att, vad på dem ankommer, handhåva sådan sparverksamhet.

Befolkningskommissionen har emellertid även förordat åtgärder för en vidare utveckling av det i kollektiv form bedrivna planmässiga sparande, vilket redan, ehuru i tämligen blygsam skala, förekommer inom s. k. sparklubbar. Vad kommissionen härutinnan anfört har icke föranlett några mer väsentliga erinringar i de avgivna yttrandena. Då även jag i huvudsak ansluter mig till kommissionens förslag i denna del, vill jag inskränka mig till att beträffande sparklubbverksamheten framhålla allenast följande.

Såsom generalpoststyrelsen erinrat, synes det knappast lämpligt, att sparbankerna mer aktivt taga del i bildandet av sparklubbar och i kontrollen av verksamheten inom sådana. Sparbankernas uppgifter i dessa hänseenden torde böra inskränkas till att driva allmän och individuell propaganda för sparklubbverksamheten samt att bistå med råd och anvisningar rörande organisationen av sådan verksamhet. Med hänsyn bland annat till denna begränsning av sparbankernas uppgifter synes planmässigt sparande genom förmedling av sparklubb kunna bedrivas såväl i postsparbanken som i enskild sparbank. Vad angår de uppgifter, som böra åvila sparklubbarna,

samt den lämpliga organisationen av klubbarnas verksamhet, vill jag hänvisa till vad befolkningskommissionen härutinnan anfört.

Enligt § 2 mom. 4 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken (senaste lydelse, se S. F. S. 1924:342) äger, med vissa undantag, en och samma person i allmänhet ej utbekomma mer än en motbok. I 24 § sista stycket lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, sådan denna paragraf lyder enligt lag den 27 juni 1924 (nr 339), angivas vissa fall, i vilka utan hinder därav, att motbok förut utfärdats, ny motbok må utfärdas för innehavaren av den äldre motboken. Även sparbankslagen synes alltså numera utgå från den regeln, att endast en motbok får utfärdas för en och samma insättare. Givetvis bör hinder icke föreligga för den, som ingått sparavtal med viss sparbank, att i samma bank göra insättningar jämväl enligt bankens allmänna insättningsvillkor. Ändamålsenligt synes då vara, att de på skilda villkor inestående tillgodohavandena kunna antecknas i skilda motböcker. Förslag till författningsändringar, avsedda att möjliggöra en dylik ordning, torde senare i och för avlåtande av propositioner till riksdagen komma att anmälas, i fråga om postsparbanken av chefen för kommunikationsdepartementet och vad övriga sparbanker beträffar av chefen för finansdepartementet.

De försök att vidga och intensifiera sparverksamheten, framför allt bland ungdomen, som sålunda enligt min mening böra göras, skulle icke i och för sig erfordra riksdagens medverkan i vidare mån än nyss antytts. Det torde nämligen ankomma för postsparbankens del på Konungen eller generalpoststyrelsen och för de enskilda sparbankernas vidkommande på dessa banker själva att vidtaga sådana åtgärder, som göra det möjligt för dem att i huvudsaklig överensstämmelse med nyss angivna riktlinjer mottaga och förränta planmässigt sparade medel. Då emellertid enligt min mening staten bör ekonomiskt understödja en upplysnings- och propagandaverksamhet på detta område, vill jag hemställa, att frågan härom underställes riksdagens prövning. Såsom befolkningskommissionen anfört och i ett par yttranden ytterligare understrukits, kan det väl antagas, att sparbankerna själva, vilka genom sin huvudorganisation vitsordat den stora betydelsen av planmässigt sparande, både skulle vara villiga och äga förmåga att med uteslutande egna medel bedriva en sådan propagandaverksamhet i viss omfattning. Emellertid förhåller det sig säkerligen så som generalpoststyrelsen framhållit, att den föreslagna nya formen av inlåning icke kan förväntas bliva en för sparbankerna ekonomiskt särskilt fördelaktig rörelse. Med hänsyn härtill och till det planmässiga sparandets sociala och befolkningspolitiska betydelse finner jag i likhet med kommissionen motiverat, att staten lämnar bidrag till den för utvecklingen av denna sparrörelse erforderliga propagandan. Det belopp om 25,000 kronor, vilket enligt kommissionens förslag borde för ändamålet anvisas under verksamhetens första år, synes mig dock, med hänsyn särskilt till de möjligheter, som föreligga för postsparbanken att för ändamålet disponera postmedel, kunna begränsas till 10,000 kronor. Anslaget bör användas såsom bidrag till kostnader för av postsparbanken och

sparbankerna bedriven gemensam propaganda för planmässigt sparande. De närmare villkoren för anslagets utgående torde få fastställas av Kungl. Maj:t. Jag vill i detta sammanhang erinra, att enligt vad som framgår av sparbanksföreningens yttrande det torde kunna påräknas, att åtskilliga av föreningens medlemmar komma att på sitt verksamhetsprogram upptaga ifrågavarande form av inlåningsrörelse.

Bosättningslån.

Befolkningskommissionens förslag.

Kommissionen.

I kapitel III av sitt betänkande har befolkningskommissionen behandlat frågan om statliga bosättningslån. Kommissionen har därvid till en början erinrat, att unga personer, som önskade ingå äktenskap med varandra, ofta helt eller delvis saknade egna medel att bestrida de för bosättningen m. m. nödiga engångskostnaderna. Av anförda skäl har kommissionen visserligen för dylika fall avvisat tanken på stöd från det allmännas sida i form av subvention för bosättning men har — under framhållande jämväl av önskemålet att förhindra osunda avbetalningsköp — i stället förordnat, att av allmänna medel tillhandahölles unga personer bosättningskredit på billiga och betryggande villkor. För sådant ändamål borde upprättas en statlig lånefond. De närmare bestämmelserna angående lånen har kommissionen tänkt sig sammanförda i en kungörelse angående statliga bosättningslån. Förslag till dylik kungörelse har uppgjorts av kommissionen, som jämväl närmare utvecklat de synpunkter, vilka varit vägledande vid bestämmelsernas utformning. En sammanfattning av innehållet i nämnda bestämmelser och motivering torde här få lämnas.

Vad först angår ändamålet med och förutsättningarna för erhållande av bosättningslån innebär förslaget följande. Bosättningslån må beviljas äkta makar i samband med äktenskaps ingående. I motiven har förutsatts, att företrädesvis unga personer skola erhålla lån, enär syftet med lånen i första hand är att gynna tidiga äktenskap samt lånemedlen bliva begränsade. Lånet skall hava till ändamål att lämna tillgång till inköp av möbler eller andra bosättningsföremål eller att underlätta förvärv av eget hem eller igångsättande av rörelse eller att tillgodose annat därmed jämförligt ändamål. Lån må endast beviljas svenska medborgare, som äro i behov därav och vilka gjort sig kända för skötsamhet, vederhäftighet och ekonomisk förtänksamhet samt, där betingelser härför förelegat, ådagalagt sparvilja. Då det icke är ett samhälleligt intresse att främja giftermåls ingående mellan sjukligt belastade personer, har kommissionen övervägt, huruvida icke såsom förutsättning för låns beviljande även borde erfordras tjänsteläkares intyg att kontrahenterna icke äro bärare av ärftliga sjukdomsanlag. Kommissionen har dock ansett frågan härom böra upptagas i ett större sammanhang, då den ur såväl medicinska som civilrättsliga syn-

punkter vore av ömtålig och svårlöst beskaffenhet och därför erfordrade omfattande utredningar. Slutligen skall lånets upptagande vara tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen. Enligt motiven är lån i detta hänseende tillrådligt, därest med hänsyn till de lånesökandes behov och framtida inkomstutsikter upptagandet av lånet låter infoga sig i en förnuftig hushållsplan. Då syftet med lånet bör vara att underlätta bosättningen endast om rimliga ekonomiska förutsättningar för äktenskapets fortvaro äro för handen, skall enligt motiven lånet klart skiljas från fattighjälps och understöd. Till frågan om lånets tillrådlighet hör enligt motiven även spörsmålet om lånemedlens användning, och förutsättes att till utredning härom vid låneansökan fogas bosättningsplan, med uppgift om storleken av tillgängliga medel utöver lånet samt om ändamålen med och beloppen av de utgifter, vartill lånet och övriga medel skola användas. Vid prövningen av ansökningen skall tillrådligheten av dessa utgifter bedömas med hänsyn till de lånesökandes villkor. Planen bör dock icke i detalj vara förbindande för de lånesökande vid medlens användning.

Även frågan om bosättningslånets storlek sammanhänger enligt motiven med spörsmålet om deras tillrådlighet. De unga böra icke genom denna låneverksamhet lockas till en mera kostsam bosättning än nödigt och till en skuldsättning över återbetalningsförmåga. Med hänsyn härtill bör lånebeloppet i vanliga fall icke överstiga 1,000 kronor. Enligt författningsförslaget må lån ej beviljas till högre belopp än 1,300 kronor eller till lägre belopp än 300 kronor.

Beträffande lånevillkoren stadgas, att lån skall slutamorteras under vanligen högst fyra och i intet fall under mer än sex år. Den korta amorteringstiden har motiverats med det i inledningen till betänkandet understrukna förhållandet, att familjens välstånd vanligen är relativt högt de närmaste åren efter äktenskapets ingående och att lånet bör vara slutamorterat innan den ekonomiskt mest påfrestande tiden i en familjs liv börjar, i och med att barnen tillväxa i antal och ålder. Lån skall förräntas efter fast räntefot, som fastställas av Konungen och icke må understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under budgetåret närmast före det, varunder lånet beviljats. Kommissionen har enligt motiven utgått från att räntefoten icke heller sättes nämnvärt högre än nyssnämnda medelränta, när förluster å och administrationskostnader för låneverksamheten enligt förslaget skola täckas av skattemedel. Beviljat lån utbetalas icke förrän sökandena inkommit med bevis om att de ingått äktenskap. Amortering och ränta skola därefter i regel erläggas var tredje månad. Låntagarna skola emellertid äga i förtid inbetala oguldet lån eller del därav. Lån kan vidare uppsägas till omedelbar betalning, om låntagare genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller icke erlagt föreskriven ränta eller amortering eller annorledes brutit mot lånevillkoren, så ock när sådana förhållanden inträffat, att låntagarna med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre böra få tillgodonjuta lånet. Några bestämmelser rörande säkerhet

för lånen hava icke meddelats i författningsförslaget i vidare mån än att makarna skola ikläda sig solidarisk betalningsskyldighet. För dem som äro i behov av lån för bosättning har svårigheten att erbjuda säkerhet eller anskaffa borgen ansetts ofta vara mycket stor. Den största förmånen med dessa lån har just syntts vara, att de skola stå de lånesökande till buds utan särskild säkerhet. Kommissionen har avvisat tanken på att medgiva lånesökande rätt att erbjuda borgen, enär i annat fall syftet med låneverksamheten kunde äventyras. Vid låns utlämnande mot borgen skulle man nämligen antingen ej alls fästa avseende vid borgensmannens ekonomiska förhållanden, vilket knappast skulle från säkerhetssynpunkt medföra någon större fördel, eller ock skulle man fästa avseende därvid, i vilket fall hela låneverksamheten lätt kunde komma att bliva väsentligen inriktad på sådana lånesökande, som även på andra vägar hade möjlighet att få lån, medan de, som framför allt behövde hjälpas genom de statliga bostättningslånen, komme att sättas i andra hand. Med denna sin uppfattning har kommissionen funnit största vikt i stället böra fästas vid att lånesökandenas personliga vederhäftighet i ekonomiskt hänseende tillförlitligen utrönes och ställes som villkor för låns beviljande.

Enligt förslaget föreligga vissa möjligheter till eftergifter från lånevillkoren. Sålunda må uppskov beviljas med betalning av ränta eller amortering. Enligt motiven är bestämmelsen härom avsedd för fall av arbetslöshet, sjukdom eller annan oförvållad rubbning av familjens ekonomi. Vidare må, om någon av makarna avlider samt lånets återbetalning härefter skulle bereda synnerlig svårighet för den efterlevande, denne helt eller delvis befrias från återbetalningsskyldigheten.

Rörande organisationen av utlåningsrörelsen må till en början erinras, att kommissionen i avgivet betänkande angående moderskapspenning och mödrahjälp (statens offentliga utredningar 1936:15) föreslagit tillsättande av en särskild nämnd, betecknad statens familje- och barnnämnd samt bestående av fem av Konungen utsedda ledamöter, med huvudsaklig uppgift att besluta om understöd åt kvinnor, som i anledning av havandeskap eller barnsbörd äro i trängande behov därav. Kommissionen har nu, efter dryftande jämväl av andra alternativ, föreslagit, att även frågor om beviljande av bostättningslån skola avgöras av denna centrala nämnd, såsom första och enda instans, medan på generalpoststyrelsen skall ankomma att utbetala beviljade lån samt att verkställa uppbörd och indrivning av amorteringar och räntor. Då det emellertid måste förutsättas, att nämnden får tillgång till yttrande från kommunal institution rörande lånesökandes skötsamhet och behov av lån jämte övriga för prövningen av låneansökan betydelsefulla omständigheter, skola i kommunerna finnas särskilda ortsombud med uppgift att till nämnden avgiva yttranden över ansökningar om bostättningslån. Såsom dylika ortsombud skola medverka, där kommun ej annorlunda beslutar, i stad ordföranden i drätselkammaren och på landet ordföranden i kommunalnämnden eller i municipalnämnden. Kommissio-

nen har i sin motivering visserligen beaktat, att den centrala nämnden icke komme att besitta önskvärd orts- och personkännedom, samt har ur denna synpunkt funnit det kunna vara till fördel, om avgörandet av lånefrågorna i första instans uppdroges åt mindre nämnder, exempelvis en för varje län, medan principfrågor av tveksam natur underställdes den centrala nämnden, vilken även skulle vara besvärsinstans. Kommissionen har emellertid funnit sig böra övergiva denna tanke med hänsyn till betänkligheterna mot att inrätta nya institutioner enbart för ifrågavarande lånerörelse, i all synnerhet innan den visat sig vinna större utbredning. Att rätt icke medgivits till klagan över den centrala nämndens beslut i låneärenden har motiverats med att, då låneverksamheten icke innebär subvention, sådant intresse för de lånesökande icke föreligger, som nödvändiggör införande av klagorätt. Tillika har erinrats, att mycket betydande praktiska olägenheter säkerligen skulle uppstå, om de lånesökande lämnades möjlighet att draga dessa ärenden under Kungl. Maj:ts prövning.

Vad angår förfarandet i låneärenden, framgår av förslaget följande. Ansökan om lån göres av trolovade eller äkta makar å blankett, var till formulär fastställs av den centrala nämnden. I motiven lämnas närmare anvisningar om hur formuläret lämpligen bör avfattas. Ansökan skall senast ett år efter äktenskapets ingående avlämnas till ortsombudet i den kommun, där sökandena äro bosatta, eller, om de bo inom olika kommuner, till ortsombudet i mannens bosättningskommun. Ortsombudet har därefter att å ansökningen teckna yttrande dels rörande riktigheten av sökandenas uppgifter och dels i övriga å ansökningsformuläret angivna hänseenden. Rörande dessa ortsombudets åligganden framhålls i motiven, att han till en början bör, där så erfordras, vara sökandena behjälplig med råd vid ansökningens uppsättande. Vidare är önskvärt, att han ger dem råd rörande bosättningsplanen, dock icke på sådant sätt, att sökandena få intryck av att stå under ett obehörigt förmynderskap. Prövningen rörande riktigheten av sökandenas uppgifter bör även avse att fastslå, att inga upplysningar av vikt äro utelämnade. Ombudet bör därefter yttra sig om, huruvida sökandena äro i behov av medel för tillgodoseende av sådant ändamål, för vilket lån kan beviljas, samt om lånet är tillrådligt ur de sökandes egna synpunkter och om sökandena gjort sig kända för skötsamhet, ekonomisk vederhäftighet, förtänksamhet och sparsamhet. Ombudet bör tillse, att i förekommande fall vid ansökningen fogas intyg från sparbank angående fullföljt planmässigt sparande. I annat fall bör ombudet angiva de omständigheter, som kunnat hava hämmat sökandenas sparförmåga, exempelvis kostnader för utbildning, underhållsskyldighet m. m. Ombudet bör slutligen giva ett uttalande om, huruvida enligt hans mening bosättningslån bör beviljas, till vilket belopp lånet bör bestämmas, inom vilken tid det bör vara slutamorterat samt vilka betalningsterminer lämpligen böra fastställas. Äro sökandena bosatta inom skilda kommuner, skall ortsombudet i mannens bosättningskommun, sedan ombudet slutbehandlat ärendet, översända handlingar-

na för yttrande till ortsombudet i kvinnans bosättningskommun. Det ombud, som sist handlagt ärendet, skall utan dröjsmål översända handlingarna till den centrala nämnden, som, sedan i förekommande fall ytterligare utredning införskaffats, har att besluta i ärendet. Nämndens beslut skall ofördröjligen tillställas en av sökandena samt, om lån beviljats, även generalpoststyrelsen. Har lån beviljats, skola sökandena till generalpoststyrelsen avlämna solidarisk skuldförbindelse jämte bevis att de ingått äktenskap. Styrelsen ombesörjer därefter lånets utbetalande, och till styrelsen inbetalas sedermera förfallna räntor och amorteringar. Rörande styrelsens befattning med lånen framhålles i motiven, att postsparbanken och postgirokontoret med fördel kunna anlitas såväl för utbetalningen av lånen som för uppbörden och indrivningen, samt att postverkets lokala organisation medger en effektiv övervakning av låntagarklientelet. Vidare gäller rörande handläggningen av låneärenden, att det ankommer på den centrala nämnden att besluta om medgivande av uppskov med eller befrielse från betalning. I sistnämnda fall, ävensom då eljest ingen eller ringa utsikt finnes, att lån kommer att återbetalas, må nämnden meddela beslut om avskrivning. På nämnden ankommer också att, då anledning därtill föreligger, besluta om uppsägning av lån till förtidsbetalning. Med hänsyn till den förlustrisk, som bosättningslånen komma att medföra för staten, framförallt på den grund att lånen utlämnas utan säkerhet, har ifrågasatts att för inbetalningar å lånen, liksom för skattefordringar och barnuppfostringsbidrag, medgiva införsel i lön. Kommissionen har emellertid trots sig böra räkna med, att ett medgivande av införsel i lön såsom indrivningsmedel för dessa lån icke skulle uppbäras av en allmän folkmening, och har därför icke ansett sig kunna tillråda en bestämmelse av denna innebörd. I stället gäller enligt författningsförslaget, att förfallna räntor och amorteringar å bosättningslån må utmätas utan föregående domstols- eller lagsökningsförfarande. I motiven har erinrats, att samma ordning redan gäller beträffande vissa andra avgifter.

Finansieringen av låneverksamheten föreslår kommissionen skola ske genom inrättande av en statlig lånefond, benämnd statens bosättningslånefond och ställd under statskontorets förvaltning. Då utlåningsräntan icke skall understiga statens upplåningsränta, har fonden föreslagits helt skola utgå av lånemedel. Däremot hava avskrivningar och administrationskostnader ansetts böra täckas av skattemedel. Enär närmare erfarenheter i fråga om utlåningsrörelsens utveckling och erforderliga omfattning ansetts nödvändiga för bedömandet av frågan om fondens storlek, har kommissionen icke ingått på några beräkningar av det framtida låneanslagsbehovet men framhållit, att man bör framgå med försiktighet och åtminstone för de närmaste åren förutsätta jämförelsevis begränsade låneanspråk. Då verksamheten därtill i början måste noggrant planläggas och därvid blott så småningom kan komma i gång, har kommissionen stannat vid att för budgetåret 1936/1937 föreslå uppläggandet av en lånefond å 3 miljoner kronor.

Yttranden.

Befolkningskommissionens förslag i förevarande del har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan mer väsentliga erinringar i de yttranden, som avgivits av överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs och Västerbottens län, riksgäldsfullmäktige, svenska landskommunernas förbund och svenska sparbanksföreningen.

Länsstyrelserna i Kronobergs och Skaraborgs län samt en reservant inom riksgäldsfullmäktige hava uttalat tvekan rörande lämpligheten av förslaget, medan socialstyrelsen, generalpoststyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Norrbottens län, sparbanksinspektionen och svenska bankföreningen torde få anses hava helt avstyrkt detsamma.

Då jag nu går att redogöra för de synpunkter, vilka kommit till uttryck i de avgivna yttrandena, vill jag först uppehålla mig vid frågan om lämpligheten av att den föreslagna låneverksamheten överhuvud kommer till stånd.

Överståthållarämbetet har funnit förslaget innefatta ett värdefullt uppslag för att underlätta bosättningen för mindre bemedlade äkta makar. För de flesta torde visserligen föreligga möjlighet att på avbetalning inköpa erforderliga bosättningsartiklar, men även för sådana fall skulle de statliga bosättningslånen innebära en betydande förmån därigenom, att de avsevärda merkostnader undvekes, som avbetalningsköpen medförde.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har ansett syftet med förslaget synnerligen behjärtansvärt, såsom innebärande en av de mest påtagliga möjligheterna för det allmänna att främja en tidigare familjebildning.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har yttrat, att beredandet av statliga bosättningslån med säkerhet komme att i icke ringa mån öka äktenskapsfrekvensen och bliva till väsentlig nytta för unga befattningshavare, arbetare med någorlunda fast anställning, egnahemsbyggare, arrendatorer, kronotorpare och andra, vilka ofta vore i synnerligt behov av ett handtag. Man måste dock tillse, att denna hjälpmöjlighet ej förledde dem till en dyrare bosättning än de kunde inom den ifrågasatta korta amorteringstiden betala.

Svenska landskommunernas förbund har förmenat, att statliga bosättningslån säkerligen på många håll komme att bliva till lättnad och gagn och i åtskilliga fall befria vederbörande från frestelsen att avsluta ogynnsamma avbetalningsköp.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har yppat farhågor för att tvånget för låntagarna att de närmaste åren efter låns erhållande i och för återbetalning göra avsevärda besparingar komme att i viss mån motverka syftet med lånet. Försök torde dock kunna utan skada göras med utlämnande av statliga bosättningslån. Därigenom kunde måhända bliva ådagalagt, att lånen hade en uppgift att fylla, bland annat till minskande av skuldsättning i andra, olämpliga former.

Socialstyrelsen har inledningsvis framhållit, att, såsom även kommissionen konstaterat, för de stora befolkningskategorierna arbetsinkomsten i ungdomsåldrarna under de senaste decennierna relativt förbättrats. Då samtidigt därmed äktenskapsåldern höjts, vore det således i allmänhet icke bristande inkomst, som avhölle från tidigare giftermål. Det alldeles övervägande flertalet dugliga och sparsamma män och kvinnor i 20—30-årsåldern borde kunna med egna sparade medel bestrida bosättningskostnaden. Med hänsyn härtill bleve tydligen antalet av dem, för vilka de ifrågasatta bosättningslånen vore avsedda, relativt begränsat. Vidare borde icke förbises, att ansvarsmedvetna och skötsamma personer vanligen icke ansågo försvarligt att skuldsätta sig, i varje fall icke för direkta konsumtionsändamål, samt att en utbredd och sund folkmening betraktade självbekostad bosättning som den naturliga förutsättningen för betryggande familjebildning.

Styrelsen har emellertid tillika uttalat, att syftet med förslaget vore behjärtansvärt samt att ett rätt anpassat stöd i många fall skulle bidra till att ungdomar, som förtjänade sådant, kunde tidigare än eljest ingå äktenskap, vilket i och för sig vore önskvärt. Med hänsyn till den inställning till barnalstringsfrågan, som rådde inom breda folklager, kunde dock icke med säkerhet förutsättas, att tidigare äktenskap, ingångna av de ekonomiskt mer omtänksamma, skulle leda till större barnantal.

Generalpoststyrelsen har erinrat, att bosättningslånen sannolikt i många fall skulle föranleda kontrahenterna att vid äktenskapets ingående förvärva även sådana relativt mindre nödvändiga bosättningsdetaljer, som de eljest skulle ha skaffat sig först efter en viss tid för medel, som de under tiden hopsparat. Att med sparade medel förränta och amortera bosättningslånet skulle helt visst icke för makarna kännas lika tillfredsställande som att kunna använda medlen för boets successiva uppbyggnad. En allmän erfarenhet vore, att ett hem, som tillkommit på sistnämnda sätt, för en familj hade större känslovärde och bleve mer ändamålsenligt än ett, vars inredning beställts färdiggjord. Möjligheten att erhålla bosättningslån skulle vidare otvivelaktigt försvaga sparviljan och göra ungdomen mindre benägen att vidkännas den uppoffring för stunden, som en avsättning för framtiden innebure. Ville man ha framgång i sina strävanden att få till stånd ett ökat sparande i ungdomsåldrarna, borde man undvika åtgärder, som kunde motverka sagda syfte.

Statskontoret, som visserligen förklarat sig dela befolkningskommissionens uppfattning om önskvärdheten av tidigare familjebildning, har dock gjort gällande, att de av kommissionen föreslagna åtgärderna icke skulle komma att medföra åsyftad effekt. Betänkligt vore, att staten skulle i strid med sunda sparsambetsinstinkter direkt animera den unga generationen att sätta sig i skuld för tillgodoscende av ett ändamål, som icke kunde anses i egentlig mening produktivt, samt därmed uppmuntra förefintliga tendenser att leva över sina tillgångar. Det vore föga tilltalande, att breda folklager skulle göras till statens gäldenärer.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett synnerligen tveksamt, om icke det legitima lånebehov, varom här vore fråga, bättre kunde tillgodoses på privat väg än genom statliga åtgärder, vilka kunde befaras i praktiken lätteligen komma att övergå till en ny form av ren, utan återbetalningsskyldighet bunden understödsverksamhet.

Bankföreningen har funnit befolkningskommissionens förslag angående bosättningslån till hela sin anda stå i motsättning till de av kommissionen föreslagna anordningarna för planmässigt sparande.

Rörande utformningen av förslaget angående bosättningslån hava även av dem, som ej uttalat sig i avstyrkande riktning, anmärkningar i olika avseenden framställts.

Vad först angår ändamålet med och förutsättningarna för erhållande av bosättningslån, har anförts i huvudsak följande.

Socialstyrelsen har erinrat, att för vissa av de med långivningen avsedda ändamålen redan tillhandahölles statsmedel. Särskilt på egnahemsverksamhetens område finnes en mängd anordningar och stödformer. Då en kommitté nyligen tillsatts för att överse och vidare utveckla denna rörelse samt systematisera dess organisationsformer, syntes det föga lämpligt att införa en ytterligare form för det allmännas medverkan.

Länsstyrelsen i Stockholms län däremot har framhållit, att enligt bestämmelserna för den statliga egnahemslånerörelsen lån endast kunde erhållas till viss del för bildande av eget hem, samt att dessa lån endast vore avsedda för landsbygdens befolkning. Med hänsyn härtill finnes fog för att bosättningslån skulle kunna erhållas förutom till bosättning även för underlättande av förvärv av eget hem. Jämväl för igångsättande av rörelse kunde dylika lån anses väl motiverade. Däremot vore bestämmelsen om, att lån skulle kunna meddelas för att tillgodose andra med de nyssnämnda jämförliga ändamål, alltför obestämd och borde därför lämpligen utgå.

Tjänsteläkares intyg om, att kontrahenterna icke vore bärare av ärftliga sjukdomsanlag, borde utgöra en förutsättning för utbekommande av lån. Staten borde nämligen icke hjälpa bärare av sådana anlag att ingå äktenskap. Ett ytterligare villkor för erhållande av lån borde vara, att sökandena försäkrade sig icke hava för avsikt att inom den närmaste tiden bosätta sig i utlandet.

Bankföreningen har hållit före, att, i den mån anstalter vidtoges i förvarande syfte, desamma borde begränsas till att avse bosättning i detta begrepps trängre mening, med andra ord anskaffande av möbler och andra lösören för utrustning av makarnas gemensamma hem. Egnahemsrörelsen, som redan vore i så hög grad fotad på skuldsättning, borde icke här inblandas. Igångsättande av affärsrörelse vore merendels ett alltför svårbedömligt företag för att lämna sig för prövning under sådana omständigheter, varom här vore fråga.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har funnit den kvalifikation, som en lånesökande borde besitta, vara på riktigt sätt bestämd genom villkoret, att han

gjort sig känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet. Att dessutom fordra vederhäftighet i detta ords mening i ekonomiskt avseende syntes vara ett för långt gående krav.

Beträffande *bosättningslånen*s storlek har i yttrandena någon kritik knappast riktats mot förslaget. Från åtskilliga håll har emellertid framhållits, att det i regel låge såväl i det allmännas som i låntagarnas intresse att lånebeloppen hölles låga.

Vad angår *lån*e villkoren, har *statskontoret* erinrat, att i statens utlåningsrörelse hittills nära nog undantagslöst tillämpats den regeln, att säkerhet skulle ställas för ett beviljat lån. Då fordran härå i detta fall skulle frånfallas, bleve statens förlustrisk troligen högst betydande, i all synnerhet som starka krafter säkerligen skulle resas mot igångsättandet av ett indrivningsförfarande i stor skala över landet.

Länsstyrelsen i Stockholms län har ansett det vara att gå för långt att helt bortse från varje slag av säkerhet, även om sådan kunde anskaffas. Med skäl kunde befaras, att förlustriskerna bleve avsevärda.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har funnit svårförståeligt, att erbjudande av borgen borde avvisas. I varje fall borde som säkerhet för lånet avfordras låntagarna brandförsäkringsbrev å minst det belopp lånet avsåge. Ifrågasättas kunde, om icke som säkerhet för *bosättningslån* utan borgen även borde krävas livförsäkringsbrev å någondera eller båda låntagarna på minst lånebeloppet.

Riksgäldsfullmäktige hava anført följande.

Den vanliga principen vid fastställandet av räntefoten å lån från statens utlåningsfonder är, att, såvida ej beträffande vissa fonder särskilda skäl föranlett till annat, räntan ej bör understiga den effektiva medelräntan å statens hela fonderade upplåning, med undantag av den del därav, som placerats i statens järnvägar, och att den med hänsyn därtill en gång bestämda räntefoten skall tillämpas vid utlämnande av lån till dess riksdagen med anledning av en inträdd, mera avsevärd förskjutning av berörda medelränta kan komma att fatta beslut om ändring. Då antydda förskjutning av naturliga skäl inträder tämligen långsamt, medför sagda princip en enligt fullmäktiges mening fördelaktig jämnhet i räntesatserna för lånen från de statliga utlåningsfonderna.

Då emellertid lånen från den föreslagna *bosättningslånefonden* i motsats mot vad fallet vanligen är med lån från statens utlåningsfonder skola återbetalas inom kort tid, i regel ej överstigande fyra år, och då medelräntefoten för statens fonderade upplåning för närvarande överstiger den räntefot, till vilken fasta lån nu skulle kunna upptagas, vilja fullmäktige ej motsätta sig kommissionens förslag i fråga om ränteberäkningen. Detta sätt för ränteberäkning skall för övrigt jämlikt riksdagens år 1935 fattade beslut tillämpas vid utlåning från statens sekundärlånefond för jordbrukare, dock med tillägg av en halv procent till den medelränta, som vid beräkningen framkommit. Fullmäktige vilja emellertid ej underlåta att framhålla, att den i enlighet med förslaget fastställda räntan kan komma att bli ganska varierande för lån, utlämnade under olika budgetår, och att större jämnhet härutinnan skulle vinnas, därest det bestämdes, att räntesatsen ej finge understiga me-

delräntan för statens fonderade upplåning under förslagsvis de tre nästföregående budgetåren.

Bankföreningen har ansett, att amorteringstiden med hänsyn till de merendels snart tillkommande barnkostnaderna helst icke borde sättas längre än till två år och endast undantagsvis utsträckas till fyra år. Den av kommissionen förordade maximitiden av sex år vore alltför lång. Givetvis måste man räkna med förlängning i händelse av sjukdom eller ofrivillig arbetslöshet.

Den av befolkningskommissionen föreslagna organisationen av utlåningsrörelsen har föranlett erinringar i åtskilliga yttranden.

Socialstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

De uppgifter, som skulle åläggas ortsombuden, bleve icke blott synnerligen omdömeskrävande utan även i särskild grad ömtåliga. Undersökningen och kontrollen skulle resultera i skriftliga, till central myndighet avgivna uttalanden, vilka, ehuru de avhandlade individens förmögenhetsställning, duglighet och vandel, skulle läggas till grund för avgöranden rörande dispositionen av statsmedel och därför näppeligen borde undandragas offentligheten. Ombudens ställning gent emot lånesökande och deras medintressenter skulle bliva utomordentligt svår, åtminstone där ombuden allvarligt sträfvade efter att samvetsgrant fullgöra sitt uppdrag. Dessvärre måste det befaras, att de därvid ofta skulle sakna stöd av en allmänna folkmening inom orten. För denna tedde det sig ofta såsom obehörigt eller i varje fall opraktiskt, om kommunala förtroendemän eller organ ställde sig kritiska mot kommunmedlemmars försök att åtkomma statsmedel, som kunde tillföras kommunen och måhända direkt minska dess understödskostnader. Ej sällan skulle sådana kommunala ombud befinnas obekväma och ersättas av andra, som ansåges bättre tillgodose kommunens och dess medlemmars intressen.

Med hänsyn såväl till senast berörda omständigheter som till själva uppgiftens beskaffenhet kunde kommissionens förslag till lokal provningsorganisation icke anses erbjuda rimlig trygghet för grundlig och vederhäftig utredning och förprövning rörande låneansökningar. Detta intryck förstärktes därav, att kommissionen icke ens antytt lämpligheten av samarbete mellan lokalombuden och de vederbörande kommunala organ, som hade att i sin verksamhet taga befattning med och införskaffa personliga upplysningar om sådana befolkningselement, vilkas familjebildning ej lämpligen borde uppmuntras med allmänna medel. I betraktande av de allmänt påtalade och av statsmakterna uppmärksammade olägenheterna av med varandra konkurrerande understödsformer och understödsorgan måste för övrigt tillskapandet av nya sådana väcka allvarliga betänkligheter.

Uppenbart torde vara, att handläggningen av låneansökningarna måste medföra ett arbete av sådan art och omfattning, att ombuden i allmänhet icke kunde förväntas utföra detsamma utan ersättning. Denna torde icke få tillmätas alltför ringa åtminstone i större städer, där biträde erfordrades för undersökning och expeditionella göromål. De med ombudsorganisationen förenade kostnaderna, vilka kommissionen ansåge böra åvila staten, kunde därför bliva ganska avsevärda. Det torde för övrigt bliva svårt att finna lokalombud, som själva besutte eller vore i tillfälle att förskaffa sig den mångsidiga sakkunskap, som erfordrades för att ej blott bedöma de sökandes olika planer för sin hushållning och blivande verksamhet utan även därutinnan giva råd, vilka — med hänsyn till den rådgivandes inflytande

på långivningen — lätt kunde uppfattas såsom mer eller mindre bindande och följaktligen bleve avgörande för låntagarnas framtid. I betraktande av det ansvar, som därmed följde, finge det nog anses förklarligt, därest ombuden komme att ställa sig ganska passiva inför den dem åliggande prövnings- och rådgivningsuppgiften.

Statskontoret har erinrat, att prövningen och gallringen av låneansökningarna vore en grannliga uppgift, som förutsatte ej blott takt och omdöme utan jämväl fasthet och frihet från obehöriga inflytelser. Då såsom ortsombud skulle anlitas kommunala förtroendemän och funktionärer, vilkas tid och krafter kunde förutsättas redan förut vara fullt upptagna med andra göromål, skulle den föreslagna organisationen sannolikt icke fylla måttet.

Överståthållarämbetet har förordat det i kommissionens betänkande diskuterade alternativet om inrättande av lokala lånenämnder, som efter bestämda riktlinjer finge besluta på eget ansvar.

Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* har förordat, att lånerörelsen sköttes länsvis, dock med möjlighet för sökande att hos en central nämnd anföra besvär.

Generalpoststyrelsen har ansett postverket vara väl lämpat att förmedla utlämning och återbetalning av bosättningslån samt har erinrat, att statens studielån utbetalades och amorterades genom postsparbanken och att detta visat sig vara ett lämpligt sätt att handlägga detta slag av lånetransaktioner. Det vore icke gärna möjligt att redan nu bedöma, vilka kostnader, som skulle förorsakas postverket för handhavandet av motsvarande bestyr i fråga om bosättningslån. Utan att sålunda i detta sammanhang kunna nämna några beräknade kostnadssiffror, ville styrelsen emellertid understryka, att arbetet i fråga givetvis icke kunde eller borde av postverket utföras, utan att verket därför erhöle ersättning för sina självkostnader.

I vissa yttranden har föreslagits, att lånerörelsen skulle handhavas av enskilda kreditinrättningar under statsgaranti. Sålunda har *länsstyrelsen i Södermanlands län* föreslagit, att sparbankerna efter avtal med staten skulle ombesörja utlåningen. Härför skulle i huvudsak ej tarvas annat, än att statsverket förbunde sig gälda de förluster, sparbankerna komme att lida dels som följd av att bosättningslån skulle utlämnas utan den vanliga prövningen av kreditvärdigheten, dels på grund av den ifrågasatta befrielsen i vissa fall från återbetalningsskyldighet. Lämpligen kunde dessa förluster från ett därför avsett statsanslag ersättas genom länsstyrelserna. Dessa hade genom sina allmänna ombud möjlighet att utöva kontroll över att bosättningslånen endast utlämnades under av statsmakterna angivna förutsättningar, varjämte en efterprövning kunde äga rum i sådana fall, då en sparbank gjorde anspråk på ersättning av statsmedel. Genom en dylik anordning skulle sannolikt kunna undgås att utse särskilda ortsombud, vilka väl eljest skulle kunna göra anspråk på viss ersättning. Sparbankerna skulle också säkerligen med sin omfattande orts- och personkänedom hava tillfälle till en mera effektiv övervakning av låntagareklientelet än postverkets lokala organisation. Överhuvud måste det vara till vinst för statsver-

ket att mellan den centrala myndigheten och låntagaren få inskjutet ett privatekonomiskt organ med möjlighet till ersättning från statsverket endast i den mån uppkomna förluster berott av sådana förhållanden, som bort kunna förutses eller undvikas, därest stadgade regler iakttagits.

Svenska landskommunernas förbund har ifrågasatt lämpligheten att anordna den föreslagna ganska stora apparaten för ifrågavarande ändamål och om icke sparbankerna kunde göras till organ för lånerörelsen. Det låge i sakens natur, att ortsombudens utlåtande måste få mycket stort inflytande på den centrala nämndens beslut i lånefrågorna och att ombudens ställning därför bleve av ganska delikat natur.

Bankföreningen har anført i huvudsak följande.

En låneprövning i enlighet med kommissionens förslag kunde icke förväntas bli tillfredsställande. Särskilt för den händelse låneansökningarna skulle inflyta i mycket stort antal — vilket man vore skyldig räkna med, därest en apparat av ifrågavarande slag sattes i gång — skulle näppeligen den centrala nämnden bli i stånd att ägna ansökningarna en annat än formell och rätt så yttlig granskning. Såsom ett särskilt skäl för den centrala prövningen hade kommissionen anført önskvärdheten av enhetlighet i tillämpningen av de för bosättningslånen fastställda grunderna. Den enhetlighet, som skulle vinnas, torde dock väsentligen bli endast formell. Den reella prövningen komme att bli beroende av ombudens skiftande synpunkter, omdömesförmåga och intresse samt deras större eller mindre grundlighet. Avgörandena skulle för den skull i realiteten bli allt annat än enhetliga. Såsom ännu en svaghet i den föreslagna organisationen borde betecknas, att kommissionen beträffande skötseln av de beviljade lånen samt uppbörden och indrivningen av dem sett sig nödsakad att hänvisa till ytterligare en statsinstitution, nämligen generalpoststyrelsen. En sak vore att på postkontoren mottaga penningmedel, då de för befordran avlämnades. En helt annan sak vore att i ordets egentliga mening vårda en utlåningsrörelse, således ägna personlig skötsel åt lånen, gå fram med lämpor och med bestämdhet allt efter omständigheterna, pröva framställningar om jämkningar, på klokt sätt verkställa indrivning, då så funnes nödvändigt o. s. v. Generalpoststyrelsen torde svårigen kunna åtaga sig ett dylikt betungande arbete utan att bli nödsakad att göra en dyrbar utbyggnad av sin organisation. Kostnaderna därför, vilka enligt kommissionens förslag skulle helt bäras av staten, torde sett från praktisk synpunkt näppeligen kunna anses motiveerade.

Bankföreningen har i stället — under antagande att beredandet av möjligheter till bosättningslån motsvarade ett allmänt intresse av sådan betydelse, att särskilda anordningar för dess tillgodoseende vore påkallade — framlagt ett ganska utförligt förslag i ämnet. Förslaget går i huvudsak ut på, att lånerörelsen skulle handhavas av de kreditinrättningar, som hade snarlik kreditgivning till uppgift och således ägde erfarenhet och organisation för dess skötande, nämligen sparbankerna och affärsbankerna; dock borde även postsparbanken och riksbanken beredas tillfälle att taga del i rörelsen. Ett villkor för att ett av kreditinrättningen beviljat lån skulle betraktas som bosättningslån skulle vara, att ett sådant ortsombud, varom kommissionen gjort förslag, tillstyrkt lånet. Staten skulle åtaga sig att med vederbörande kreditgivare dela förlustriskerna enligt lämplig befunnen proportion, dock så att

kreditgivarens och statens ansvarighet löpte jämsides, så att kreditgivarens intresse av lånebeloppets återbekommande oavslåttligt kvarstode. Därest familjefadern avlede innan lånet till fulla guldits samt dödsboet vore fattigt, borde staten lösa lånet och eftergiva fordringen gentemot dödsboet.

Vad angår *förfarandet i låneärenden*, har *statskontoret* ansett, att detta skulle få en stark smak av förmynderskap och obehörig inblandning. Det vore icke förvånande om personer tillhörande den kategori, som i första hand borde bliva delaktig av bosättningslån, icke vore hågade att underkasta sig den för låns erhållande tilltänkta proceduren utan föredroge att utan stöd av en av utomstående personer godkänd »bosättningsplan» ordna sitt hem efter eget gottfinnande.

Statskontoret kunde icke tillstyrka, att den centrala nämnden utrustades med befogenhet att eftergiva kronans rätt. Därest en bosättningslånefond komme till stånd, borde i fråga om eftergifter och avskrivningsförfarande tillämpas samma grunder, som i övrigt gällde för statens utlåningsfonder. I detta avseende erinrades om det av 1929 års riksdag åt Kungl. Maj:t givna bemyndigandet att beträffande lån från fonder, som stode under statskontorets förvaltning, under vissa förutsättningar eftergiva kronans rätt.

Överståthållarämbetet har beträffande förslaget, att utmätning för förfallna räntor och amorteringar å bosättningslån skulle kunna äga rum utan föregående dom eller utslag, erinrat, att en dylik bestämmelse såtillvida innebure en nyhet för svensk rätt, som personlig betalning på grund av skriftligt fordringsbevis icke för närvarande kunde genom utmätning uttagas utan att fordringsanspråket först prövats av domstol eller överexekutor. Ehuru ämbetet väl insåge vikten av en snabb indrivning i fråga om bosättningslånen, måste ämbetet allvarligt ifrågasätta, om i förevarande fall så utomordentliga förhållanden kunde anses föreligga, att de motiverade frångående av eljest allmänt gällande rättsgrundsatser. Utmätning för gäldande av bosättningslån torde emellertid komma att sakna någon avsevärd praktisk betydelse, då väl med tämligen stor visshet kunde antagas, att de, som fått förmånen av sådana lån, åtminstone under de närmaste åren efter bosättningen befunne sig i sådan ekonomisk situation, att hos dem icke funnes andra tillgångar än dem, som enligt utsökningslagens föreskrifter vore undantagna från utmätning. Den enda exekutionstitel, under vilken dessa lån skulle kunna med framgång indrivnas, syntes vara införsel. Ansåges emellertid låntagarna trots den betydande förmån, som staten genom bosättningslån berett dem, icke böra underkastas denna exekutionsform, måste statsmakterna räkna med att bosättningslånen i betydande utsträckning icke skulle kunna indrivnas från försumliga betalare.

Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län* har erinrat, att den föreslagna utmätningensbestämmelsen skulle komma att stå i strid mot eljest gällande regler beträffande indrivning av på skuldebrev grundad fordran.

Länsstyrelsen i Stockholms län har ansett det knappast försvarligt att utan vidare avvisa möjligheten av införsel i lön såsom yttersta indrivningsmedel,

därest ej någon annan form av säkerhet utöver låneförbindelsen kunde utformas. Det vore av största vikt att från början inarbeta i den allmänna meningen, att bosättningslån ej finge bli faktiska understöd utan verkligen vore avsedda som lån.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har hållit för sannolikt, att ansökningar om uppskov med betalning av ränta och amortering skulle bli talrika. För att bespara den centrala nämnden ett avsevärt arbete med dylika ansökningar, horde åt lämpliga myndigheter inom postverket anförtros att enligt vissa riktlinjer bevilja kortare uppskov.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har erinrat, att de som ämnade ingå äktenskap i allmänhet önskade, att boet vore någorlunda iordningställt redan före giftermålet. Utan nämnvärt ökad risk syntes lånet kunna utbetalas sedan lysningssedel avlämnats.

Beträffande slutligen finansieringen av låneverksamheten hava *riksgäldsfullmäktige* framhållit, att man måste räkna med ej obetydliga förluster å lånerörelsen. Med hänsyn därtill borde enligt de vid statens utlåningsfonder tillämpade principerna en del av bosättningslånefondens kapital rätteligen utgöras av skattemedel. Då man tillsvidare saknade hållpunkter för beräkningen av den lämpliga proportionen mellan skatte- och lånemedel, ville fullmäktige emellertid ej motsätta sig, att det för nästkommande budgetår föreslagna fondbeloppet helt utgjordes av lånemedel, givetvis under förutsättning att uppkommande förluster och administrationskostnader komme att framdeles täckas av skattemedel.

Det belopp av 3 miljoner kronor, som kommissionen föreslagit för budgetåret 1936/1937, har ej givit fullmäktige anledning till erinran.

Statskontoret har erinrat, att räntan å lån ur statlig utlåningsfond i allmänhet ansetts böra svara mot medelräntan å den fonderade statsskulden. Därest räntan bestämts lägre, hade i fonden pläгат investerats skattemedel i sådan proportion, att fondens avkastning beräknats svara mot full förräntning å det i fonden ingående lånemedelskapitalet. För den händelse i förevarande fall räntefoten skulle bestämmas lägre än nyss sagts, torde i överensstämmelse härmed viss del av fondens kapital böra anvisas av skattemedel. Då bosättningslånen vore avsedda att utlämnas utan säkerhet, syntes härutöver böra tagas i övervägande, om icke med hänsyn till statens betydande förlustrisk skattemedelsandelen av fonden borde bestämmas ännu högre, förslagsvis till minst hälften.

Departementschefen.

Av en vid befolkningskommissionens betänkande fogad P. M. angående äktenskapsbildningen i Sverige framgår, att vid jämförelse med andra länder giftermålsfrekvensen i Sverige måste betecknas som låg, att detta har sin yttre orsak icke endast i det förhållandet, att relativt många män och kvinnor förbliva ogifta, utan även i en jämförelsevis mycket hög genomsnittlig giftermålsålder, samt att en sänkning av giftermålsåldern och en höjning av giftermålsfrekvensen skulle hava till sannolik följd en höjning av den

synnerligen låga nativiteten i vårt land. Redan ur befolkningspolitisk synpunkt framstår därför främjandet av en ökad och tidigare familjebildning såsom en betydelsefull uppgift. Åtgärder i sådant syfte måste även i andra hänseenden anses önskvärd. Jag erinrar härutinnan allenast om det kända förhållandet, att antalet utom äktenskap födda barn i Sverige är relativt mycket högt.

Orsakerna till den låga giftermålsfrekvensen undandraga sig visserligen ett säkert bedömande. Obestriddligt torde dock vara, att åtskilliga unga personer av enbart ekonomiska skäl uppskjuta ingåendet av äktenskap även som att i dylika fall äktenskapet ofta nog av skilda anledningar icke heller sedermera kommer till stånd. Sålunda spelar för visso arbetslösheten eller risken för arbetslöshet en ingalunda obetydlig äktenskapshindrande roll, varjämte för anställda och tjänstemän inom medelklassen måste tagas i betraktande den i regel dyrbara utbildningen och under ungdomsåren oftast jämförelsevis mycket låga avlöningen. Det är icke min avsikt att i detta sammanhang närmare beröra dessa olägenheter och frågan om lämpliga åtgärder för deras undanröjande. I stället vill jag rikta uppmärksamheten på en annan äktenskapshindrande omständighet av ekonomisk natur, nämligen den att unga personer, som önska ingå äktenskap, ofta helt eller delvis sakna egna medel att bestrida de för bosättningen m. m. nödiga engångskostnaderna. Att detta icke sällan är anledningen till att tanken på äktenskap uppskjutes, lär icke kunna förnekas. Kunna förbättrade betingelser härutinnan skapas, torde detta därför icke vara utan betydelse för en sänkning av giftermålsåldern och höjning av giftermålsfrekvensen.

Befolkningskommissionen har i sådant syfte föreslagit, att staten skulle på billiga villkor och med relativt kort amorteringstid bevilja smärre lån åt personer, vilka ämna ingå eller nyss ingått äktenskap samt kunna anses äga vilja och förutsättningar att fullgöra sin återbetalningsskyldighet. Såsom av den tidigare redogörelsen framgår, hava i yttrandena över förslaget olika åsikter kommit till uttryck rörande lämpligheten av dessa förslagets huvudgrunder. Den kritik, som därvid från vissa håll ägnats förslaget, finner jag överdriven. Om kredit endast lämnas i måttlig omfattning och endast åt personer, som äga förutsättningar att inom en nära framtid avbörda sig skulden, synes mot en sådan kreditgivning knappast kunna göras gällande några mera allvarliga betänkligheter. Enligt min mening har man tvärtom anledning förvänta, att en låneverksamhet av den föreslagna typen är ägnad att befordra det därmed avsedda syftet. Jag vill därför tillråda, att en sådan låneverksamhet försöksvis igångsättes. Därvid böra dock beaktas åtskilliga av de erinringar, som beträffande förslagets närmare utformning framställts i de avgivna yttrandena.

Sålunda synes det av skäl, som anförts under remissbehandlingen, knappast vara lämpligt att i nu föreslagen ordning utlämna lån för andra ändamål än att underlätta bosättning i egentlig mening.

Vad angår förutsättningarna för erhållande av lån, torde i huvudsak böra gälla vad kommissionen därutinnan föreslagit. Med bosättningslånen syfte

att vara till stöd vid ingående av äktenskap synes dock knappast förenligt, att lån skulle kunna beviljas på ansökan av äkta makar, t. o. m. om nära ett år förflutit efter äktenskapets ingående. Lån torde därför endast i vissa undantagsfall böra beviljas på ansökan av andra än trolovade. Om de trolovade hunnit ingå äktenskap, innan ansökningen slutligen prövats, lär detta dock icke böra utgöra hinder för bifall till ansökningen. I fråga om äkta makar synes möjlighet till erhållande av lån böra hållas öppen i sådana fall, då särskilda omständigheter föreligga och äktenskapet ingåtts under loppet av de senaste sex månaderna före ansökningens ingivande. Båda de lånesökande böra vara eller genom giftermålet bliva svenska medborgare. Såsom från något håll ifrågasatts, synes även lämpligt att avfordra sökandena en försäkran, att deras avsikt icke är att bosätta sig i utlandet. Att, såsom från samma håll förordats, därjämte skulle krävas tjänsteläkares intyg att kontrahenterna icke äro bärare av ärftliga sjukdomsanlag, synes mig däremot på de grunder, som kommissionen anfört, icke nödvändigt. Dock bör av helt naturliga skäl vid prövningen av låneansökan beaktande ägnas kontrahenternas hälsotillstånd. De lånesökande böra vara i behov av medel för inköp av nödiga bosättningsföremål, och med hänsyn till deras egna villkor och intressen bör lånets upptagande vara tillrådligt. Slutligen böra sökandena ha gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparsamhet.

Vid den begränsning beträffande ändamålet med lånen, som jag nyss förordat, torde lån icke böra beviljas till högre belopp än 1,000 kronor. Att, såsom kommissionen föreslagit, även stadga ett lägsta lånebelopp, synes knappast nödvändigt eller ens lämpligt.

Vad lånevillkoren angår, vill jag till en början förorda, att amorteringstiden sättes till högst fem år. En kortare amorteringstid synes dock i allmänhet vara tillrådlig. Låntagare böra äga i förtid inbetala oguldet lån eller del därav. Vidare bör från statens sida uppsägning till förtidsinbetalning kunna ske, därest låntagare genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller använt lånebeloppet för annat ändamål, än som avsetts, eller visat försumlighet att erlægga föreskriven ränta eller amortering eller eljest brutit mot lånevillkoren, så ock när sådana förhållanden inträffat, att låntagarna med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre böra få tillgodonjuta lånet. Till undvikande av alltför stora variationer i fråga om räntan å lån, beviljade under skilda budgetår, torde i enlighet med vad riksgäldsfullmäktige ifrågasatt böra stadgas, att räntan icke må understiga medelräntan för statens fonderade upplåning under de tre budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats. På de skäl kommissionen anfört synes visserligen icke som villkor för erhållande av lån böra med nödvändighet krävas, att sökandena erbjuda säkerhet för lånet. Även om vid prövningen av låneansökan hänsyn således icke bör tagas till erbjuden säkerhet, anser jag dock, i likhet med ett par länsstyrelser, ett sådant erbjudande icke därför behöva avvisas. En läns-

styrelse har förordat, att i varje fall brandförsäkringsbrev å lånebeloppet skulle avfordras låntagarna, och har jämväl ifrågasatt, huruvida icke även livförsäkringsbrev å beloppet borde tillhandahållas. Även om i förstnämnda avseende kan erinras, att enligt 83 § lagen om försäkringsavtal brandförsäkringsbrev å personlig lösegendom ofta upphör att gälla vid flyttning till annan bostad och således som säkerhetshandling icke är av större värde, synas dock goda psykologiska skäl tala för att ett dylikt villkor uppställas. Vad däremot kravet på livförsäkring angår, kan jag ej biträda detsamma, då genom uppställande av ett sådant villkor lånekostnaderna skulle avsevärt ökas.

I enlighet med vad kommissionen förordat bör vid arbetslöshet, sjukdom eller annan oförvållad rubbning av låntagarnas ekonomi kunna beviljas dem anstånd med betalning av ränta eller amortering. Avlider en av makarna, och skulle härefter lånets återbetalning bereda synnerlig svårighet för den efterlevande, bör denna kunna helt eller delvis befrias från återbetalnings-skyldigheten.

Av den tidigare redogörelsen framgår, att åtskilliga anmärkningar riktats mot den av kommissionen föreslagna organisationen för utlåningsrörelsen. Medgivnas måste, att anmärkningarna delvis äro värda beaktande. Jag kan dock icke finna påkallat att, såsom i några yttranden föreslagits, överlämna handhavandet av denna socialt betonade låneverksamhet till enskilda kreditinrättningar. Erfarenheterna rörande den av staten hittills i olika former bedrivna utlåningen visa för övrigt enligt min mening, att staten har goda förutsättningar att själv ombesörja de därmed förbundna uppgifterna.

Prövningen av ansökningar om bosättningslån skulle till väsentlig del komma att avse frågor om sökandenas personliga förhållanden i olika hänseenden. Med hänsyn härtill kan det icke anses tillfredsställande att, såsom kommissionen föreslagit, överlämna denna prövning till en för hela riket gemensam nämnd, vilken för övrigt, därest antalet låneansökningar bleve stort, skulle nödgas ägna varje ansökan en allenast summarisk granskning. Jag vill därför i stället förorda, att handhavandet av denna uppgift anförtröas åt särskilda nämnder, en för varje landstingsområde samt en för varje stad, som icke deltagar i landsting. Sådan nämnd, lämpligen betecknad bosättningslånenämnd, torde böra bestå av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande jämte suppleant samt två av vederbörande landsting respektive stadsfullmäktige för två år valda ledamöter jämte minst lika många suppleanter. Ersättning till ordförande och ledamöter av bosättningslånenämnd synes böra i form av dagarvode och i förekommande fall även resekostnadsersättning utgå med belopp, som Kungl. Maj:t må äga bestämma. Med hänsyn till den sålunda föreslagna decentraliseringen av beslutanderätten i låneärendena synes beslut av bosättningslånenämnd böra få överklagas hos Kungl. Maj:t.

Även om de av mig sålunda förordade nämnderna uppenbarligen skulle äga betydligt större förutsättningar att riktigt bedöma de lånesökandes kvalifikationer än den av kommissionen föreslagna centrala nämnden, torde man dock icke kunna undgå att i enlighet med vad kommissionen föresla-

git anförtro den förberedande utredningen i låneärendena åt rent lokala organ. De farhågor rörande bristande effektivitet hos den av kommissionen härutinnan föreslagna organisationen, vilka uttalats i åtskilliga av de avgivna yttrandena, synas mig väsentligt överdrivna. Sålunda torde knappast behöva befaras, att ortsombud skulle göra sig skyldigt till så uppenbart missbruk av sin ställning som att tillstyrka lån i avsikt att därigenom minska kommunens understödskostnader eller att överhuvudtaget lämna eller bestyrka uppgifter, vilka ombudet visste eller hade skälig anledning antaga vara oriktiga. Erfarenheterna rörande exempelvis pensionsförsäkringen giva icke heller stöd för antagandet, att ett försök med dylik förprovning genom rent kommunala organ skulle slå mindre väl ut. De i yttrandena härutinnan framförda erinringarna torde för övrigt än ytterligare förlora i styrka, därest, såsom jag förordat, den slutliga provningen anförts åt mer lokalt inrättade nämnder, vilka måste anses komma att äga goda förutsättningar att kritiskt granska ortsombudens utredningar och yttranden. Någon annan lösning av frågan om den lokala organisationen än den av kommissionen angivna har icke anvisats i remissyttrandena. Dock torde det icke behöva stadgas, att mer än ett ortsombud skall finnas i kommun, inom vilken ett municipalsamhälle är beläget. På grund av det anförda vill jag tillstyrka, att såsom ortsombud i kommunerna med uppgift att till vederbörande bosättningslånenämnder avgiva yttranden över låneansökningar skola medverka, där kommun ej annorlunda bestämmer, i stad ordföranden i drätselkammaren och på landet ordföranden i kommunalnämnden. Såsom i ett par yttranden framhållits synes rimligt, att någon ersättning av statsmedel beredes ortsombuden. Dylik ersättning torde böra utgå med belopp, som Kungl. Maj:t må äga bestämma, förslagsvis 3 kronor för varje ansökan, varöver endast ett ombud yttrat sig, och 4 kronor för varje ansökan, varöver yttranden avgivits av två ombud, i vilket sistnämnda fall 2 kronor skulle belöpa på vart och ett av ombuden.

I enlighet med vad kommissionen föreslagit och generalpoststyrelsen tillstyrkt torde det böra ankomma på styrelsen att utbetala av bosättningslånenämnd beviljade lån samt att verkställa uppbörd och indrivning av amorteringar och räntor. Rörande handhavandet av dessa uppgifter och ersättning härför synes Kungl. Maj:t böra efter förslag av styrelsen lämna närmare föreskrifter. Erinras må, att styrelsen för sin motsvarande befattning med statens studielån hittills uppburit ersättning med 5 kronor för varje utlämnat dylikt lån.

Vad angår förfarandet i låneärenden synes böra gälla i huvudsak följande. Ansökan om lån göres av båda de trolovade å blankett, vartill formulär fastställs av Kungl. Maj:t. Blanketter tillhandahållas kostnadsfritt hos ortsombuden. I ansökan böra lämnas tämligen utförliga upplysningar rörande sökandenas hälsotillstånd samt deras ekonomiska förhållanden och framtidsutsikter, ävensom rörande de bosättningsföremål, som sökandena ämna inköpa för lånebeloppet. Att vederbörande ortsombud vid behov bör tillhandagå sökandena med råd och upplysningar vid ansökningens upp-

sättande, torde vara alltför självfallet för att behöva uttryckligen angivas. Icke minst då det gäller bosättningsplanen lär denna ombudets uppgift kunna bli till gagn för de unga. Låneansökan bör avlämnas till ortsombudet i den kommun, där sökandena äro bosatta, eller, om de äro bosatta i olika kommuner, till ombudet i mannens bosättningskommun. Såsom jag tidigare framhållit, synes ansökningen böra göras före giftermålet. Ombudet har att enligt anvisningar i ansökningsblanketten därå dels yttra sig rörande riktigheten av sökandenas uppgifter, dels ock lämna de ytterligare upplysningar, som kunna vara av värde för bosättningslånenämnden vid ärendets behandling; och hänvisar jag till vad kommissionen härutinnan anført. Äro sökandena bosatta i skilda kommuner, översändes ansökningen i och för enahanda förfarande till ombudet i kvinnans hemortskommun. När den förberedande behandlingen är avslutad, översändes ansökningen för slutligt avgörande till bosättningslånenämnden i det landstingsområde eller den stad, där sökandena ämna efter giftermålet vara bosatta. Nämndens beslut tillställes sedan en av sökandena samt, om lån beviljats, även generalpoststyrelsen. Såsom kommissionen föreslagit bör lånet icke utbetalas till sökandena förrän dessa till generalpoststyrelsen avlämnat solidarisk skuldförbindelse å lånebeloppet. Att, i likhet med kommissionen, även fordra bevis om att sökandena ingått äktenskap med varandra, synes däremot vara en onödigt rigorös bestämmelse. Med hänsyn till de flesta trolovades önskan att redan vid giftermålet hava boet någotsånär iordningställt torde endast böra fordras bevis om att lysning skett. Då det givetvis är olämpligt, att beviljade lån under längre tid eller kanske för all framtid kvarstå såsom outtagna, bör generalpoststyrelsen äga förklara rätten till utbekommande av lån förverkad efter viss tid, förslagsvis två månader, från det någon av sökandena erhållit föreläggande för dem att avlämna skuldförbindelse och bevis om lysning. Skulle, efter det lån utlämnats, utan låntagarnas förvällande uppkomma svårighet för dem att i enlighet med föreskrifterna i låneförbindelsen erlægga ränta eller amortering, synes det böra tillkomma den nämnd, som beviljat lånet, att medgiva nödigt betalningsanstånd. På samma nämnd bör det även ankomma att i tidigare omförmälda fall uppsäga lån till förtidsbetalning. Däremot synes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter hemställan av nämnden besluta om befrielse från betalningsskyldighet eller om avskrivning av fordran på grund av utlämnat lån. Innan erfarenhet vunnits rörande bosättningslånen, torde det vara omöjligt att avgöra, huruvida för dessa lån särskilda indrivningsbestämmelser äro erforderliga. Min förhoppning är dock att de unga personer, som beviljas dylika lån, skola i de allra flesta fall visa sig äga tillräcklig duglighet och ansvars känsla för att indrivningsåtgärder skola kunna undvikas. I avbidan på närmare erfarenheter härutinnan vill jag förorda, att inga särbestämmelser meddelas rörande indrivning av eller utmätning för bosättningslån.

De föreslagna bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 januari 1938.

Frågan i vilken utsträckning medel för utlämnande av bosättningslån kunna bli erforderliga under nästkommande budgetår undandrag sig ett säkert bedömande. Såsom jag tidigare antytt torde det vara lämpligt, att denna nya form av utlåning i början endast erhåller karaktär av försöksverksamhet. I likhet med kommissionen håller jag därför före, att man vid igångsättandet bör framgå med försiktighet. Då verksamheten, såsom jag nyss erinrat, skulle börja den 1 januari 1938, torde en lånefond för nästkommande budgetår av 2 miljoner kronor få anses tillräcklig. Mot förslaget att låta fonden stå under statskontorets förvaltning har jag ingen erinran att framställa. Det erforderliga anslaget torde böra erhålla reservationsanslags natur. På grund härav lära de av kommissionen föreslagna lånebestämmelserna böra kompletteras med en föreskrift, att lån kunna beviljas allenast i den mån tillgängligt anslag så medgiver. Med hänsyn till möjligheten av framtida förluster å låneverksamheten, synes en del av anslaget böra anvisas att utgå å skattebudgeten. I väsentlig anslutning till eljest tillämpade principer härutinnan torde detta belopp kunna bestämmas till 500,000 kronor. Återstoden 1,500,000 kronor lär böra utgå av låne-medel.

I enlighet med de av mig nu angivna grunderna har inom socialdepartementet upprättats ett utkast till kungörelse om statliga bosättningslån, vilket utkast torde få såsom bilaga (*Bilaga A*) fogas till statsrådsprotokollet.

Vad därefter angår kostnaderna för de föreslagna bosättningslånenämnderna samt ortsombuden, torde, såsom jag redan erinrat, ett särskilt förslagsanslag böra för detta ändamål äskas hos riksdagen. I det föregående har jag angivit de grunder, som enligt min mening böra gälla i fråga om ersättningen till ortsombuden. Vidkommande nämndernas ordförande och ledamöter synes reseersättning böra utgå enligt gällande resereglemente. För arbetet torde dagarvode böra beräknas, förslagsvis för ordförande 40 kronor och för ledamot 25 kronor för sammanträdesdag. För sekreterargöromålens bestridande bör varje nämnd till sitt förfogande hava ett mindre belopp, som torde kunna fastställas först sedan någon erfarenhet vunnits rörande göromålens omfattning. För en var av samtliga trettio nämnder beräknar jag under dessa förutsättningar för budgetårets senare hälft ett genomsnittligt belopp av 700 kronor eller tillsammans avrundat 20,000 kronor. Till ersättning åt ortsombuden skulle med en beräkningsgrund av 3,000 ansökningar erfordras omkring 10,000 kronor. Anslagsbehovet kan alltså angivas till 30,000 kronor.

Ersättningen till postverket för dess bestyr med bosättningslånen har av generalpoststyrelsen ansetts böra utgå enligt de grunder, som bestämts för statens studielån, 5 kronor för varje lån. Under antagande att 2,400 lån komma att utlämnas under första halvåret 1938, skulle anslagsbehovet kunna uppskattas till 12,000 kronor.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1:o) anvisa
dels till *Bosättningslånenämnder och ortsombud m. m.* för budgetåret 1937/1938 ett *förslagsanslag* av .. kronor 30,000;
dels till *Ersättning åt postverket för dess bestyr med statens bosättningslån* för samma budgetår ett *förslagsanslag* av kronor 12,000;
dels ock till *Bidrag till propaganda för planmässigt sparande* för samma budgetår ett *anslag* av .. kronor 10,000;
2:o) dels besluta, att en statlig utlåningsfond, benämnd *Statens bosättningslånefond*, skall inrättas;
dels medgiva, att lån ur nämnda fond må utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av mig förordats;
dels ock såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1937/1938 under *Utgifter för kapitalökning* rubriken »*Statens utlåningsfonder*» ett *reservationsanslag* av 2,000,000 kronor, därav 1,500,000 kronor att utgå av lånemedel.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Richard Jobson.

U t k a s t
till
Kungörelse om statliga bosättningslån.

Härigenom förordnas som följer:

Inledande bestämmelser.

1 §.

Enligt bestämmelserna i denna kungörelse må, i den mån tillgängligt anslag det medgiver, på ansökan av trolovade eller äkta makar kunna beviljas dem lån (*bosättningslån*) med ändamål att lämna tillgång till inköp av möbler eller andra bosättningsföremål, vilkas anskaffande föranledes av äktenskapets ingående.

2 §.

För behandling av frågor rörande bosättningslån skall i varje landstingsområde och i varje stad, som icke deltagar i landsting, finnas en nämnd (*bosättningslånenämnd*), bestående av en ordförande och två ledamöter.

Ordförande i bosättningslånenämnd och suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t, som jämväl utfärdar instruktion för nämnderna.

Ledamöter i bosättningslånenämnd jämte minst en suppleant för varje ledamot väljas för två år i sänder av landstinget eller, vad beträffar stad, som ej deltagar i landsting, av stadsfullmäktige.

Ordförande och ledamöter i bosättningslånenämnd åtnjuta ersättning enligt grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t.

3 §.

Såsom ortsombud i kommunerna med uppgift att avgiva yttranden över ansökningar om bosättningslån medverka, där kommun ej utser annan till sådant ombud, i stad ordföranden i drätselkammaren och på landet ordföranden i kommunalnämnden.

Ortsombuden åtnjuta ersättning enligt grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t.

Om lånen.

4 §.

Bosättningslån beviljas endast om båda de lånesökande äro eller i samband med äktenskapets ingående bliva svenska medborgare samt enligt avgiven försäkran icke hava för avsikt att bosätta sig i utlandet.

5 §.

Såsom villkor för erhållande av bosättningslån skall gälla:

att de lånesökande äro i behov av medel för anskaffandet av erforderliga bosättningsföremål;

att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen;

att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparvilja; samt

att, där de lånesökande äro äkta makar, särskilda omständigheter föranlett dem att först efter äktenskapets ingående göra låneansökningen och denna ingivits inom sex månader från äktenskapets ingående.

6 §.

Bosättningslån må ej beviljas till högre belopp än ettusen kronor.

7 §.

Till säkerhet för lån skall pantförskrivas för hela den enligt 8 § fastställda lånetiden gällande brandförsäkringsbrev å låntagarna tillhörig personlig lös-egendom till ett värde ej understigande lånebeloppet.

8 §.

Bosättningslån skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställas av Konungen och må icke understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under de tre budgetåren närmast före det, varunder lånet beviljats.

Å bosättningslån skall erläggas amortering i sådan ordning, att lånet är återbetalt senast fem år efter utlämnandet; låntagarna obetaget att före eljest fastställd tid inbetala lånet eller del därav.

Amortering och ränta skola erläggas var tredje månad, där ej på grund av särskilda omständigheter annat bestämmes.

Om förfarandet i låneärenden m. m.**9 §.**

Ansökan om bosättningslån göres å blankett, vartill formulär fastställas av Kungl. Maj:t. Blanketter skola kostnadsfritt tillhandahållas hos ortsbudeten, vilka efter rekvisition erhålla blanketter från vederbörande lånenämnd.

Ansökan skall avlämnas till ortsbudet i den kommun, där de lånesökande äro bosatta, eller, om de äro bosatta inom olika kommuner, till ortsbudet i den kommun, där mannen är bosatt.

10 §.

Det ortsombud, som mottagit ansökningen, tecknar därå yttrande dels rörande riktigheten av de uppgifter, som meddelats av sökandena, och dels i de andra hänseenden, som angivas å ansökningsblanketten. Äro sökandena bosatta inom skilda kommuner, skall ombudet därefter översända handlingarna till ombudet i den kommun, där kvinnan är bosatt; och skall jämväl sistnämnda ombud å ansökningen teckna yttrande som nyss är sagt.

Det ortsombud, som sist handlagt ärendet, skall därefter utan dröjsmål översända handlingarna till bosättningslånenämnden i den ort, där sökandena ämna efter giftermålet vara bosatta.

11 §.

Sedan handlingarna inkommit till bosättningslånenämnden och i förekommande fall ytterligare utredning införskaffats, beslutar nämnden i ärendet.

Nämndens beslut skall ofördröjligen tillställas en av sökandena.

Över nämndens beslut må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka, vid talans förlust, skola före klockan tolv å trettionde dagen från den dag, beslutet gavs, ingivas till socialdepartementet.

12 §.

Då bosättningslån beviljats, lämnar bosättningslånenämnden ofördröjligen meddelande därom till generalpoststyrelsen.

13 §.

Sedan generalpoststyrelsen mottagit meddelande om beviljat bosättningslån, ombesörjer styrelsen lånets utbetalande till sökandena. Dessa skola dessförinnan hava till styrelsen avlämnat av dem utan förbehåll om delad ansvarighet utfärdat skuldebrev jämte brandförsäkringsbrev, varom i 7 § förmäles, och bevis om att försäkringsgivaren underrättats om pantförskrivningen, ävensom, där sökandena äro trolovade, bevis om att lysning till äktenskapet skett.

Därest nyss omförmälda handlingar icke avlämnats inom två månader efter det någon av sökandena därom erhållit föreläggande från generalpoststyrelsen, äger styrelsen förklara rätten till lånets utbekommande förverkad.

14 §.

Förfallen ränta och amortering skola, i enlighet med de bestämmelser, som meddelats vid låns beviljande, inbetalas till generalpoststyrelsen.

Bosättningslånenämnd äger medgiva uppskov med betalning av ränta och amortering å lån, som nämnden beviljat.

15 §.

Avlider någon av låntagarna, och skulle därefter lånets återbetalning bereda den efterlevande synnerlig svårighet, kan Kungl. Maj:t på hemställan av

den bosättningslånenämnd, som beviljat lånet, medgiva befrielse från återbetalningsskyldighet med avseende å hela återstående lånebeloppet eller del därav.

16 §.

Bosättningslånenämnd äger besluta, att av nämnden beviljat lån skall uppgå till omedelbar betalning, där det befinnes, att låntagare genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller använt lånebeloppet för annat ändamål, än som avsetts, eller visat försumlighet att erlægga föreskriven ränta eller amortering eller annorledes brutit mot lånevillkoren, så ock eljest när sådana förhållanden inträffat, att låntagarna med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre böra få tillgodonjuta lånet.

Särskilda bestämmelser.

17 §.

Bosättningslån utgår av den utlåningsfond, som i riksstaten anvisats för ifrågavarande ändamål (*statens bosättningslånefond*).

Fonden förvaltas av statskontoret, som har att på anfordran till generalpoststyrelsen utbetala för lånerörelsen erforderliga medel.

18 §.

I fall, som avses i 15 §, så ock då eljest ingen eller ringa utsikt finnes, att lån kommer att återbetalas, kan Kungl. Maj:t meddela beslut om avskrivning.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1938; dock att ledamöterna i bosättningslånenämnderna jämte suppleanter för dem skola väljas i så god tid dessförinnan, att nämnderna kunna träda i verksamhet från och med nämnda dag.

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

DELS PLANMÄSSIGT SPARANDE

OCH

DELS STATLIGA BOSÄTTNINGSLÅN

AVGIVET AV

BEFOLKNINGSKOMMISSIONEN

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Befolkningskommissionen får härmed vördsamt till Herr Statsrådet överlämna ett betänkande angående dels planmässigt sparande och dels statliga bösättningslån.

Den närmaste handläggningen av detta ärende har ankommit på en inom kommissionen nedsatt delegation, bestående av herr J. Persson, ordförande, samt herrar K. Magnusson, G. Myrdal och S. Wicksell, varjämte såsom särskilda sakkunniga deltagit ledamoten av riksdagens andra kammare, stations-skrivaren C. G. Jacobsson, t. f. byråchefen i generalpoststyrelsen H. Holmström samt chefen för Uppsala Sparbank, bankdirektören J. H. Jönsson.

Vid författningsförslagets utarbetande har biträtt e. o. hovrättsassessorerna H. Zetterberg.

I ärendets slutbehandling hava deltagit befolkningskommissionens samtliga ledamöter.

Stockholm den 12 december 1935.

Å Befolkningskommissionens vägnar:

NILS WOHLIN.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Kap. I.	Inledning	Sid. 5
Kap. II.	Frågan om s. k. organiserat sparande samt kommissionens förslag om åtgärder i syfte att främja planmässigt sparande i ungdomsåren ..	10
	Bostadsproduktionssakkunnigas betänkande och kommissionens yttrande häröver	10
	Redogörelse för av postsparbanken och de enskilda sparbankerna träffade anstalter för främjande av sparsamhet	14
	Kommissionens förslag om planmässigt sparande i ungdomsåren ..	21
	Sammanfattning av kommissionens uttalanden och förslag i avseende å planmässigt sparande i ungdomsåren	28
Kap. III.	Statliga bosättningslån	30
	Allmänna motiv	30
	Villkoren för bosättningslåns beviljande	32
	Låneverksamhetens organisation och förfarandet i låneärende m. m.	37

Bilagor:

1)	Förslag till Kungörelse angående statliga bosättningslån	45
2)	P. M. angående äktenskapsbildningen i Sverige, av S. D. Wicksell	48
3)	Några numeriska beräkningar rörande resultatet av planmässigt sparande ..	51
4)	Exempel å stadgar för sparklubb	54

KAP. I.

Inledning.

I de av statsrådet och chefen för socialdepartementet i anförande till statsrådsprotokollet den 17 maj 1935 uppdragna riktlinjerna för befolkningskommissionens arbete uttalar sig departementschefen även för att det borde tagas under omprövning, att genom samhälleliga åtgärder för bosättningslån och bosättningsbidrag skapa förutsättningar för en ökad och tidigare familjebildning. Vidare hänvisar departementschefen till att spörsmålet att genom organiserat sparande främja samma syfte vore föremål för utredning genom de s. k. bostadsproduktionssakkunniga, vilkas förslag i ämnet, som inom den närmaste tiden vore att förvänta, borde infogas såsom ett naturligt led i den positiva befolkningspolitik, som bör eftersträvas.

Vad angår den utredning rörande organiserat sparande, vilken enligt vad i statsrådsprotokollet erinrats handhåfts av de s. k. bostadsproduktions-sakkunniga, har denna utredning slutförts genom avlåtande den 7 november 1935 av ett betänkande med förslag till lag om sparföreningar m. m., vilket betänkande genom remiss den 9 i samma månad överlämnats till befolkningskommissionen för att tagas i övervägande vid fullgörande av det kommissionen meddelade uppdraget.

Frågar man efter orsakerna till den i vårt land låga äktenskapsfrekvensen och höga giftermålsåldern, ställes man inför ett så omfattande sociologiskt problem, att befolkningskommissionen icke i detta samband kan mera fullständigt och ingående upptaga detsamma till behandling. På problemets botten ligga med all säkerhet inställningar och handlingsvanor, djupt rotade i folkets traditioner och vårt samhälles struktur.

I ett stort antal fall torde emellertid mer näraliggande orsaker kunna angivas, varför unga människor hindras från eller finna skäl till att avstå från äktenskaps ingående. Främst bland dessa orsaker torde vara att nämna den rådande ekonomiska otryggheten. Arbetslösheten och den stora risken att bli arbetslös nedtrycker en stor del av vår arbetarklass. Denna risk står ofta som ett hinder för varje långsiktig livsplanering och den skjuter i stor utsträckning frågan om äktenskaps ingående undan till en oviss framtid. Särskilt den med varje ny kris inbrytande ungdomsarbetslösheten undanrycker de ekonomiska möjligheterna att grunda familj samt knäcker mången gång de ungas livstro, självtillförsikt och arbetslust samt bryter sönder deras yrkesutbildning. Under efterkrigstiden har arbetslösheten haft en tendens att hålla sig på en högre genomsnittlig nivå än tidigare, samtidigt med att kriserna och depressionerna blivit djupare och långvarigare. Under samma tid har dessutom arbetslöshetens onda vunnit ökad spridning även bland vissa kategorier av löntagare, som tidigare varit förhållandevis mera skonade, i första hand anställda och intellektuella. Arbetslösheten utövar inflytande ej blott på äktenskapsbildningen utan även på fruktsamheten inom äktenskapen och har därtill, främst genom den av arbetslösheten orsa-

kade tidvisa nedpressningen av levnadsstandarden i de barnuppfödande familjerna, från befolkningspolitisk synpunkt allvarliga verkningar på folkets kvalitet.

För anställda och tjänstemän inom medelklassen torde i väsentlig grad hindren för äktenskap i unga år föreligga i de för unga personer ogynnsamma utbildnings- och anställningsförhållandena. Deras utbildning är mestadels i sig själv lång och dyrbar och förorsakar därtill ofta en skuldsättning, som ekonomiskt binder deras handlingsfrihet långt in i medelåldern. Enligt gammal tradition hållas vidare i dessa yrken under många år anställningsförhållandena osäkra och lönerna låga. Tillsammans med den långa utbildningstiden och studieskulden bilda dessa anställnings- och löneförhållanden ett allvarligt hinder för tidiga äktenskap och barnafödande. En viss kompensationslösning ges visserligen vanligen genom tryggare anställningsvillkor och högre löner längre fram i livet, men då är den ur befolkningspolitisk synpunkt mest värdefulla tiden förliden.

Kommissionen har med hänsyn till nu antydda förhållanden icke velat underlåta att framhålla, att det för vinnandet av starkare äktenskapsbildning i yngre åldrar i första hand fordras åtgärder i syfte att skapa större ekonomisk trygghet åt de unga i vårt samhälle. Arbetslöshetsproblemet måste upptagas till förnyad prövning, varvid särskilt frågan om förbättrad yrkesundervisning och yrkesrådgivning bör beaktas. För anställda och tjänstemän böra utbildningskostnaderna nedbringas, utbildningskrediterna på ett billigare och mera betryggande sätt organiseras och vidare en viss utjämning åldersklasserna emellan av anställnings- och avlöningsvillkoren åvägabringas i syfte att betryggande anställningsförhållanden och rimliga löner skola tillförsäkras de unga. På dessa stora frågor är det kommissionen uppenbarligen icke möjligt att här närmare ingå, men kommissionen har likväl velat med avseende å orsakerna till den svaga äktenskapsbildningen särskilt i de yngre åldersklasserna något beakta problemets större perspektiv.

De förslag om åtgärder till främjandet av planmässigt sparande i ungdomsåldrarna och om bosättningslån, som komma att behandlas i förevarande betänkande, hava till en början det gemensamt, att de båda söka åstadkomma en bättre överensstämmelse mellan inkomstutveckling och behovsutveckling, än den som av sig själv kommer till stånd.

Inom den självvägande bondeklassen äro särskilda åtgärder i angivet syfte i blott lägre grad påkallade, enär, i den mån de olika familjemedlemmarnas ekonomi på ett mera patriarkaliskt sätt sammanhålls inom en enhetlig familjeekonomi, en sådan överensstämmelse mellan inkomstkurvan och behovskurvan kommer till stånd på ett naturligt sätt. Så länge de halvvuxna eller vuxna i hemmet arbetande barnen äro ogifta, tilldelas de av familjens gemensamma inkomster blott vad som erfordras för tillgodoseendet av deras då relativt begränsade behov. Vid normala jordbrukskonjunkturer bör därigenom en viss kapitalbildning inom familjen kunna ske under detta stadium av dess utveckling. Det så sammanbragta sparkapitalet kommer längre fram väl till pass för att möta de ökade behov, som uppstå, när de barn, som icke vid föräldrarnas åldrande eller död vinna sin försörjning genom familjegårdens övertagande, skola gifta sig och därvid vanligen måste flytta bort och grunda eget bo. Denna inom den gemensamma familjeekonomien skeende fördelning av den för de olika familjemedlemmarnas konsumtion friställda inkomsten efter deras med levnadsåren växlande behov representerar naturligtvis blott ett idealfall, som alltid i viss mån måste komma att störas genom konjunkturförändringar, missväxt och andra tillfälliga rubbningar. Hela detta system för den gemensamma inkomstens fördelning är vidare be-

roende av den ovannämnda familjeprincipens upprätthållande. Den nu till dags allt större rörligheten, både lokalt och mellan olika yrken, medför emellertid, att de vuxna barnen i jordbrukarklassen i ökad utsträckning söka sig bort från hemmet vid tidig ålder, vanligen för att finna avlönat arbete, varvid de ej sällan i hemmet måste ersättas genom på vanligt sätt avlönad arbetskraft. Det torde därjämte hava blivit allt vanligare, att de vuxna barn, som i stället stanna i föräldrahemmet, för sitt arbete tillgodoräknas marknadsenliga löner. I samma mån den patriarkaliska principen på dessa och andra vägar sönderbrytes, uppstår även för sönerna och döttrarna till de självägande jordbrukarna enahanda problem som för de unga arbetarna, låt vara att inom jordbrukarklassen föräldrarnas innehav av ett kapital, investerat i jord och lösören, innebär ett stabiliserande element.

Den allvarligaste bristen på överensstämmelse mellan inkomstutveckling och behovsutveckling framträder inom lönearbetarklassen i städer och samhällen såväl som på landet. Om det i detta samband bortses från det problem, som sammanhänger med de vanligen tid efter annan inträffande arbetslöshetsperioderna, kan i stora drag utvecklingen av inkomster och behov i en lönearbetares liv angivas sålunda. Relativt tidigt kommer ynglingen eller flickan upp till en rätt avsevärd inkomst. Han eller hon bor då vanligen fortfarande kvar i föräldrahemmet och har där kost och logi för en mycket billig penning. Av gjorda undersökningar synes framgå, att dessa ungdomar vanligen betala något för sig i hemmet men sällan lika mycket och än mer sällan mer än som svarar till kostnaden. Arbetaren har därför understundom mera reda pengar att förfoga över för sina personliga kultur- och lyxbehov eller för sparande redan i dessa tidiga ungdomsår än senare i livet.

Den högsta graden av relativt välstånd uppnås därefter i 20—30-årsåldern. Tempoarbetets framträngande och lärlingstidens förkortning har under de sista decennierna ytterligare minskat den tidrymd, som förflyter, innan arbetaren kommer upp i maximal arbetsförmåga och arbetsförtjänst. Under denna andra period av sitt liv flyttar arbetaren ofta från föräldrahemmet och stegrar därigenom i viss mån sina levnadskostnader, men även med denna behovsutvidgning behåller han en god ekonomi. Om arbetaren nu ingår äktenskap, ökas rent tillfälligt behoven i samband med de vid bosättningen inträffande engångsutgifterna. Såsom nygrundad står sig emellertid arbetarfamiljen i regel ganska gott. Hustrun har vanligen såsom ogift varit förvärvsarbetande och kan i början behålla sin anställning, om barn icke omedelbart födas.

Härefter kommer familjeekonomiens fortsatta utveckling att i huvudsak bliva beroende av om barn födas i familjen samt av barnens antal. Blir äktenskapet barnlöst, kan en relativt hög välståndsnivå uppehållas. Tillstöter icke arbetslöshet och sjukdom, kan familjen vanligen under de två å tre närmaste årtiondena både upprätthålla en jämförelsevis hög levnadsstandard och samtidigt göra så stora avsättningar i form av försäkringar och sparande av olika slag, att ålderdomen är tryggad. Den högre levnadsstandarden i det barnlösa äktenskapet tager sig i arbetarklassen ofta uttryck i att hustrun snart nog slipper vara förvärvsarbetande och helt kan ägna sig åt de ensamma makarnas hem. I det väsentliga samma välståndsutveckling utmärker jämnväl enbarnsfamiljen inom arbetarklassen.

Redan tvåbarnsfamiljen och än mer de barnrika familjerna få genomleva en helt annan välståndsutveckling. Efter några års relativt god ekonomi, innan mer än ett eller två barn fölts och medan barnen ännu äro små och föga kostsamma, kommer det växande antalet barn i något högre ålder att oavbrutet stegra familjens behov, samtidigt med att hustrun av samma skäl hindras från att hava mera lönande förvärvsarbete. Denna period av för-

sämrade levnadsvillkor fortvarar så länge barnen äro minderåriga. I den mån barnen bliva vuxna och få egna inkomster lättas behovstrycket undan för undan. I vanliga fall betala visserligen de vuxna barnen knappast kostnaderna för den del av sina behov, som de få tillgodosedda i hemmet, och i alla händelser ytterst sällan väsentligt mera. Men bördan av barnens försörjning, som tidigare helt åvilat föräldrarna, kommer dock så småningom att minskas. Ungefär vid denna tid, ibland redan dessförinnan, ibland något senare, börjar emellertid familjefaderns arbetsförmåga att avtaga, varvid förtjänsterna tendera att minska och bliva mer osäkra. Då barnförsörjningsbördan under den tidigare perioden oftast förhindrat ett mera avsevärt sparande, följer så härefter en vanligen alltmer bekymmersam tid för de båda makarna, allteftersom de åldras.

Det socialstatistiska materialet ådagalägger, att denna nu i sina allmänna drag skildrade välståndsutveckling genomgående präglar levnadsvillkoren för större delen av familjerna inom den egentliga arbetarklassen i vårt land. På sätt förut framhållits hava förhållandena även inom den självägande bondeklassen förskjutits i den riktningen, att större likhet med arbetarklassens villkor kommit att bliva rådande. I synnerhet i det gränsskikt till lantarbetarklassen, som utgöres av småbrukare och småbönder, är likheten nu mycket stor. Med avseende å de största samhällsgrupperna kunna i fråga om de båda här närmast behandlade problemen vissa slutsatser dragas.

En större utvidgning av sparandet är — om här bortses från makarna inom de barnlösa äktenskapen, vilka väl i allmänhet äro och även kunna vara goda sparare — icke möjlig annat än under de båda första perioderna av en arbetares liv, d. v. s. från och med hans eller hennes första anställning fram till och i vissa fall ett par år över tidpunkten för äktenskaps ingående. Sedan ett par barn fötts, kan inkomsten vanligen icke medgiva något mera väsentligt sparande, om en för barnen dräglig standard i fråga om bostad, föda, hälsovård, utbildning och uppfostran skall vidmakthållas. När barnen så småningom bliva vuxna, tenderar i vanliga fall familjeförsörjarens inkomst samtidigt till att sjunka och bliva osäker. Desto viktigare är det under sådana förhållanden, att den möjliga sparandeutvidgningen genomföres under dessa båda första perioder, d. v. s. från första anställningen fram till och ibland ett par år över giftermålets ingående. Försöken att genomföra ett mera planmässigt sparande böra också inriktas just på dessa åldersklasser. I den mån försök med sådant syfte leda till resultat, hava även ökade förutsättningar skapats för tidigare äktenskap och för större trygghet i den barnuppfoföndande medelåldern. På dessa allmänna överväganden har kommissionen grundat det i det följande framlagda förslaget om åtgärder för främjandet av planmässigt sparande i ungdomsåren.

Äktenskapsbildningen infaller normalt efter och under en period av relativt välstånd. De med bosättningen förenade engångsutgifterna representera blott en mera tillfällig behovsstegring. De största och de mera varaktiga ekonomiska svårigheterna förorsakas av barnen och tillkomma senare under familjens tillvaro. Dessa svårigheter äro i en typisk arbetarfamilj så stora, att mestadels ett barnantal av tre eller flera barn kan nedtrycka familjen i nära nog ett nödtillstånd, mest framträdande i fråga om bostadsstandard. De hjälpåtgärder, som föreslås för att bistå unga makar vid bosättning, få därför icke göras så kostsamma, att de på ett mera väsentligt sätt kunna sägas konkurrera med åtgärderna till stöd åt de barnuppfoföndande äldre familjerna.

Vad här sagts om arbetarklassen äger även i huvudsak tillämpning å de familjer inom den lägre medelklassen, inom vilka barnen icke utrustas med en högre utbildning. Då utbildningen dock ofta blir något längre och även

tidpunkten för mera betryggande anställning och full lön stundom inträffar väsentligt senare, visar inkomstutvecklingen en tendens att, vid jämförelse med motsvarande utveckling inom arbetarklassen, förskjutas något år framåt i tiden, vilket i vissa fall kompenseras genom bättre lönevillkor och tryggare anställningsförhållanden i den högre medelåldern. Sätter man tidigare äktenskap såsom ett önskemål, kan detta inom denna samhällsklass icke i samma grad främjas genom planmässigt sparande, då den tidrymd, varunder de unga hava inkomster att spara, är kortare. Icke minst inom denna samhällsklass borde hjälp till bosättning i en eller annan form vara motiverad.

Tjänstemän och anställda, vilka åtnjuta en högre utbildning, hava vanligen icke varit i tillfälle att kunna genomföra ett sparande vid den tidpunkt, då de egentligen borde ingå äktenskap. Tvärtom äro de då ofta alltjämt belastade med studieskulder. Deras framtida inkomstutveckling har, som redan tidigare nämnts, ett helt annat normalförlopp än i arbetarklassen, i det de blott så småningom komma upp i högre inkomster och säkrare anställning. Medan för arbetarklassen en genom planmässigt sparande och på andra vägar ernådd inkomstöverflyttning från ungdomen till den lägre medelåldern ur familjesynpunkt står såsom ett önskemål, är önskemålet för tjänstemän och anställda tvärtom att vinna förbättrade löne- och anställningsvillkor i ungdomsåren, även om härigenom en viss utjämning av löneförhållandena åldersklasserna emellan måste följa. Denna sistnämnda överflyttning kan näppeligen i högre grad främjas genom det slag av åtgärder, som i detta betänkande diskuteras, utan blott genom en förändring av de villkor, som gälla för utbildningen och å arbetsmarknaden för denna mera kvalificerade arbetskraft.

KAP. II.

Frågan om s. k. organiserat sparande samt kommissionens förslag om åtgärder i syfte att främja planmässigt sparande i ungdomsåren.

Kommissionen vill först lämna en redogörelse för de s. k. bostadsproduktionssakkunnigas betänkande med förslag till lag om sparföreningar m. m. för att i anslutning till denna redogörelse angiva sin ståndpunkt till berörda förslag. I de efterföljande båda avsnitten av detta kapitel skall kommissionen därefter framlägga sitt eget förslag till åtgärder från det allmännas sida i syfte att främja planmässigt sparande i ungdomsåren.

Den huvudsakliga innebörden av nämnda sakkunnigberednings förslag är följande.

I anslutning till de enskilda sparbankerna skola inrättas sparföreningar med uppgift dels att bland medlemmarna främja planmässigt sparande och dels att bereda dem lån.

Vid inträde i sparförening skall medlem upprätta en sparplan. I denna skall angivas ett bestämt sparmål, vilket skall vara av beskaffenhet att främja medlemmens, hans familjs eller annans välfärd. Vidare skall i sparplanen fastställas, inom vilka terminer insättningar skola verkställas och vilka belopp som därvid regelbundet skola insättas. Sparplan skall första gången omfatta en tid av minst fem år samt, vid förlängning, minst tre år. Endast där verkliga skäl finnas, skall ändring av sparplan kunna medgivas. Vid svårigheter av tillfällig natur, såsom sjukdom och arbetslöshet, kunna temporära dispenser från sparplanens fullföljande beviljas.

Insättningarna verkställas till vederbörande sparbank — men kunna förmedlas av sparförening — och sparbanken omhändertager i huvudsak medelsförvaltningen. Under löpande spartid äro insättarmedlen icke tillgängliga för insättaren. Den spärr, som sålunda är för handen, är anordnad på sådant sätt, att uttagning av medlems tillgodohavande i sparbanken allenast kan ske efter uppsägning av föreningen. Föreningsmedlem äger att hos föreningen påkalla verkställandet av uppsägning, när hans sparplan gått till ända, d. v. s. då spartiden löpt ut eller då han eventuellt tidigare står inför förverkligandet av sitt sparmål.

Brister medlem i fullgörandet av sparplanen, förlänges spartiden under motsvarande period, dock längst med två år. Medlem äger likväl rätt att undandraga sig sådan påföljd genom att senast före utgången av februari påföljande år verkställa den felande insättningen och att till föreningen erlägga visst fixerat vite.

Sparförening har såsom sin andra huvuduppgift att driva långivning bland föreningsmedlemmarna. Dessa skola själva utöva ett bestämmande inflytande över långivningen under särskilt hänsynstagande till den duglighet, som medlem ådagalagt genom sin sparförmåga och sparvilja. Medel för ut-

låningen anskaffar föreningen genom kredit hos vederbörande sparbank, varvid säkerheten utgöres av dels av föreningen för lån mottagna lånereverser med tillhörande hypotek och dels insättarnas samlade tillgodohavande i sparbanken. Hinder föreligger icke för sparbank, som finner sparföreningens allmänna utlåningsprinciper välgrundade och betryggande, att medgiva föreningen krediter jämväl till belopp, som överskjuta föreningsmedlemmar-nas sammanlagda tillgodohavanden i sparbanken.

Sparmålslån, som utgör den normala formen för föreningarnas långivning, kan principiellt beviljas allenast till föreningsmedlem, som fullgjort sparplan under minst fem år och som står inför förverkligandet av sitt i sparplanen uppställda sparmål. Sparmålslån må utgå med högst samma belopp, som låntagaren enligt sparplan hopsamlat samt anlitat för sparmålets förverkligande. S. k. extrainsättningar — insättningar utöver i sparplanen upptagna belopp — må, när de inestått minst två år, medräknas vid beräkningen av lånemaximum. Vid låntagares frånfälle gäldas sparmålslån av staten, med friskrivande av låntagarens stärbhus och hans eventuella borgensmän. Till täckande av statens utgifter för detta ändamål hava låntagarna att erlagga en på grundval av dödlighetstabeller försäkringsmässigt uträknad avgift. Med hänsyn till statens ifrågavarande åtagande uppställas vissa förbehåll rörande lånesökandes ålder och hälsotillstånd. Låntagare må ej häfta i skuld för sparmålslån till förening till högre belopp än 6 000 kronor. Längsta amorteringstid för sparmålslån är 15 år.

Under särskilda förhållanden, exempelvis vid sjukdom eller arbetslöshet, äger sparförening att mot säkerhet av medlems tillgodohavande å sparbanks-bok bevilja honom tillfällig försträckning, s. k. hjälplån.

För handhavandet av de uppgifter, som stå i sammanhang med statens åtagande att gälda sparmålslån vid dödsfall, skall enligt bostadsproduktions-sakkunnigas förslag bildas ett särskilt organ, svenska sparföreningsrörelsens centralkassa. Denna, som skall utrustas med en statlig grundfond på 10 mil-joner kronor, skall jämväl erhålla en del andra uppgifter sammanhängande med sparföreningarnas verksamhet.

Kassan skall även äga utgiva s. k. sparobligationer till små belopp. Här-med avses obligationer, vilka icke löpa med viss årligen utgående ränta utan för vilka ränta gottgöres enligt diskontoberäkning, på så sätt att den lägges till kapitalet, och obligationen sålunda efter vissa år utfaller med ett fixerat högre belopp än inköpsvärdet.

Befolkningskommissionen har med intresse tagit del av de synpunkter och uppslag, som framkommit i bostadsproduktionssakkunnigas förevarande betänkande. I likhet med dessa sakkunniga finner kommissionen det ligga stor vikt uppå att åtgärder vidtagas för främjande av ett planmässigt spa-rande. Även kommissionen värdesätter den ekonomiska förtänksamhet och förmåga att enligt uppgjord plan på ett förnuftigt sätt förfoga över måhända knappa inkomster, som ådagalägges genom ett fullföljt sådant sparande, och anser liksom de sakkunniga, att ett viktigt skäl för förlänandet av fastare former åt det målmedvetna sparandet är, att den därigenom ådagalagda ekonomiska vederhäftigheten skall kunna fastställas på sådant sätt, att spara-ren kan visa sig vara i viss mån kreditvärdig, även där ej bankmässig säkerhet kan av honom erbjudas.

De sakkunnigas förslag få i huvudsak anses inriktade på de breda lagren av vårt folk. Kommissionen har i det föregående angivit de familjeekonomiska orsaker, på grund av vilka det inom dessa folklager vanligen blott är personer i åldrarna från den första anställningstiden fram till eller ett par år över tidpunkten för äktenskaps ingående, som kunna göra väsentliga

besparingar. Kommissionen, vars uppfattning i detta hänseende icke synes avvika från de sakkunnigas, har i förevarande sammanhang att uppmärksamma det planmässiga sparandet särskilt ur synpunkten av dess betydelse såsom ekonomisk grundval för bosättningen vid giftermål. Med hänsyn till de nyss berörda familjeekonomiska förhållandena anser emellertid kommissionen, att även från allmänna synpunkter här ifrågavarande åtgärder till främjande av planmässigt sparande mera bestämt, än de sakkunniga avsett, böra inriktas på personer i angivna ungdomsåldrar.

De sakkunniga hava i sitt förslag sammanknutit det planmässiga sparandet med den kreditgivning (sparmålslån), som skall vara grundad å den genom fullföljt sparande ådagalagda personliga vederhäftigheten, och hava för handhavandet av denna spar- och kreditverksamhet uppbyggt ett ganska komplicerat och genom en omfattande lagstiftning reglerat system av rättsliga förbindelser mellan spararna (respektive kredittagarna) inbördes och mellan dem, sparföreningarna och sparbankerna. Kommissionen förbiser icke, att de sakkunniga därigenom åsyftat att i ifrågavarande spar- och kreditverksamhet förverkliga ett högre mått av demokratisk självförvaltning, och har i likhet med de sakkunniga öppen blick för den uppfostrande betydelse, som en sådan självförvaltning, i den mån den på dessa vägar kunde ernås, skulle hava för hela vårt folk. Kommissionen håller emellertid före, att de garantier och kontrollbestämmelser, som de sakkunniga ansett nödiga, icke lämna erforderligt utrymme för de föreslagna sparföreningarna till den självstyrelse, som åsyftas. Kommissionen vill i detta sammanhang även erinra om att våra enskilda sparbanker, vartill de sparföreningar, som tänkts vara bärare av spararna-kredittagarnas självstyrelse, skulle vara anknutna, själva äro institutioner med en demokratisk grundval.

Emot det komplicerade system, som de sakkunniga föreslagit, är att erinra, att en vidlyftig lagstiftning i och för sig är en olägenhet, som blott kan försvaras, om väsentliga fördelar därmed vinnas. Kommissionens mening är, att sådana fördelar icke vinnas, och att den av de sakkunniga föreslagna organisationsformen fastmer kan befaras göra det syfte, den skall tjäna, mindre tilltalande för den stora allmänheten. Den ansvarighet, som ålägges sparföreningarnas medlemmar och medlemmarna av deras styrelser, är i och för sig icke önskvärd, allra minst som en väsentlig del av spararna skulle vara minderåriga personer, och den kommer sannolikt att avhålla ekonomiskt mera förtänksamma och försiktiga personer från att använda denna form av sparverksamhet. I all synnerhet måste detta bliva följden, som de fördelar, vilka skola svara till förenämnda ansvarighet och till bindningen vid viss sparplan, icke äro väsentliga.

Då själva bindningen till en sparplan, även om den är socialt värdefull och för den enskilde i längden välsignelsebringande, icke i allmänhet i och för sig erbjuder en större lockelse, är från spararens synpunkt möjligheten att efter fullföljt sparande erhålla sparmålslån egentligen den enda fördel, han kan vinna genom att ansluta sig till sparförening. Desto betänkligare måste det då synas, att spararen enligt det framlagda förslaget icke kan erbjudas garanti för, att han, om han fullföljt sitt sparande, skall erhålla sparmålslån. Huruvida detta blir fallet kommer att bero på övriga föreningsmedlemmars efterfrågan på kredit samt på omfattningen av föreningens kredit hos vederbörande sparbank. Den farhåga, åt vilken ledamoten av de sakkunniga, J. H. Jönsson, i särskilt yttrande till betänkandet giver uttryck, nämligen att det »med viss sannolikhet kan förväntas, att sparförening erhåller ett stort antal medlemmar under de första åren, men att nyrekryteringen därefter avtager», synes hava visst fog för sig, liksom även slutsatsen, att detta i realiteten skulle innebära, »att underlaget för sparföre-

nings lånemöjligheter minskas, vilket kunde befaras medföra en flykt från sparföreningen, som då icke vore i stånd att utlämna sparmålslån». Det bör bemärkas, att nämnda risk beror på den ovan berörda organisatoriska sammanknytningen emellan sparandet och kreditgivningen. Då förenämnda ledamot av de sakkunniga i sitt yttrande påyrkar, att centralkassans resurser för långivning böra utvidgas i syfte att sätta densamma i stånd att medverka till en utjämning av lånemöjligheterna hos sparförening, förordar han i själva verket en viss uppmjukning av denna sammanknytning. Det kan emellertid med skäl ifrågasättas, om sparförening, som i så fall finge att självständigt förvalta en kreditgivning, ofta väsentligt större än dess inlåning, även med de av de sakkunniga föreslagna garanti- och kontrollåtgärderna kan anses vara en tillräckligt solid organisatorisk grundval för sådan kreditgivning.

Beträffande denna kreditgivning vill kommissionen vidare framhålla, att lånen bliva rätt dyra i förräntning för låntagarna, allrahelst då de sakkunniga ansett sig böra föreskriva en obligatorisk livförsäkring, som höjer låneräntan med en halv procent, och då låntagaren därtill har att erlægga bidrag till sparföreningens förvaltningskostnader. Skall långivningen organiseras på av de sakkunniga föreslaget sätt, äro dessa extrakostnader sannolikt oundvikliga, men deras förhandenvaro bör beaktas, då de i sin mån minska de med medlemskap i sparförening förbundna förmånerna och således måste bidraga till att göra hela denna form för organiserat sparande mindre tilltalande för allmänheten. För befolkningskommissionen, som jämväl har att överväga möjligheterna att ställa billig kredit till buds för unga, mindre bemedlade personer, vilka ämna ingå äktenskap, kan bland annat med hänsyn till räntesatsen den av de sakkunniga föreslagna anordningen av sparmålslån icke sägas fylla de anspråk, som måste ställas på sådan långivning för bosättning.

De sakkunnigas förslag att göra det planmässiga sparandet beroende av fastställandet av visst konkret sparmål, vilket icke under spartiden får annat än efter sträng och av utomstående verkställd prövning ändras, anser kommissionen vara en mindre lycklig detalj i förslaget. Det är visserligen sant, att själva sparpropagandan för att vara effektiv bör inrikta spararens uppmärksamhet på visst sparmål, men härav följer icke, att det sparande, som fullgöres, skall bindas vid detta sparmål. Sådant bindande innebär en begränsning av spararnas frihet i ett väsentligt hänseende och kommer att kännas såsom ett obehörigt förmynderskap samt i praktiken avhålla många förtänksamma sparare från att ansluta sig till sparförening. I all synnerhet då denna verksamhet måste vara inriktad på personer i unga åldrar, vilka rimligen icke kunna förväntas hava alltför fasta levnadsplaner, synes det planmässiga sparandet icke böra på detta vis bindas vid visst sparmål. Psykologiskt skulle en sådan bindning kunna verka olyckligt även i så måtto, att därigenom det förhållandet undanskymdes, att ett mindre sparkapital är värdefullt i många livssituationer och ganska oberoende av det förlopp, som den enskildes levnad kommer att taga.

Sammanfattningsvis vill kommissionen framhålla, att kommissionen till fullo beaktar det för vårt folk betydelsefulla syftemål, de sakkunniga uppställt för sitt utredningsarbete, och även delar de sakkunnigas uppfattning, att åtgärder från det allmännas sida äro önskvärda för att främja ett planmässigt sparande och för att tillgodogöra spararna den kreditvärdighet, som härigenom ådagaläggas. Kommissionen anser emellertid, att dessa åtgärder böra inriktas på vissa ungdomsåldrar. Kommissionen förmenar vidare, att det planmässiga sparandet bör hållas organisatoriskt skilt från den å dess fullföljande grundade kreditgivningen. Vad angår det planmässiga sparande

det anser kommissionen, att för dess främjande på avsett sätt icke erfordras inrättandet av sådana föreningar, som föreslås i de sakkunnigas betänkande, utan att genom lämpliga åtgärder de redan förhandenvarande sparinstitutionerna kunna fylla ändamålet, i förevarande fall under fritt samarbete med bland annat ungdomsorganisationer av skilda slag. För reglering av det planmässiga sparandet synes ingen ny lagstiftning erforderlig. Kommissionen hyser den uppfattningen, att, i vad gäller spararens disposition över sina sparmedel, så stor frihet bör lämnas, som är möjligt utan åsidosättande av syftet att nå planmässigt sparande.

Kommissionen framlägger i det följande förslag till vissa åtgärder för främjande av planmässigt sparande i ungdomen, och vill här blott ytterligare framhålla, att, därest det framdeles, när ett planmässigt sparande efter dessa linjer nått viss omfattning, skulle befinnas lämpligt att giva verksamheten fastare former, hinder icke då möter för nytt övervägande angående dessa former. Man har därvid ytterligare erfarenheter att bygga på och, vilket är än mera betydelsefullt, en förhandenvarande verksamhet att reglera.

Befolkningskommissionen finner härefter lämpligt att lämna en kort redogörelse för de anstalter, som hittills blivit av sparbankerna och postsparbanken vidtagna för främjande av sparsamhet.

Sparbankerna hava av ålder verkat för främjande av sparsamhet särskilt bland mindre bemedlade, och redan för över 100 år sedan bedrevs med dåvarande hjälpmedel en icke oväsentlig propaganda för sparsamhet. Under sin mera än hundraåriga verksamhet hava sparbankerna vuxit till en betydande faktor i vårt lands ekonomiska liv. Den sammanlagda insättarbehållningen uppgick sålunda den 31 december 1934 till 3·31 miljarder kronor fördelade på 3·36 miljoner sparbanksböcker eller i medeltal 985 kronor per bok och 534 kronor per invånare.

Vad angår *postsparbankens* verksamhet såsom sparinrättning må till en början erinras om att postsparbanken tillkommit för att vara de *små* spararnas bank. Denna redan från början starkt betonade uppgift kommer fortfarande till synes i de för postsparbanken gällande bestämmelserna. Sålunda är bland annat insättningsmaximum begränsat till 5 000 kronor. Postsparbankens egenskap att vara företrädesvis en de breda lagrens sparinrättning framträder också, om man tager del av uppgifterna om bankens rörelse och klientel. Under år 1934 insattes ett sammanlagt belopp av nära 224 miljoner kronor, fördelat på i runt tal 2 859 000 insättningsposter. Medelbeloppet av insättningarna var därför ej större än 78 kronor. Det uttagna beloppet var under samma år något mera än 202 miljoner kronor, fördelat på omkring 2 803 000 uttagningsposter, varför medelbeloppet för uttagningarna var 72 kronor. Vid årets slut inestod å samtliga omkring 1 808 000 postsparbanksböcker en behållning (räntor inberäknade) av ungefär 473·2 miljoner kronor, motsvarande en behållning på varje bok av 262 kronor.

Skolsparverksamheten. Till främjande av sparverksamhet bland det uppväxande släktet och särskilt bland skolungdomen hava såväl sparbankerna som postsparbanken i samverkan med lärarna gjort en betydande insats. En mera fast organiserad sparverksamhet i skolorna påbörjades redan år 1869 av en lokal sparbank och särskilt under senaste årtiondet har denna verksamhet erhållit en betydande omfattning. Sedan den nya sparbankslagen av år 1923 trätt i kraft, har från svenska sparbanksföreningens sida initiativ tagits till skolsparrörelsens organiserande på bred basis i hela vårt land. För ernående av detta syftemål har föreningens styrelse sålunda gjort hänvändelse

till rikets samtliga sparbanker med uppmaning till dessa att allmänt upptaga denna sant sparbanksmässiga verksamhet samt tillrätt dem att till gagn för rörelsens utveckling söka åstadkomma ett förtroendefullt samarbete med landets lärarkår.

För sparrörelsens praktiska handläggning i skolorna och för meddelande i samband därmed av teoretisk undervisning har det emellertid synts erforderligt att allmänna bestämmelser därom kunde utarbetas, varför föreningens styrelse i skrivelse till Kungl. Maj:t i december 1924 gjort framställning till vinnande av sagda syfte. I anledning därav meddelade kungl. skolöverstyrelsen genom cirkulärskrivelse den 8 maj 1926 till de lokala skolmyndigheterna och lärarna vid samtliga under skolöverstyrelsens inseende stående läroanstalter råd och anvisningar rörande skolsparrörelsens såväl teoretiska som praktiska handläggning.

Den av kungl. skolöverstyrelsen förordade sparsamhetsundervisningen kunde emellertid icke i allmänhet av lärarna meddelas utan erhållande av erforderliga hjälpmedel, såsom teoretiska utläggningar och praktiska övningsexempel. Svenska sparbanksföreningens styrelse tog därför initiativ till framställande av särskild handbok för lärare vid undervisning i sparsamhet. Denna handbok, »Uppfostran till sparsamhet», som på tillrådan av kungl. skolöverstyrelsen på sin tid utarbetades av professor Sven Brisman, framlidne folkskolinspektören Carl Lidman och överläraren Albert Lindberg, utgavs av trycket i början av år 1931 och har i över 20 000 exemplar av sparbankerna och postsparbanken utdelats till landets lärare.

Enär skolsparrörelsens utveckling ytterst är beroende av det intresse respektive lärare ägna densamma, har det synts önskvärt, att dessa redan under utbildningstiden vid seminarierna måtte erhålla en mera ingående kännedom om skolsparrörelsens organisation och ändamål. I detta syfte har föreningen beviljat anslag för anordnande försöksvis av föreläsningar för avgående klasser vid seminarierna, och i samband därmed hava på föranstaltande av vissa sparbanker vid seminarierna även anordnats uppsatsskrivningar med prisbelöning av de bästa uppsatserna. Då detta försök slagit väl ut, har det synts önskvärt, att sparsamhetsundervisningen kunde beredas plats på seminariernas arbetsprogram. Denna fråga har även varit föremål för överläggning inom nordens centrala sparbanksföreningars delegation, och i skrivelse till respektive regeringar i Danmark, Finland, Norge och Sverige har gjorts framställning, att bland läroämnena för dem, vilka skola utgå som lärare för ungdom — således vid universitet, seminarier och övriga lärareutbildningsanstalter — måtte ingå kurser för beredandet av teoretisk och praktisk insikt och färdighet i undervisning om sparsamhet. Dessa skrivelser hava inom respektive länder blivit föremål för förberedande handläggning, och, vad Sverige beträffar, hava seminariesakkunniga i sitt nyligen avgivna betänkande föreslagit praktiska åtgärder i skrivelsens syfte.

Postsparbanken har redan från början i stor utsträckning inriktat sin sparpropaganda på ungdomen, varjämte bankens ledning sökt intressera allmänheten för ett organiserat sparande.

Tidigare tillhandahöll postsparbanken sparmärken lydande å 10 öre, vilka märken till stor del såldes genom skolorna till dessas lärjungar. Sedan tio sådana märken uppklistrats på ett s. k. sparkort, kunde detta inlämnas å postanstalt såsom likvid för en insättning å postsparbanksbok av 1 krona. Efter det att postsparbanken infört de efter kort tid mycket populära ficksparbössorna för 10-öres respektive 25-öresmynt, ansågs att sparmärkena kunde avskaffas. Detta skedde år 1923 och beräknades då att postsparbanken under åren t. o. m. 1922 avyttrat 38 miljoner stycken sparmärken.

Sparmärkenas efterträdare — ficksparbössorna — hava vunnit en ännu större popularitet än den som kom sparmärkena till del.

Den av postsparbanken från år 1928 och sparbankerna delvis redan från slutet av 1860-talet organiserade sparverksamheten i skolorna består i huvudsak däri, att respektive sparbank insätter ett visst belopp, i allmänhet 2—5 kronor på motbok för varje barn, som inskrives i folkskolan. För att bereda barnen tillfälle att själva förkovra denna grundplåt tillhandahålla bankerna skolorna s. k. skolsparbössor, innehållande ett antal fack, där eleverna var för sig kunna nedlägga sina slantar. Sparbankerna bruka även andra system för sparverksamheten i skolorna. Sålunda hava en del sparbanker överenskommit med lärarna, att dessa skola mottaga penningar direkt av eleverna samt föra en kassajournal eller kassalista, där elevernas sparslantar noteras för att insättas på sparbanksbok, då beloppet stigit till minst en krona per elev.

Genom införande i 1923 års sparbankslag av mindre rigorösa bestämmelser för beviljande av anslag till sparsamhetens främjande synas sparbankerna hava erhållit möjlighet att på ett mera effektivt sätt organisera skolsparverksamheten. Antalet sparbanker, som före den nya lagens ikraftträdande infört sparverksamhet i skolorna, uppgick således till allenast 55, under det att sådan verksamhet för närvarande bedrivs av omkring 360 av vårt lands 479 sparbanker, representerande 96 % av insättarekapitalet i samtliga sparbanker. Även postsparbankens skolsparrörelse har under det fåtal år, den bedrivits, ernått en betydande omfattning. Skolsparrörelsens utveckling framgår av följande tabell:

Skolsparrörelse genom enskilda sparbanker.

Å r	Sparbanker, som infört skolsparrörelse	Av spar- banker till skolbarn utfärdade motböcker	Kvar- stående skolspar- banksböcker	Insättningar		Behållning vid årets slut ¹
				Av spar- bankerna	Av barnen	
				Kronor	Kronor	
1922	55	—	—	—	—	—
1926	115	—	—	—	—	8 229 600
1927	229	55 945	229 505	160 861	1 385 903	9 839 175
1928	234	75 241	313 074	207 579	1 839 035	12 074 515
1929	262	79 451	388 554	239 788	2 262 957	14 552 669
1930	313	80 630	465 779	266 483	2 654 281	17 727 034
1931	331	87 000	537 290	305 873	3 005 457	20 660 862
1932	352	80 227	597 631	274 114	2 828 327	23 381 485
1933	358	87 229	658 489	308 470	3 162 378	26 014 164
1934	357	83 039	698 500	284 200	3 615 300	28 797 000

Skolsparrörelse genom postsparbanken.

1928	25 000	50 000	50 000
1929	25 000	50 000	200 000
1930	30 000	60 000	450 000
1931	30 000	60 000	760 000
1932	30 000	60 000	1 260 000
1933	30 000	60 000	1 460 000
1934	30 000	60 000	1 860 000
1935	30 000	60 000	2 085 000

¹ Härifrån avgår årligen behållningen å de skolsparbanksböcker, som på grund av gällande bestämmelser överförs till vanlig sparbanksräkning, när räkningsinnehavaren uppnått viss stipulerad ålder.

Utom de direkta gåvorna i form av insättningar åt skolbarn utgiva sparbankerna avsevärda belopp för denna rörelse i form av högre räntor å skolbarnens motböcker samt kostnader av olika slag. De sammanlagda utgifterna härför uppskattas till cirka en miljon kronor per år. Denna rörelse kan näppeligen vara för sparbankerna ekonomiskt lönande, och torde detta icke heller hava avsetts, då sparbankerna förmena, att största värdet av rörelsen ligger i den fostran för livet, som genom densamma bibringas det växande släktet.

I detta sammanhang bör kanske också erinras därom att postsparbanken genom beslut av 1935 års riksdag bemyndigats avsätta ett belopp av i runt tal 90 000 kronor till en skolsparrörelse, vars avkastning skall användas att till skolor, varest ordnad skolsparrörelse finnes ordnad, utdela bidrag, som kunna främja lärjungarnas fostran eller utbildning, såsom exempelvis för anskaffning av skioptikon- eller radioutrustning, skolresor, skolbibliotek o. s. v.

Insättningar åt nyfödda barn. Under senaste årtiondet hava en del sparbanker, uppskattningsvis ett 50-tal, börjat verkställa insättningar på motböcker, som utfärdas till nyfödda barn och överlämnas till föräldrarna åtföljda av gåvobrev, vari avsikten med gåvan klarlägges. Även i detta fall torde det belopp, som insättes såsom grundplåt, belöpa sig till mellan 2—5 kronor per bok. I samband därmed erbjuda sparbankerna föräldrarna en hemsparbössa för att de med hjälp av densamma skola kunna samla sparslantar till framtida gagn för den nye världsmedborgaren. För en verksamhet som denna torde kunna påräknas ett stort intresse hos föräldrarna.

Hemsparrörelse. Sedan skolsparverksamhet mera allmänt införts av sparbankerna och de elever, som deltagit i verksamheten, avslutat sin skolgång, hava sparbankerna under senaste åren ställts inför problemet, huru de skola kunna förmå de unga att fortsätta med sparandet även efter skolåren. Den icke minst betydande uppgiften i fråga om skolsparverksamheten torde nämligen bestå i att på ett lämpligt sätt knyta an, där skolan slutar, att söka bibehålla det intresse, som skapats under skolåren, samt förmå den vuxna ungdomen att i praktiken omsätta den undervisning, som meddelats i skolan. I detta syfte pläga en del sparbanker vid elevernas avgång ur skolan genom lärarna erbjuda dem att erhålla hemsparbössor, för att de med hjälp av dessa skola kunna tillvarataga en del av de penningar, de själva genom eget förvärvsarbete komma att förtjäna. Där detta förfaringssätt införts, begagna sig de avgående eleverna i stor utsträckning av sparbankernas erbjudande.

Även i övrigt bedriva sparbankerna en betydande hemsparbösserörelse. Denna verksamhet infördes i vårt land år 1902 och har numera enligt tillgängliga uppgifter upptagits av cirka 250 sparbanker. Vid 1934 års utgång hade dessa utlånade ej mindre än 235 412 hemsparbössor och sparresultatet för nämnda år belöpte sig till cirka 4 miljoner kronor.

Sparklubbar. Sedan de unga avgått ur skolan, är det givetvis icke möjligt för sparbankerna att uppehålla kontakten med var och en av dem särskilt. Sparbankerna hava därför sökt kvarhålla ungdomens sparintresse genom förmedling av dess egna sammanslutningar och bland dessas medlemmar organiserat sparverksamhet gruppvis. Sålunda hava inrättats så kallade sparklubbar inom Jordbrukareungdomens förbunds lokala avdelningar, som omfattat saken med intresse. De försök, som under senare tid gjorts att bland nykterhetsordnarnas ungdom organisera sparsamhetssammanslutningar, hava även krönts med framgång. Inom detta läger torde kunna påräk-

nas ett speciellt intresse för denna verksamhet. Även med scoutrörelsen hava sparbankerna sökt samverkan för organiserandet av sparverksamhet bland medlemmarna.

De försök till organiserat sparande, som sparbankerna gjort, hänföra sig icke allenast till den uppväxande ungdomen utan även till vuxna personer. Redan år 1925 organiserade en medelstor sparbank sådan sparverksamhet bland industri- och jordbruksarbetare, kontorsanställda m. fl. Denna verksamhet har omfattat 582 personer och under de nio år, för vilka redogörelse föreligger, givit till resultat ett insatt belopp av 242 471 kronor i sammanlagt 71 252 insättningsposter. Fördelen med detta system synes vara, att sparandet blivit planmässigt tillrättalagt och att insättningarna kunnat ske omedelbart vid avlöningstillfället. Oaktat den relativt anspråkslösa organisationsformen — sparklubbarnas stadgar innehålla allenast 9 paragrafer — vill det dock synas, som om sparorganisationer av detta slag hade framtiden för sig. Organisationen är i korthet följande. Arbetarna vid t. ex. ett industriföretag eller ett lantbruk komma överens om viss samverkan för avsättande av smärre sparbelopp och bilda för ändamålet en sammanslutning, som benämnes sparklubb. Inom klubben tillsättes en styrelse (kommitté), som har till uppgift att inkassera medlemmarnas besparingar och insätta desamma på sparbanksbok. Medlemmarna i sparklubb underteckna certifikat, vari de förbinda sig att såvitt möjligt spara visst belopp per vecka eller månad. Dessa certifikat innehålla jämväl bestämmelser om rätt till uttag, särskilt i händelse av sjukdom, arbetslöshet etc. Sparbeloppen insätts på individuell motbok för varje medlem av sparklubb.

Sparrörelse bland sjömän. År 1929 har postsparbanken igångsatt en särskild sparrörelse bland sjömän, för vilken rörelse vissa närmare bestämmelser finnas meddelade i ett av generalpoststyrelsen utfärdat cirkulär. Jämlikt dessa bestämmelser kan sjöman, som så önskar, få viss del av sin avlöning innehållen och översänd till postsparbanken, vilken åtager sig att omhändertaga, förvalta — härin inbegripet fullgörande av sjömans likvider till stat, kommun och enskilda — samt redovisa den del av hyran, som sjömannen sålunda icke önskar själv uppbära. Sjömanssparrörelsen bedrivs i intimt samarbete med sjömannens fackliga organisation och med anlitande av propagandaombud i ett antal svenska och utländska hamnstäder. För ersättning åt dessa ombud har Kungl. Maj:t anvisat anslag, som före år 1934 utgjorde 2 000 kronor för år men som fr. o. m. år 1934 höjts till 3 000 kronor för år. Å de särskilda sjömanssparböckerna hava under de tre första kvartalen av år 1935 insatts 451 831 kronor och uttagits 343 332 kronor.

Sparinsättningar för militärmanskap. Jämlikt gällande bestämmelser skall viss del av lön till fast anställt manskap vid armén och marinen insättas å för vederbörande upplagda postsparbankskonton. Under de tre första kvartalen av år 1935 hava i postsparbanken för militärt manskap i runda tal insatts 1 545 000 kronor och uttagits 1 129 000 kronor. Det innestående tillgodohavandet utgjorde den 30 september 1935 4 727 000 kronor.

Skattesparkassor. Sedan ett flertal år tillbaka hava sparbankerna på sitt program upptagit organiserande av skattesparkassor. Sparbankerna anse, att den person, som av sin inkomst gör regelbundna avsättningar för att kunna erlägga skatten till stat och kommunen i behörig tid, också inser fördelen av regelbundna besparingar i annan ordning. De sparbanker, som upptagit dylik verksamhet, torde hava funnit, att de genom deltagande i denna rörelse kunnat knyta nya länkar till sin verksamhet.

Statens intressekontor. Det kan i detta sammanhang vara lämpligt att även något beröra den verksamhet, som av generalpoststyrelsen utövas genom statens intressekontor. Detta kontors uppgift är att bereda möjlighet för varje person, var han än är bosatt i landet, att genom periodiska löneavdrag betala sina skatter ävensom att för befattningshavare och pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst på enahanda sätt erlägga, förutom skatter, även andra mera regelbundna utgifter, såsom hyra, försäkringspremier, gas-, elektricitets- och telefonavgifter, låneamorteringar i banker ävensom insättningar å sparkasseräkning m. m. Däremot få intressekontorets tjänster icke tagas i anspråk för avbetalningsaffärer. Beträffande befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst är vederbörande avlöningsredogörare enligt av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser skyldig att verkställa och till intressekontoret leverera av dessa personer önskade löneavdrag. I fråga om icke-statsanställda personer — vilka i rätt stor utsträckning utgöras av arbetare med veckoavlöning — utföras dessa göromål i viss omfattning efter frivilligt åtagande av vederbörande arbetsgivare eller, i de fall så icke kan äga rum, av vederbörande skattebetalare själv. För närvarande hava omkring 400 arbetsgivare inom riket åtagit sig att sålunda för intressekontorets räkning ombesörja att avdrag verkställas å de anställda tillkommande lönebelopp. Det har visat sig, att till intressekontorets skatteförmedling anslutna personer i enskild tjänst ofta hos vederbörande arbetsgivare begära sådan avsättning till högre belopp än som åtgår för gäldande av skatter. Man har nämligen funnit, att detta system med avdrag vid avlöningstillfällena är så praktiskt att man, ehuru ränta icke utgår för hos intressekontoret inestående medel, på detta sätt velat spara en slant till blivande behov. Generalpoststyrelsen har numera i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslagit, att intressekontorets tjänster skulle få anlitas även av icke statliga befattningshavare på samma sätt och i samma omfattning, som gäller om de statsanställda.

Under år 1934 begagnade sig över 19 000 personer — därav omkring 8 000 statliga befattningshavare, av vilka cirka 80 procent utgjordes av arbetare eller tjänstemän i de lägre tjänstegraderna — av intressekontorets tjänster. Totala antalet omsättningar — in- och utbetalningar — å intressekontoret under sagda år uppgick till omkring 430 000 å ett sammanlagt belopp av cirka 18 miljoner kronor. Motsvarande siffror för år 1935 torde bliva betydligt högre.

Som ovan sagts förmedlar intressekontoret bland annat insättningar å sparkasseräkning — i affärs- och sparbanker, postsparbanken m. fl. Till denna senare avsätta för närvarande genom intressekontoret närmare 800 statsanställda personer månatligen visst belopp, som i enlighet med gällande bestämmelser insättes å av postsparbanken upplagda s. k. sparkonton; postsparbanksböcker utfärdas icke i detta fall. Uppgift å behållning (jämte ränta) å sparkonto meddelas insättare en gång årligen, och uttagningar från kontot ske genom rekvisition direkt till postsparbanken, som verkställer utbetalningarna över postgiro.

All intressekontorets betalningsförmedling är kostnadsfri. Å intressekontoinnehavares tillgodohavande hos intressekontoret utgår icke någon ränta. Intressekontoinnehavare erhåller varje halvår specifikation å de omsättningar, som verkställts å hans intressekonto.

»*Postsparbankens budgetbok.*» Slutligen må nämnas, att postsparbanken under år 1934 ägnat en omfattande propaganda åt att söka intressera allmänheten för budgetbokföring. I detta syfte utdelade banken kostnadsfritt under hösten 1934 till dem så önskade en budgetbok, avsedd för privat bud-

getbokföring under ett kvartal. Denna försöksbok efterföljdes vid årsskiftet 1934/1935 av en större budgetbok, avsedd för helt år, vilken mottagits med stort intresse. I postsparbankens anvisningar för lämplig budgetbokföring ingår alltid, att budgeten skall uppgöras på sådant sätt, att viss del av inkomsten regelbundet kan avsättas för besparing. Den sistnämnda större budgetboken har sålts till ett pris av 1 krona. Sammanlagt hava omkring 65 000 sådana böcker utlämnats. Det är postsparbankens avsikt att fortsätta med den ifrågavarande budgetpropagandan.

Propagandamaterial. För ett effektivt bedrivande av ovan nämnda särskilda slag av sparverksamhet m. m. erfordras givetvis omfattande propagandamaterial. Vad sparverksamheten i skolorna beträffar utdela sparbankerna och postsparbanken skolschemata, tabeller, anteckningsböcker etc. För vidmakthållande av ungdomens intresse för skolsparrörelsen har det emellertid syntts erforderligt att mera kontinuerligt giva en påminnelse om densamma. Ett verksamt medel härför har erhållits i den genom svenska sparbanksföreningens avdelning för sparpropaganda sedan år 1926 utgivna publikationen, skolpartidskriften »Lyckoslanten». Denna utkommer numera med fem nummer per år och utdelas av ett flertal sparbanker samt av postsparbanken i så stort antal exemplar, att varje elev erhåller densamma. Programmet för tidskriften är att i ord och bild verka för sund sparsamhet bland det uppväxande släktet och intressera de unga för produktivt arbete och målmedvetet handhavande av förvärvade medel. Ifrågavarande publikation har med sitt femte nummer innevarande år uppnått en upplaga av cirka 480 000 exemplar. Därav utdela de lokala sparbankerna 335 000 exemplar och postsparbanken 145 000 exemplar. På grund av upplagens storlek kan man synbarligen räkna med att publikationen når till varje hem med barn i skolåldern, och där utgör en tyst förespråkare för sparsamhet och sund ekonomi.

Då kungl. skolöverstyrelsen i sin förutnämnda cirkulärskrivelse om sparsamhetsundervisningen i skolorna framhållit, att sådan undervisning lämpligen borde meddelas i samband med räknelektionerna, har sparbanksföreningen låtit framställa en särskild räknebok, »Lyckoslantens räknehäfte», innehållande räkneexempel i berättelseform med sparsamhetsbetonat innehåll.

I syfte att kvarhålla ungdomens intresse för sparsamhet efter skolåren hava sparbankerna med sin propaganda även sökt nå den manliga ungdomen vid tiden för den militära utbildningen. De hava därvid funnit lämpligt att i första hand söka vinna befälets och särskilt underbefälets intresse för saken, enär dessa vid sin undervisning inom olika skolor vid respektive regementen och kårer bäst äro i tillfälle att för såväl manskap som värnpliktiga påvisa sparsamhetens stora betydelse för den enskilde och för samhället. I detta syftemål anordnas årligen vid arméns underofficersskola prisskrivningar över ämnen med sparsamhetstendens.

För väckande av intresset för sparsamhet även bland de vuxna begagna sig postsparbanken och sparbankerna av en mångfald propagandamaterial. Sålunda hava de senare låtit framställa en särskild kassabok för hemmen avsedd att användas för notering av inkomster och utgifter. I denna finnes även intagen en budgetplan beräknad efter olika inkomster. »Hemmets Kassabok» utdelas gratis av sparbankerna och har hittills framställts i 245 000 exemplar. I detta sammanhang må för övrigt erinras om vad i det föregående anförts om postsparbankens budgetbok.

För distribution såsom tidningsbilaga eller för utlämnande vid arbetsplatser i samband med veckoavlöningen hava sparbankerna framställt ett

antal olika broschyrer med sparsamhetstendens författade av nationalekonomer, politiker m. m. Dessa broschyrer hava i regel kunnat spridas i massupplagor.

Även filmen har anlitats såsom propagandamedel för sparrörelsen, i det att postsparbanken — som årligen nedlägger nära 200 000 kronor på sin propaganda — utom ett flertal smärre reklamfilmer låtit utföra två stora propagandafilmer för ungdom, vilka kostnadsfritt tillhandahållas skolor och ungdomsorganisationer, militära institutioner, frälsningsarmén och andra dylika organisationer.

Slutligen må nämnas sparbankernas särskilda propagandadag, som är av internationell karaktär, världsspardagen den 31 oktober, då speciell propaganda göres i press och radio. Då publiceras i nära nog hela den svenska pressen artiklar med sparsamhetstendens, och postsparbanken och det stora flertalet sparbanker begagna tillfället till propaganda för sparsamhet genom bland annat affischering och en betydande annonsering, som år för år blivit alltmera omfattande. Allt sedan år 1925 har å världsspardagen varje år radioföredrag om sparandets nytta hållits av regeringsledamöter och andra personer i framskjuten ställning.

Då kommissionen nu övergår till frågan om de åtgärder, som såväl till underlättande av familjebildningen som för andra för de ungas framtid viktiga ändamål enligt kommissionens uppfattning böra vidtagas med syfte att organisera och utveckla ett planmässigt sparande i ungdomsåren, vill kommissionen anföra följande.

I enlighet med vad ovan anförts med avseende å de s. k. bostadsproduktionssakkunnigas betänkande och förslag anser kommissionen, att lagstiftningsåtgärder för den ifrågavarande verksamhetens reglerande, i varje fall under nuvarande tidsförhållanden, icke äro av behovet påkallade. Kommissionen håller fastmera före, att den planmässiga sparverksamheten bör utvecklas under möjligast fria former samt vila på en sådan självverksamhet bland grupper av ungdom och enskilda sparare, som, enligt vad ovan nämnts, redan här och var inom landet givit gynnsamma resultat. Sålunda synas de s. k. sparklubbar, som under medverkan av vederbörande sparbanker bildats på några orter och för vilka självverksamheten inskränkande juridiska regler icke förefunnits, visa hän på en utvecklingslinje, som, energiskt och målmedvetet fullföljd, torde hava framtiden för sig och kunna förväntas i allt större omfattning samla landets ungdom kring den betydelsefulla idé, det här gäller att förverkliga. Kommissionen finner alltså, att den genom initiativ från sparbankshåll men under intresserad anslutning från ungdomens egen sida upptagna sparklubsverksamheten bör bli föremål för statsmakternas intresse och, i vad det gäller en propagandaverksamhet på området, jämväl för deras ekonomiska stöd. Såsom ett härmed nära sammanhörande led i en verksamhet i syfte att uppfostra till sparsamhet bör ytterligare ingå att väcka enskilda, i sparklubbar av ovannämnt slag icke sammanslutna personers intresse för planmässigt sparande samt att finna lämpliga former även för främjandet av det ifrågavarande mera individuellt betonade sparandet. Medan utvecklingen av i sparklubbar sammanslutna personers intresse för planmässigt sparande närmast anknyter till inom de enskilda sparbankerna tagna initiativ, torde arbetet för utvecklingen av i sådana sammanslutningar ej förenade personers sparintresse lämpligen kunna ankomma främst på postsparbanken med dennas talrika avdelningskontor runt om i landets skilda delar. Det bör i detta sammanhang erinras om att särskilt i landets nordligare delar sparbankerna

mångenstädes äro fåtaliga, medan postsparbanken även här har överallt jämförelsevis lätt tillgängliga kontor.

De riktlinjer och förslag med avseende å utvecklingen av planmässigt sparande i ungdomsåren, som kommissionen i det följande utvecklar och framlägger, bygga, i enlighet med vad ovan anförts, på den allmänna förutsättningen, att den ifrågavarande verksamheten bör ske på frivillighetens väg och under i möjligaste mån fria former. Visserligen erhåller kommissionens förslag härigenom en mindre preciserad karaktär och har mera naturen av vissa allmänna riktlinjer och anvisningar för det förordade organisationsarbetet. Kommissionen ser emellertid icke en svaghet utan fastmera en styrka i denna sin uppläggning av problemet. Det torde, såsom redan i det föregående antytts, mindre väl överensstämma med ungdomens allmänna inställning till sparverksamheten att ställa förhoppningar på åtgärder, som mer eller mindre hava karaktären av tvångsföreskrifter, och väsentligt mera torde vara att vinna genom en under lämpliga former bedriven upplysnings- och propagandaverksamhet i förening med på frivillighetens grund vilande initiativ.

Efter dessa allmänna anmärkningar övergår kommissionen till de organisatoriska och övriga frågor, som i detta sammanhang framställa sig till överbäggande.

I enlighet med vad tidigare framhållits, bör det planmässiga sparandet hava till ändamål att utnyttja den sparkraft, som ofta förefinnes under den levnadsperiod, vilken infaller mellan den första anställningen och ett antal år framåt, särskilt intill tiden för äktenskaps ingående. Kommissionen anser det vara ett önskemål, att vissa gränser angivas med avseende å de åldrar, som här avses, och föreslår i sådant hänseende såsom nedre åldersgräns 15 år och såsom övre sådan gräns 30 år.

Då en person i de åldrar, som nu angivits, önskar påbörja ett planmässigt sparande, bör hans första åtgärd vara att vända sig till närbelägen postanstalt eller sparbank, vilken för honom utställer en för ändamålet avsedd motbok, betecknad hemsparbok eller dylikt. Samtidigt åtager sig spararen genom ett särskilt sparavtal att verkställa insättningar efter viss sparplan.

I sparavtalet bör till en början angivas en viss tid, under vilken sparverksamheten avses skola utövas, samt de tidpunkter eller terminer, då insättningar skola ske, och storleken av insättningarna. Spararen bör givetvis vara oförhindrad att göra större insättningar, än han åtagit sig. Vid sparavtalets avslutande torde icke behöva angivas, vilket ändamål spararen åsyftar att nå med sparandet. Detta ändamål kan naturligtvis vara, och är även ofta, helt allmänt, att spararen ekonomiskt vill stå bättre rustad för livet. Kommissionen, som i detta betänkande närmast haft att beakta ungdomssparandets betydelse för familjebildningen, vill särskilt understryka, att detta sparmål av naturliga skäl vanligen icke spelar nämnvärd roll i den tidiga ungdomsålder, då sparandet helst bör grundläggas. Det finnes intet skäl att binda sparandet till hembildningen lika litet som till något annat konkret sparmål.

Man bör utgå ifrån, att de insatta medlen skola utgöras av besparingar å arbetsinkomster men däremot i princip icke av annorledes förvärvat kapital. Någon direkt kontroll över varifrån sparmedlen härröra lär i allmänhet icke kunna och heller icke böra komma i fråga. Såsom nedan närmare angives föreslår kommissionen, att å sparkapital sammanbragt genom planmässigt sparande viss högre ränta skall utgå. För att förebbygga, att denna förmån i alltför hög grad kommer att utnyttjas i fråga om kapitalplaceringar av annan art, än som här åsyftas, föreslår kommissionen, att det sparkapital, som må räknas såsom resultat av planmässigt sparande i denna mening, må utgöra

högst 3 000 kronor. Om de sparade medlen uppgå till högre belopp än 3 000 kronor, bör den överskjutande delen behandlas såsom vanliga sparmedel. I detta sammanhang må nämnas, att hinder icke bör föreligga för att den, som påbörjar planmässigt sparande, till sitt konto överflyttar förut å skolsparbanksbok inestående sparkapital. Då spartid gått till ända, må spararen, om han så önskar, kunna sluta nytt sparavtal, varvid det redan sammanbragta sparkapitalet skall räknas såsom ingångsinsättning, varå liksom å de där-efter enligt det nya sparavtalet skeende insättningar den högre räntan skall tillgodogöras.

Sparbanken, respektive postanstalten bör hålla olika exempel på sparplaner tillgängliga för spararna och bör vara dem behjälpliga att välja den plan, som bäst svarar mot deras ekonomiska villkor. Av sparplanerna bör framgå, huru stora och huru ofta förekommande insättningar behöva vara, för att spararen efter viss tid skall nå visst besparat belopp. Några summariska beräkningar rörande resultatet av planmässigt sparande, innefattande förslag till sådana sparplaner, närslutas såsom bilaga till föreliggande betänkande.

Vid bestämmandet av insättningarnas storlek bör hänsyn självfallet tagas till spararens ekonomiska ställning och hans utsikter för framtiden. Det synes knappast finnas någon anledning att tillråda en sparare att för sig uppställa en sparplan, som icke står i rimligt förhållande till hans möjligheter att utan alltför stora försäkelser fullgöra sparandet. Dessa möjligheter äro beroende icke allenast av spararens inkomster utan även av storleken av de utgifter, som skäligen äro eller kunna beräknas bliva nödvändiga eller ekonomiskt motiverade. Sålunda kan det icke vara lämpligt, att en person, som har försörjningsplikt mot anhöriga eller eljest anses böra bidraga till andras uppehälle, förmås att försumma detta till förmån för ett planmässigt sparande. Ej heller synes ett planmässigt sparande böra förhindra honom från att tillgodogöra sig undervisning eller utbildning till fromma för sin allmänna utveckling och på längre sikt även till sin ekonomiska förkovran.

Även betalningsterminerna böra anknytas till spararens villkor. Sålunda bör för en arbetare eller anställd, vilken uppbär avlönning å fredagarna, dessa dagar eller ock kanske lämpligare lördagarna väljas såsom betalningsterminer för de planmässiga insättningar. Största möjliga frihet bör beredas spararen att fritt bestämma insättningsterminerna på det för honom bäst lämpade sättet.

Sparbank bör vara angelägen att tillse, att den, som genom sparavtal anslutit sig till planmässigt sparande, fullgör de insättningar, som han åtagit sig. Om han försummar detta, bör sparbanken i lämpliga former söka förmå spararen att fullfölja sparplanen. Hinder bör icke föreligga, att, där så betingas av omständigheterna, storleken av de överenskomna insättningar nedsätts eller insättningsterminerna på ett lämpligare sätt omläggas. Där spararen likväl icke kan förmås att fortsätta sina insättningar, kunna tvångsmedel icke komma till användning. Om det sedermera blir fråga om att — på sätt nedan kommer att beröras — meddela bevis rörande vederbörande sparverksamhet, bör emellertid hänsyn tagas till om gilligt skäl förelegat för uraktlåtenheten att fullgöra den i sparavtalet fastställda sparplanen eller om något sådant skäl härvid icke varit för handen. Vid de individuella fallens bedömande torde i huvudsak samma synpunkter böra vara vägledande, som enligt det följande böra beaktas vid bedömandet av om uttag av medel kan anses legitimt eller icke.

I sparavtalet bör, såsom redan omnämnts, viss tid angivas för det planmässiga sparavtalets fullgörande. Spararen bör likväl, trots detta åtagande, vara fri att när som helst uttaga insatta medel. Sker uttag före den i avtalet stipulerade spartiden utan att spararen som skäl härför kan åberopa något legitimt

ändamål av den art, som nedan omförmäles, synes det emellertid naturligt, att han skall gå förlustig den rätt till högre ränta, som förutsättes skola vara förenad med det planmässiga sparandet. Någon påföljd i form av vite eller dylikt bör däremot icke ifrågakomma, då detta skulle kunna avskräcka från anslutning till det planmässiga sparandet och i övrigt förvanska det planmässiga sparandets natur av en frivilligt buren självverksamhet till egen förkovran.

Vad angår de ändamål, för vilkas tillgodoseende medel böra få uttagas, utan att detta föranleder förlust av de med det planmässiga sparandet förenade förmånerna, bör enligt kommissionens mening sådant legitimt ändamål anses vara för handen, då spararen ingår äktenskap. Vanligen är han därvid i behov av penningmedel för bosättning och andra utgifter sammanhörande med den förändring av levnadsförhållandena, som äktenskapets ingående medför. Fasthållandet av en stipulerad spartid bör icke få stå hindrande i vägen härför, och giftermål bör därför enligt kommissionens mening utan vidare prövning medföra rätt för sparare att utan mistning av nyss berörda med det planmässiga sparandets fullföljande förenade förmåner uttaga sina innesående medel. Legitimt ändamål bör även anses föreligga, om spararen önskar genomgå utbildningskurs, grunda egen rörelse, förvärva eget hem eller dylikt; likaledes när spararen på grund av sjukdom, arbetslöshet eller andra omständigheter befinner sig i nödställd belägenhet eller ock anhörig till spararen råkat i sådan belägenhet och spararen icke utan anlitande av sina besparingar kan bringa hjälp.

I såväl mothöckerna som sparavtalen böra återgivas de förutsättningar, under vilka uttag må kunna ske, utan att insättaren går miste om de fördelar, som det planmässiga sparandet är avsett att medföra. Det är givet, att tvekan ofta måste uppstå, huruvida sådana förhållanden föreligga, som göra ett ändamål legitimt på sådant sätt att planmässigt sparade medel böra få uttagas utan inskränkning i de förmåner, som äro förenade med sådant sparande. Det synes därför angeläget, att, då det gäller tillämpningen av ifrågavarande regler, samråd kommer till stånd mellan sparbankerna och postsparbanken. Ett sådant samråd läser kunna främja den enhetliga tillämpning, som måste eftersträvas.

Då det gäller att grundlägga ett ökat intresse för planmässigt sparande hos vårt lands ungdom, böra olika framgångssätt användas vid sidan av varandra. Kommissionen har redan angivit, att en viss del av denna sparverksamhet torde komma att bedrivas individuellt genom att enskilda personer sluta sparavtal med sparbank, och framhållit, att arbetet för utvecklingen av denna individuella sparverksamhet torde vara en särskilt naturlig uppgift för postsparbanken med dennas talrika avdelningskontor överallt i landet. Det är tydligt, att denna postsparbankens verksamhet för främjandet av planmässigt sparande skall kunna i viss mån samordnas med den verksamhet av delvis liknande natur, som redan bedrives genom statens intressekontor, vilken senare verksamhet i så fall bör i olika riktningar utvecklas och avpassas efter den utökade uppgiften. Även de enskilda sparbankerna böra hava ett viktigt arbetsfält både i fråga om utvecklingen av det individuella sparandet och av intressekontorsverksamheten. Kommissionen anser sig emellertid i detta sammanhang icke böra ingå på en närmare diskussion av spörsmålet, huru detta arbete bör organiseras och huru uppgifterna böra fördelas mellan postsparbanker och de enskilda sparbankerna.

Då intresset hos de enskilda personer, som beslutat att regelmässigt spara enligt viss sparplan, lätt kan slappas, om icke särskilda åtgärder vidtagas för dess upprätthållande, synes för framdrivandet av planmässigt sparande

vissa kollektiva anordningar, som redan prövats av en del enskilda sparbanker, förtjänta av särskilt beaktande. Kommissionen har här i tankarna den tidigare berörda sparklubbströrelsen. Sparklubbar äro lokala sparsammanslutningar, bildade av en sparbank i orten, oftast i samarbete med viss ungdomsorganisation eller viss facklig lokalorganisation. Sparklubbarna, som arbeta under fria organisatoriska former, hava till uppgift att förmå enskilda personer att åtaga sig planmässigt sparande och att därefter övervaka, att dessa fullgöra de insättningar, de åtagit sig. Då sparsammanslutningar av detta slag framstå såsom synnerligen ändamålsenliga organ för det arbete på utvecklandet av planmässigt sparande i ungdomsåren, som här är i fråga, skall nedan en kort redogörelse lämnas för deras verksamhet.

Verksamheten inom en sparklubb skötes i regel av en kommitté på minst tre personer, vilka varje år väljas av klubbens medlemmar. Kommitterade verkställa å bestämda tider uppbörd av de belopp, som medlemmarna genom särskilda certifikat utfäst sig att spara, varvid till insättarna lämnas kvitto i form av kuponger, lydande å respektive insättningsbelopp. Insättningarna redovisas vecko- eller månadsvis till vederbörande sparbank och noteras i särskild sparbanksbok för varje medlem av sparklubb. För undvikande av besväret att varje vecka eller månad sända sparbanksböckerna fram och tillbaka mellan insättarna och sparbanken, förvaras sparbanksböckerna i allmänhet å sparbanken och utlämnas till medlemmarna vid årsmötet för kontroll.

En fördel med dessa sparklubbar är, att inkomsttagare direkt å arbetsplatsen eller — t. ex. i fråga om ungdomssammanslutningar — vid föreningsmöte regelbundet kunna avsätta mindre sparbelopp.

För verksamhet vid sparklubb av detta slag torde erfordras, att vissa blanketter komma till användning, bland vilka må nämnas följande: 1) certifikat, innehållande bekräftelse av medlem, att han anslutit sig till sparklubb samt utfäst sig att såvitt möjligt spara visst belopp per vecka eller månad, 2) kuponger å varierande belopp exempelvis 1—5 kronor, numrerade i löpande följd såväl på kuponger som å det kvarvarande blocket, 3) redovisningslista för sparklubbens kassör, 4) uppbörds- eller inkassokort för uppbördsmän, 5) motbok av särskild typ samt 6) formulär till sparbankens meddelande beträffande inestående behållning å medlems sparbanksbok.

Organisationen av sparklubbar enligt detta system innebär för medlemmarna fördelen, att arbetsgivaren icke kan erhålla kännedom om det belopp, som medlem sparar per vecka eller månad. Med nuvarande förhållanden på arbetsmarknaden torde likväl dessa synpunkter hava förlorat mycket av aktualitet, emedan vid upprättande av löneavtal hänsyn helt säkert icke toges till den enskildes förmåga att kontinuerligt insätta smärre belopp för bosättning eller andra ändamål.

Sparklubbar skulle även kunna organiseras, utan att sparklubben genom egna funktionärer behövde ombesörja uppbörd av besparingarna. Om en sparklubs medlemmar äro anställda vid samma företag, kan den göra framställning till arbetsgivaren, att bestämda sparbelopp måtte avdragas i samband med avlöningens utanordnande. Ett sådant tillvägagångssätt skulle betydligt underlätta arbetet med sparklubbens skötsel. Sparklubbens funktionärer skulle allenast hava att övervaka, att de personer, som utfäst sig att deltaga i verksamheten, också fullgjorde sina insättningar, såvida icke skäl för uppehåll i sparandet föreläge. Förfarandet komme visserligen att för arbetsgivaren medföra ett något ökat arbete vid löneutbetalningen, men man kan förmoda, att arbetsgivare med hänsyn till den ifrågakommande sparverksamhetens stora sociala betydelse vanligen icke skola vägra sin medverkan i detta avseende. Sparsammanslutningar av nu angiven konstruktion böra

även kunna anordnas bland affärs- och kontorsanställda, personal vid olika statliga och enskilda verk m. fl.

Beträffande sparklubbar av olika slag bör som regel fastställas, att besparingarna ske regelbundet vid avlöningstillfället, vare sig avlöningen utbetalas vecko- eller månads- eller kvartalsvis.

Sparklubbar böra kunna grundas även utan sparbankernas medverkan. Under inga förhållanden synes något ansvar för funktionärernas redovisning böra åläggas sparbankerna eller postsparbanken, även om dessa givetvis böra förbehålla sig rätten att kontrollera sparklubbarnas verksamhet och även i lämplig utsträckning böra använda denna kontrollrätt för att skapa största möjliga säkerhet åt de enskilda spararna. Man får dock utgå från att medlemmarna själva hava det största intresset av att kontrollera sparklubbarnas verksamhet, eftersom klubbarna äro deras enskilda sammanslutningar. Sparbankerna böra vara angelägna att giva sparklubbarna råd och anvisningar, huru kontrollen lämpligen bör anordnas och verksamheten i övrigt bedrivas. Exempel på stadgar för sparklubb är såsom bilaga fogat vid detta betänkande.

Vill man med en sparrörelse som den ifrågavarande söka intressera de yngre åldersklasserna inom hela folket, måste man uppbygga densamma på så bred bas som möjligt. Härtill erfordras otvivelaktigt dels en omfattande propaganda men även erbjudande av sådana fördelar, att de kunna verka lockande till sparverksamhet.

Den förmån, som bör kunna beredas deltagande i det planmässiga sparandet och som i särskilt hög grad synes vara ägnad att stimulera till ökat sparande, torde vara gottgörandet av en högre ränta å insättningar av denna art. Visserligen bedriva sparbankerna sin rörelse med liten räntemarginal. Det oaktat torde man kunna räkna med att sparbankerna skola vara villiga att å insättningar av omhandlade slag, vilka i stort sett komme att vara stående i flera år, gottgöra högre ränta än den som gottgöres å vanliga insättningar. I synnerhet de sparbanker, som infört differentierad inlåningsränta, torde vara i tillfälle att gottgöra den högre räntan å ifrågavarande sparmedel.

Postsparbanken, som under de senare åren till statsverket lämnat en vinst av 3—5 miljoner kronor årligen och som för år 1935 haft en genomsnittlig räntemarginal av 1.9 procent, gottgör för närvarande sina insättare en ränta, som med $\frac{1}{2}$ procent eller mera understiger de lokala sparbankernas inlåningsränta. Såsom skäl för denna lägre räntegottgörelse hos postsparbanken har anförts, dels att de insatta medlen äro statsgaranterade och dels att den enskilde spararen hos postsparbanken har möjlighet att kunna begagna sig av landets alla postanstalter för insättning eller uttagning av medel. Beträffande de medel, som genom det planmässiga sparandet insättas i postsparbanken å särskild räkning, torde — liksom i fråga om medel av samma art, som insättas i de enskilda sparbankerna — en högre räntegottgörelse lämpligen böra lämnas än å vanliga postsparbanksböcker.

Kommissionen har vid behandlingen av de s. k. bostadsproduktionssakkunnigas betänkande med förslag till lag om sparföreningar m. m. anslutit sig till nämnda sakkunnigberednings uppfattning, att ett under viss tid fullföljt planmässigt sparande utgör ett bevis om vederbörande sparares ekonomiska vederhäftighet och förtänksamhet, och att dessa så ådagalagda egenskaper borde såsom personlig säkerhet räknas denne till förtjänst vid prövning av låneansökning, även där eljest full bankmässig säkerhet icke av honom kan erbjudas. Kommissionen, som utgår från att, i den mån det planmässiga sparandet får fasta former, enskilda kreditinrättningar och särskilt sparbankerna komma att i sin låneverksamhet taga vederbörlig hänsyn till denna art av personlig säkerhet, finner det särskilt angeläget, att staten i sin låneverk-

samhet icke uraktlåter att taga sådan hänsyn. I överensstämmelse med denna uppfattning har kommissionen vid utformningen av reglerna för beviljandet av statliga bosättningslån, varom kommissionen i en senare del av detta betänkande kommer att framlägga förslag, ansett sig böra föreslå, att den sparvilja, som en sökande ådagalagt genom ett på avtalat sätt fullföljt sparande, skall räknas såsom ett värdefullt bevis på den ekonomiska vederhäftighet och förmåga att återbetala lånet, som skall utgöra villkor för låns beviljande. Även vid beviljandet av andra statliga lån synes ett intyg från postsparbanken eller enskild sparbank om fullföljt planmässigt sparande böra tillmätas motsvarande betydelse, så t. ex. i fråga om statens egnahemslån, statens räntefria studielån m. fl. dylika lån. Medvetandet om att stöd av detta slag kan av staten lämnas till den, som sparat planmässigt, bör verksamt bidra till utvecklingen av en organiserad sparverksamhet bland ifrågavarande åldersgrupper.

För vinnande av önskvärd anslutning till det här ovan föreslagna planmässiga sparandet erfordras vissa åtgärder för underlättande av det uppväxande släktets fostran till sparsamhet. Härvid må till en början hänvisas till att svenska sparbanksföreningen i samverkan med motsvarande organ i Danmark, Finland och Norge gjort likalydande framställningar till respektive regeringar om utfärdande av bestämmelser rörande lärarnas utbildning för meddelande av sparsamhetsundervisning i skolorna. Befolkningskommissionen utgår från att en dylik sparsamhetsundervisning skulle vara ägnad att främja den sparverksamhet, varom här är fråga.

Den propaganda, med vilken man skall skapa intresse för planmässigt sparande inom de ungdomskretsar, man avser att vinna för saken, bör med fördel kunna anknytas till den sparsamhetsundervisning, som lämnas i seminarier och skolor. Från postsparbankens och de enskilda sparbankernas sida bör vidare hänvändelse göras till olika kategorier av ungdomsorganisationer: ideella och fackliga sammanslutningar samt över huvud taget alla organisationer, till vilka ungdom i de här avsedda åldrarna är ansluten. För skapandet av detta intresse lär det icke minst vara lämpligt att söka stöd hos radion och tidningspressen. För att den nu ifrågasatta sparrörelsen skall bli känd bland allmänheten, torde det även bli nödvändigt, att en broschyr i massupplaga utgives, som klarlägger avsikten med det planmässiga sparandet och framför allt understryker de fördelar, detsamma medför för den enskilde såväl direkt genom sparkapitalets tillkomst och den högre förräntningen som indirekt genom möjligheten att lättare bli delaktig av statens långivning under olika former.

För en propagandaverksamhet av denna omfattning, som skulle ompäna nära nog hela vårt svenska samhälle, fordras dels en fast organisation och dels penningmedel. Som känt är disponera de svenska sparbankerna årligen stora summor för organiserad sparpropaganda av olika slag. Enbart utgivandet av den för skolbarnen avsedda tidskriften »Lyckoslanten» medför för de lokala sparbankerna en årlig utgift av omkring 135 000 kronor samt för postsparbanken omkring 45 000 kronor. Det är att förmoda, att postsparbanken och de enskilda sparbankerna, i den mån deras omkostnadsräkningar kunna tåla vid en utökning, icke skola undandraga sig att ekonomiskt stödja propagandan för det planmässiga sparandet. Då det planmässiga sparandet ej blott med hänsyn till dess betydelse för familjebildningen utan för folkets allmänna ekonomiska förkovran är ett viktigt samhällsintresse, torde det även kunna vara välmotiverat, att staten lämnar bidrag till denna propaganda.

Kommissionen har diskuterat frågan om det organ, som skulle handhava

den med statens bidrag bedrivna propagandaverksamheten för planmässigt sparande i ungdomsåren. Med hänsyn till att här statsmedel i viss utsträckning skulle komma till användning låge den möjligheten närmast till hands, att denna verksamhet anförtroddes åt postsparbanken. Detta skulle icke innebära, att postsparbanken skulle komma att åläggas en alldeles ny uppgift, för vilken den vore helt oprövad, då postsparbanken, som tidigare nämnts, redan nu bedriver en omfattande sparpropaganda och för detta ändamål använder den allra största delen av det anslag å 200 000 kronor, som uppförts till propaganda för postsparbankens och postgirots verksamhet. Då emellertid de enskilda sparbankerna tänkts skola handhava en väsentlig del av här ifrågavarande sparverksamhet, särskilt i den mån denna skulle uppbyggas på lokala sparklubbar, borde dessa sparbanker tillgodogöras viss del av denna propagandaverksamhet och även lämpligen givas visst inflytande å dess bedrivande.

En ur sistnämnda synpunkt lämpligare lösning synes kommissionen vara, att förevarande propagandaverksamhet ombesörjes av den avdelning för sparpropaganda, som svenska sparbanksföreningar redan inrättat i visst samarbete med postsparbanken, vilket samarbete i så fall borde göras intimare. Om en sådan anordning befundes lämplig, borde staten årligen till sparbanksföreningens förfogande ställa visst belopp för propagandaändamål med skyldighet för föreningen att däröver avgiva redovisning. Skulle det visa sig, att beloppet icke disponerats i enlighet med lämnade anvisningar, stode det staten fritt att indraga anslaget ett kommande år. I varje fall borde staten betinga sig rätt att genom lämpligt organ övervaka, att anslagna medel användas på avsett sätt och att reklamen bedrivs under värdiga former.

Kommissionen, som icke anser sig böra i detta sammanhang närmare ingå på den sistberörda organisationsfrågan, vill likväl uttala som sin mening, att propagandaverksamheten lämpligen bör bedrivas på ett enhetligt sätt och handhavas av blott en organisation, samt föreslår under denna betingelse, att till främjande av planmässigt sparande i ungdomsåren ett statsanslag anvisas å förslagsvis 25 000 kronor för budgetåret 1936/1937 och 50 000 kronor för efterföljande budgetår. Anslaget bör i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer disponeras för propagandaverksamhet av postsparbanken och de enskilda sparbanker, som vidtaga åtgärder för organiserande av planmässigt sparande.

Befolkningskommissionen sammanfattar i nedanstående punkter sina i förevarande kapitel gjorda uttalanden och förslag.

1) Utan särskild lagstiftning och i möjligast fria former skapas genom en utbyggnad av den sparverksamhet, som redan försiggår hos postsparbanken och de enskilda sparbankerna — i de följande punkterna sammanfattade under beteckningen sparbank — ökade förutsättningar för ett planmässigt sparande i ungdomsåren.

2) Det planmässiga sparandet, som begränsas till personer i åldern 15—30 år, grundlägges genom slutandet av ett avtal mellan spararen och sparbanken (sparavtal).

3) För att främja utbredningen av planmässigt sparande inrättas under medverkan av sparbank vid arbetsplatser, inom ungdomsföreningar och anorstädes lokala sparklubbar, vilka förvaltas av egna valda funktionärer. Sparklubbarna hava till uppgift att i samverkan med sparbank organisera sparandet och övervaka att de enskilda spararna ordentligt fullgöra det sparande, de i sparavtalen åtagit sig.

4) Sparbank vidtager lämpliga åtgärder för att även utom sparklubbarna intressera enskilda personer för planmässigt sparande. Sparbank skall

tillhandahålla sparplaner, utvisande vilka sparkapital, som under olika förutsättningar med avseende å tiden för sparandet samt insättningarnas storlek och periodicitet kunna påräknas. Även i övrigt skall sparbank biträda spararna med råd och anvisningar.

5) Vid sparavtalets avslutande överväges — med utgångspunkt från spararens nuvarande och för framtiden påräkneliga sparmöjligheter samt den ungefärliga storleken av det sparkapital, som spararen åsyftar att ernå — den tid, under vilken sparandet skall utövas, och de belopp, som därvid skola insättas, samt, i anslutning till spararens avlöningsförhållanden, de tidpunkter, vid vilka insättningarna skola göras. Spararen ikläder sig genom sparavtalet bestämda åtaganden i nämnda hänseenden.

6) Sparbanken utfäster sig i sparavtalet att, under förutsättning att spararen på överenskommet sätt fullföljer sitt sparande, å medel, som sålunda insatts, gottgöra en högre ränta än å vanliga insättningar. Sådan högre ränta räknas å högst 3 000 kronor.

7) Spararen skall äga rätt att göra större insättningar än avtalats och att, med nyss nämnda inskränkningar, jämväl å detta överskottssparande tillgodonjuta den högre räntan.

8) Om spararen kan visa, att väsentliga förändringar i hans ekonomiska förhållanden inträffat, av natur att motivera nedsättning av de belopp, som skola insättas, förskjutning av de tidpunkter, då insättningar skola ske, eller upphörande av fortsatt sparande, skall han, utan mistande av sin rätt att å sparkapitalet åtnjuta den högre räntan, kunna få sparavtalet ändrat på det sätt, som motsvarar de ändrade förhållandena.

9) Spararen äger rätt att när som helst uttaga sina sparmedel. Sker uttaget före den avtalade spartidens utgång, avdrages dock den ränta utöver vanlig insättningsränta, som gottgjorts å sparkapitalet, såvida icke spararen kan visa legitimt skäl för uttaget.

10) Sådant legitimt skäl skall utan särskild prövning anses vara för handen, om spararen ingår äktenskap. Legitimt skäl för uttagning av sparkapital skall även anses föreligga, om spararen kan visa, att han behöver sitt sparkapital för bekostande av utbildning, förvärv av eget hem, igångsättande av rörelse eller annat dylikt betydelsefullt ändamål eller ock på grund av inträffad sjukdom, arbetslöshet eller eljest nödställd belägenhet för spararen eller anhörig till honom.

11) Sparbank utfärdar på begäran intyg om på överenskommet sätt fullföljt sparande eller om sparande, som ordentligt fullgjorts men av skäl, som i punkterna 9 och 10 sägs, avbrutits. Sådant intyg förutsättes skola kunna av spararen användas såsom bevis om personlig ekonomisk vederhäftighet vid ansökningar om lån av olika slag och antages, att särskilt vid beviljandet av vissa statslån avsevärd vikt bör fästas vid lånesökandes på detta vis ådagalagda sparvilja och sparförmåga.

12) Då överenskommen spartid gått till ända, skall spararen vara oförhindrad att, om han så önskar, med sparbank ingå nytt sparavtal, varvid det under den tidigare spartiden sammanbragta sparkapitalet skall räknas såsom ingångskapital, varå, liksom å därefter gjorda insättningar, den högre räntan skall utgå.

13) I syfte att utbreda kännedomen om och intresset för planmässigt sparande skall av de enskilda sparbankerna och postsparbanken bedrivas en gemensam propaganda under lämpliga former.

14) Som bidrag till kostnaderna för denna propaganda lämnar staten för budgetåret 1936/1937 25 000 kronor och för efterföljande budgetår 50 000 kronor, att disponeras i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

KAP. III.

Statliga bosättningslån.

Äktenskaps ingående är för flertalet unga kontrahenter förenat med vissa engångskostnader för bosättning m. m. I gynnsammare fall böra dessa kostnader helt eller åtminstone till större delen kunna bestridas genom medel, som kontrahenterna sammansparat under sin ungdom. För de bredare lagren av löntagare föreligga även, därest arbetslöshet icke mellankommit, förhållandevis stora möjligheter för ett dylikt bosättningssparande i unga år. De i föregående kapitel föreslagna åtgärderna till främjande av planmässigt sparande i ungdomsåren böra, i den mån de komma till genomförande, öka antalet unga personer, som på detta sätt tillvaratagit sina sparmöjligheter och skapat ett mindre kapital, som kan användas för bosättningsändamål. I de bättre situerade samhällsklasserna är det ofta ännu sed, att föräldrarna vid sina barns äktenskap biträda genom gåvor eller genom lån på särskilt billiga villkor.

Även för två kontrahenter, som antingen på grund av eget tidigare sparande eller tack vare bistånd från föräldrarna förfoga över ett mindre kapitalbelopp, kan det föreligga behov av visst tillskottsbelopp för bosättningsbekostande. Ett sådant tillskottsbelopp kan vidare vara erforderligt, om det i samband med äktenskapet och bosättningen är fråga om övertagandet av eget hem eller en mindre rörelse, såsom en affär, en praktik eller dylikt, varigenom makarna samtidigt söka bliva ekonomiskt sina egna.

Det kunde måhända synas ligga nära till hands att såsom villkor för bosättningslåns beviljande uppställa kravet, att kontrahenterna själva skola besitta ett visst mindre genom sparande sammanbragt kapitalbelopp. I den mån de åtgärder, som kommissionen i föregående kapitel föreslagit till främjande av planmässigt sparande i ungdomsåren, komma till genomförande och visa sig bära frukt, kommer även en allt större del av den uppväxande ungdomen att bliva i stånd att uppfylla ett sådant villkor. Kommissionen utgår ifrån att vid den prövning av de lånesökandes skötsamhet och ekonomiska förtänksamhet, som enligt vad nedan närmare utföres föreslås skola föregå bosättningslåns beviljande, intyg från sparbank om ordentligt fullgjort planmässigt sparande skall tillmätas väsentlig vikt, men har av åtskilliga skäl icke velat binda bosättningslåns beviljande vid förhandenvaron av denna förutsättning. Till en början torde ju ett antal år förflöta, innan åtgärderna till främjande av planmässigt sparande hunnit resultera i en generation av unga sparare, som på sådant sätt kvalificerat sig för erhållande av bosättningslån. Under denna mellantid måste man nöja sig med en på annat vis styrkt ekonomisk vederhäftighet såsom tillräckligt villkor för erhållande av bosättningslån. Det är vidare uppenbart, att det finnes en hel del personliga förhållanden av natur att utgöra godkännbart hinder för planmässigt sparande i ungdomsåren. En ung person kan hava drabbats av så långvarig arbetslöshet, att den ej blott uppskjutit, respektive avbrutit, utan över huvud taget förhindrat ett planerat sparande. Den unge

kan hava varit upptagen av utbildning; utbildningen kan hava åsamkat honom en skuld, som han haft att söka återbetala, innan han kunnat lägga upp en sparplan. Eller kan han hava haft att fullgöra försörjningsplikt mot anhörig. Denna exemplifiering uttömmar förvisso icke de förhållanden, som kunna förklara, varför även en ekonomiskt förtänksam ung man eller kvinna underlåtit att fullfölja en sparplan. Slutligen kan läget vara det, att en ung person visserligen i ungdomen varit mindre förtänksam men, måhända just i samband med planerandet av äktenskap, blivit väckt till större allvar och ekonomisk målmedvetenhet. Om hans framtidsutsikter enligt trovärdiga personers omdöme därtill äro rimligt goda, synes han icke böra förmenas det bistånd, varom här är fråga.

Såsom ett viktigt skäl, varför åtgärder från det allmännas sida böra vidtagas för att tillhandagå unga personer med bosättningskredit på billiga och betryggande villkor, bör anföras önskemålet att förhindra osunda avbetalningsköp. För detta ändamål har man i första hand att främja det planmässiga sparandet i ungdomsåren men vidare, i den mån ett dylikt sparande icke kommit till stånd eller det sparade kapitalbeloppet icke är tillräckligt stort, att ställa lån till förfogande för bestridande av utgifterna för bosättningen.

En betydelsefull principiell fråga är, huruvida subvention av allmänna medel bör givas för bosättning. En sådan subvention kunde givas formen av antingen direkta bosättningsbidrag eller ock ränte- och amorteringslindringar vid bosättningslån och kunde i båda fallen knytas till vissa villkor. Då kommissionen för sin del tager ståndpunkt emot en i någon form given subvention i samband med bosättningen, vägledes den bland annat av de synpunkter på inkomst- och behovsutvecklingen under familjens olika stadier, som i inledningen utvecklades. Det framhölls där, att inom de breda folklagren giftermålet, även om det ingås i unga år, normalt faller inom ett stadium av relativt välstånd, medan familjens ekonomi blir djupt och varaktigt försämrad först i samband med barnens tillkomst och uppväxt. Den tillfälliga engångskostnaden i samband med bosättningen bör i normala fall kunna betalas genom sparmedel från ungdomsåren och genom en snabb amortering under äktenskapets allra första år, vilka jämväl utmärkas av ett relativt välstånd. Det är sant, att denna bild icke är rättvisande i fråga om de många fall, då arbetslöshet inträffar, men kommissionen förmenar, att de skador, som arbetslösheten vållar, icke kunna och heller icke böra botas genom åtgärder av här diskuterad art. Det är vidare sant, att särskilt bland anställda och tjänstemän med högre utbildning inkomstkurvan har ett motsatt förlopp. Då emellertid personer i denna sistnämnda samhällsklass i regel äro på längre sikt bättre ställda än genomsnittligt sett personer i flertalet andra samhällsklasser, synes subvention svårigen kunna försvaras just för dessas del. Kommissionen har redan av de härmed angivna skälen föranletts lägga sitt förslag om statliga bosättningslån i så måtto på affärsmässig bas, att låntagaren förpliktas fullgöra återbetalning och förräntning av lånen. Statens kostnader för denna verksamhet komma då att inskränka sig till utgifterna för dess administration och för lånens avskrivning vid bristande återbetalningsförmåga eller vissa andra nedan angivna personliga förhållanden hos låntagaren.

Det nu berörda spörsmålet har även och framför allt en statsfinansiell sida. En subvention för bosättning skulle kräva mycket stora belopp. Skulle således staten direkt eller indirekt bevilja understöd med 200 kronor per äktenskap, så skulle, då giftermålen uppgå till över 40 000 om året, ett årligt anslag å skattebudgeten av mellan 8 och 9 miljoner kronor bliva er-

forderligt; höjdes subventionsbeloppet till 500 kronor, steg anslagsbeloppet till betydligt över 20 miljoner kronor årligen. Kostnaden skulle något ehuru — om syftet icke skulle uppgivas — ej väsentligt kunna nedbringas genom införandet av något slag av behovsprövning. Anslag av denna storleksordning skulle givetvis komma att avsevärt minska statens möjligheter att nöjaktigt tillgodose de ur befolkningspolitiska och familjesociala synpunkter långt mer betydelsefulla anslagskrav, som resas av behoven att förbättra de barnrika familjernas ekonomiska villkor.

Det viktigaste skälet mot varje till bosättningslån knuten subvention ligger emellertid i det faktiska förhållandet, att kontrahenterna i normala fall böra kunna både förränta och återbetala lånet under äktenskapets första år, då ju familjen enligt vad tidigare påvisats i vanliga fall under dessa år befinner sig i bättre ekonomiska omständigheter än under någon annan period av dess tillvaro.

Kommissionen har av nu anförda skäl sökt uppbygga sitt förslag så, att en maximal hjälp åt unga personer, som ärna ingå äktenskap, gives mot lägsta möjliga kostnad för staten.

Med nu utvecklade allmänna utgångspunkter föreslår kommissionen upprättandet av en statlig lånefond, benämnd statens bosättningslånefond. Lån ur denna fond skola under vissa förutsättningar och på vissa villkor kunna beviljas unga personer, som ämna ingå äktenskap. Den administrativa organisationen av denna låneverksamhet behandlas i det följande.

Såsom första förutsättning för bosättningslåns beviljande bör krävas, att lånets upptagande synes tillrådligt med hänsyn till de låntagandes egna villkor och intressen. Förhandenvaron av denna förutsättning bör utrönas genom ingående utredning. Denna prövning måste jämväl omfatta lånets storlek och den för lånets återbetalning lämpliga amorteringsplanen. Bosättningslån av viss storlek skall anses tillrådligt, därest med förenad hänsyn till de lånesökandes behov vid äktenskapets ingående och deras framtida inkomstsutsikter upptagandet av detsamma låter infoga sig i en förnuftig hushållsplan.

Syftet med bosättningslånen bör vara att underlätta bosättningen och därmed äktenskaps ingående i sådana fall, där rimliga ekonomiska förutsättningar för äktenskapets fortvaro äro för handen. En klar gräns mot fattighjälp och understöd bör därför skapas. Det framstår även ur denna synpunkt såsom viktigt, att den grundsatsen upprätthålles, att lånet skall enligt viss plan förräntas och återbetalas.

Den nyss berörda prövningen av lånets tillrådlighet från de lånesökandes synpunkt bör, som redan nämnts, jämväl innefatta fastställande av amorteringstidens längd och lånebeloppets storlek. Amorteringstidens längd bör i vanliga fall hållas kort, förslagsvis 2—4 år. Denna allmänna regel synes motiverad genom det förut understrukna förhållandet, att familjens välstånd vanligen är relativt högt de närmaste åren efter äktenskapets ingående. Bosättningslånet bör i normala fall vara slutamorterat, innan den ekonomiskt mest påfrestande tiden i en familjs liv begynner, i och med att barnen tillväxa i antal och ålder.

Då särskilda omständigheter föreligga, bör emellertid amorteringstiden undantagsvis kunna sättas något längre, dock högst till 6 år. Lånebeloppets storlek bör likaledes fastställas med stor försiktighet. Det bör föreligga rimliga utsikter för att de båda makarna av sina inkomster skola kunna göra tillräcklig avsättning för att slutamortera lånet inom den föreskrivna korta amorteringstiden. Framför allt bör beaktas, att de unga icke genom denna låneverksamhet skola lockas till en mera kostsam bosättning än nödigt och till en skuldsättning över återbetalningsförmåga. Med beaktande härav

anser kommissionen, att lånebeloppet i vanliga fall icke bör få överskrida 1 000 kronor. I vissa undantagsfall, då särskilda skäl kunna anföras, må lånebeloppet likväl kunna sättas något högre, dock högst 1 300 kronor. Lägsta lånegräns torde lämpligen böra sättas vid 300 kronor.

Såsom förutsättning för bosättningslåns utlämnande bör krävas ej blott tillrädlighet utan även behövlighet. Det ligger i sakens natur, att personer med avsevärd förmögenhet eller stora inkomster icke böra ifrågakomma såsom låntagare. Kommissionen har dock icke ansett det önskvärt att uttryckligen stadga en högsta inkomst- och förmögenhetsgräns, liksom ej heller en lägsta sådan gräns.

Till frågan om lånets tillrädlighet hör även spörsmålet om lånemedlens användning. Lånesökanden skall till sin ansökan om bosättningslån foga en bosättningsplan, som innefattar uppgift om storleken av övriga medel utöver lånet, som stå till buds, ävensom uppgift om vartill medlen skola användas. Uppgörandet av en sådan plan är i och för sig av stort värde för de båda unga, som med begränsade medel skola sätta bo, och kommissionen ser av detta skäl desto större anledning att fordra framläggandet av bosättningsplan vid låneansökningens ingivande. Vid prövningen av låneansökningen skall tillrädligheten av dessa inköp bedömas med hänsyn till de lånesökandes villkor. Enligt kommissionens mening bör däremot ingen alltför snäv regelbildning begränsa bosättningslånets beviljande med hänsyn till de lånesökandes avsikter med lånets upptagande. I vanliga fall är det väl deras avsikt att använda lånemedlen till bosättning i egentlig mening, d. v. s. för inköp av möbler, linne, husgeråd och andra bosättningsartiklar, men som redan nämnts kan det även vara fråga om i samband med giftermålet skeende förvärfv av eget hem, begynnande av egen rörelse eller dylikt. Hinder synes icke böra möta för godkännandet av en sådan medelsanvändning, om den eljest låter infoga sig i en förnuftig och försiktigt uppgjord ekonomisk levnadsplan. Den ingivna bosättningsplanen bör icke i detalj vara förbindande för de lånesökande vid medlens användning.

Det bör givetvis icke vara uteslutet utan framstår tvärtom såsom i högsta grad önskvärt, att vid prövningen av låneansökning råd givas angående bosättningen och kritik utövas gentemot den framlagda bosättningsplanen. Av vikt är, att denna rådgivning, som av naturliga skäl kommer att ingå såsom ett led i låneansökningens prövning, sker i sådan form, att den icke får skenet av ett obehörigt förmynderskap, samt vidare att den i möjligaste mån blir grundad å sakkunskap, i vilket avseende bland annat må hänvisas till de i åtskilliga delar av landet verkande hemkonsulenterna.

Kommissionen vill i detta sammanhang jämväl understryka betydelsen av att en omfattande upplysningsverksamhet i bosättnings- och hemorganisationsfrågor kommer till stånd. I synnerhet vid inköp av möbler synes man allttjämt, icke minst i de mindre bemedlade samhällsklasserna, icke vara inriktad efter tidsenliga ideal. Alltför ofta föredrager man en heminredning, som utåt gör hemmet mera representativt, även om dess tjänlighet i familjens inre liv är ringa. Det från äldre tradition nedärvda »salsmöblemålet» kommer exempelvis alltför ofta att föredragas framför billigare, vackrare och mera praktiska möbler. De strävanden till en förbilligad, estetiskt höjd och ur ändamålsenlighetens synpunkt rationaliserad heminredning, som på senare tid gjort sig gällande, har blott i mindre mån varit inriktad på de breda folklagrens hembildning eller har i allt fall icke i tillräcklig grad ernått inflytande över densamma. I nära beroende av denna fråga om heminredningen står frågan om bostadens utnyttjande. Det är allmänt känt och genom vissa undersökningar helt nyligen med särskild tydlighet ådagalagt, att både på landet och i städerna det s. k. finrumssystemet är förhärskande, varigenom

en i och för sig trång bostad kommer att bli än trängre på grund av det sätt, varpå den inretts och användes.

Kommissionen är väl medveten om de stora värden ur familjesynpunkt, som för vårt folk kunna vinnas genom en vidgad upplysningsverksamhet beträffande bosättningen och särskilt bostadens inredning, men anser, att denna upplysningsverksamhet i första hand bör komma till stånd på frivillighetens väg. Särskilt våra kvinno- och ungdomsföreningar hava här en viktig uppgift att i samarbete med bildningsorganisationerna samt de för heminredningens rationalisering direkt arbetande institutionerna — i första hand Svenska slöjdföreningen — få till stånd en upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Man borde måhända även kunna förvänta, att de bostads- och konsumentkooperativa rörelserna skulle ägna ökat intresse åt denna viktiga uppgift. Frågan i vad mån och på vilka vägar ekonomiskt stöd från det allmänna och medverkan av offentliga organ i denna verksamhet skall komma till stånd synes böra anstå, till dess att initiativ tagits och erfarenheter vunnits av de nyssnämnda närmast intresserade organisationerna.

Kommissionen övergår härefter till ett antal återstående frågor, som gälla villkoren för bosättningslåns beviljande och utbetalning eller som eljest hava samband med låneverksamheten.

Under den tidigare diskussionen av den förevarande frågan har, bland annat i en vid 1935 års riksdag väckt motion, framkastats spörsmålet, huruvida för låns beviljande såsom villkor skulle erfordras tjänsteläkares intyg att kontrahenterna icke äro bärare av ärftliga sjukdomsanlag. Kommissionen har övervägt jämväl detta uppslag och funnit den till grund för detsamma liggande tanken så till vida beaktansvärd, som det icke kan vara ett samhällsligt intresse att främja giftermåls ingående mellan sjukligt belastade personer. Emellertid är den väckta frågan av natur att böra upptagas i ett större sammanhang, så mycket mer som den ur såväl medicinska som civilrättsliga synpunkter är av ömtålig och svårlöst beskaffenhet och på grund därav erfordrar omfattande utredningar.

För låns återbetalande och räntebetalningarnas fullgörande böra båda kontrahenterna svara solidariskt.

Då syftet med bosättningslånen i första hand är att gynna tidiga äktenskap och då de medel, som för ändamålet kunna ställas till förfogande, äro begränsade, föreslår kommissionen, att vid beviljande av bosättningslån företräde gives åt unga lånesökande.

I normala fall bör bosättningslån sökas före äktenskaps ingående. Även sedan äktenskap ingåtts, ehuru icke alltför långt efter denna tidpunkt, bör bosättningslån kunna sökas. Såsom tidsgräns för låneansökans ingivande torde i sistnämnda fall böra sättas ett år efter giftermålet.

Har bosättningslån beviljats, bör dess utbetalande göras beroende av att låntagarna styrka, att de ingått äktenskap.

Av skäl, som tidigare anförts, bör låneverksamheten i så måtto hållas på affärsmässig bas, att full förräntning och amortering utgöras av låntagarna. Vad först gäller förräntningen, synes lägre räntefot icke böra fastställas än att de inflytande räntorna å lånen motsvara statens kostnader för motsvarande upplåning, och kommissionen föreslår för den skull, att i författningen en bestämmelse införes av innebörd, att räntefoten icke må understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats. Räntesatsen bör fastställas av Kungl. Maj:t för ett år i sänder, och bör bosättningslån för hela sin löptid förräntas efter den räntefot, som gäller vid lånets beviljande. Kommissionen vill härtill foga, att den utgår ifrån att räntefoten med hänsyn icke

minst till bosättningslånens sociala syftemål heller icke sättes nämnvärt högre än nyssnämnda medelränta. De förluster, som i låneverksamheten uppkomma, liksom kostnaden för låneverksamhetens administration böra täckas genom anslag å skattebudgeten.

Vid lånets beviljande bör viss amorteringstid bestämmas och amorteringsplan uppgöras. Kommissionen har tidigare angivit skälen, varför amorteringstiden har tillmätts jämförelsevis kort. Det torde vara ändamålsenligt, att räntebetalningarna och amorteringarna fördelas i lika stora inbetalningar per kvartal. Därest de lånesökande så begära eller det vid prövningen av låneansökan eljest framstår såsom lämpligt, böra inbetalningsterminerna göras månatliga.

Med hänsyn till syftet med låneverksamheten ligger det i sakens natur, att lånens beviljande icke, som i statens övriga låneverksamhet är regel, kan göras beroende av säkerhets ställande. För personer i sådana ekonomiska villkor, att de äro i behov av lån för bosättning, är uppenbarligen svårigheten att erbjuda säkerhet eller anskaffa borgen ofta mycket stor, vartill kommer, att de ofta icke gärna vilja ställa sig i det beroende, som erhållen borgensförbindelse innebär. Den ur läntagarnas synpunkt största förmånen med de föreslagna statliga bosättningslånen blir för visso, att dessa lån skola stå de lånesökande till buds utan särskild säkerhet.

Emellertid är det uppenbart, att statens förlustrisk vid sådant förhållande kan bli större än om särskild säkerhet fordrades. Kommissionen har övervägt, huruvida icke viss del av denna förlustrisk skulle kunna åläggas kommunerna, varigenom statens risk skulle bli i motsvarande mån lägre och samtidigt en noggrannare och mera försiktig förprövning av kommunalmyndighet vara att påräkna. Kommissionen har emellertid måst överge denna tanke, då befordrandet av äktenskapsbildningen bör anses vara en angelägenhet, som i utpräglad grad är av statlig och icke kommunal natur. Skulle kommunerna åläggas ett sådant partiellt ekonomiskt ansvar för bosättningslånens återbetalning, borde de även erhålla del i avgörandet, om lån skall beviljas, eller åtminstone rätt att förhindra, att lån i visst fall kommer att lämnas. En stor ojämnhet i fråga om de grundsatser, som härvid komme att tillämpas, bleve då med all sannolikhet rådande, och det vore att befara att många kommuner helt ville förhindra beviljandet av lån åt sina invånare, medan andra kommuner mera frikostigt komme att tillstyrka lån.

Kommissionen har även diskuterat möjligheten att med bibehållande av principen, att bosättningslån skola kunna beviljas utan borgen eller annan särskild säkerhet, medge lånesökande rätt att erbjuda borgen från närstående eller andra. Även om borgensmannen skulle vara mindre bemedlad och hans borgen icke bankmässigt vara av större värde, skulle den dock giva uttryck för personligt förtroende för de lånesökandes ekonomiska vederhäftighet och samtidigt erbjuda viss ökad säkerhet för lånets återbetalande. Kommissionen har funnit denna tanke vara i och för sig tilltalande, men har likväl vid närmare prövning måst överge densamma. Införandet av sådan möjlighet att stödja en låneansökan genom erbjudandet av borgen skulle i vissa hänseenden komplicera låneverksamhetens administration. En viktigare invändning är likväl, att därigenom i viss mån hela syftet med den ifrågavarande låneverksamheten skulle kunna äventyras. Vid låns utlämnande skulle man nämligen antingen ej alls göra sig underrättad om eller fästa avseende vid borgensmannens ekonomiska förhållanden, varvid knappast från säkerhetssynpunkt en större fördel komme att ernås. Eller också skulle man fästa visst avseende även vid borgensmannens vederhäftighet, men i sådant fall kunde hela låneverksamheten lätt komma att bli väsentligen inriktad på sådana lånesökande, som även på andra vägar skulle

hava möjlighet att få lån till sin bosättning, medan de kontrahenter, som just i saknad av borgensman finna andra kreditmöjligheter stängda och som utgöra det klientel, vilket framför allt skulle hjälpas genom de statliga bosättningslånen, komme att sättas i andra hand. Då kommissionen således funnit sig ej kunna fordra borgen eller annan särskild säkerhet och ej heller ansett sig kunna föreslå, att kommunerna skola bära en del av ansvaret för lånens återbetalning, ligger det givetvis desto större vikt på att lånesökandenas personliga vederhäftighet i ekonomiskt hänseende på ett tillförlitligt sätt utrönes och ställes såsom villkor för låns beviljande.

Låntagare bör punktligt uppfylla sin återbetalningsskyldighet, och noggrann kontroll däröver utövas.

Bosättningslån bör kunna uppsägas till omedelbar betalning, när det befinnes, att låntagare genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller visa försumlighet att erlægga enligt amorteringsplanen förfallande inbetalningar eller annorledes bryta mot vad i lånevillkoren är föreskrivet, eller ock eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagarna med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre böra få tillgodonjuta lånet. Å andra sidan bör möjlighet lämnas öppen för medgivande av visst uppskov med inbetalningar vid fall av arbetslöshet, sjukdom eller annan oförvällad rubbning av familjens ekonomi. Beslut om sådant uppskov bör grundas på övervägande av omständigheterna i det särskilda fallet.

Om endera av två låntagande makar avlider och fullgörandet av återstående inbetalningar skulle bereda efterlevande make synnerlig svårighet, bör möjlighet finnas för befrielse från återbetalningsskyldighet med avseende å en del av eller hela det kvarstående lånebeloppet. Jämväl beslut om sådant efterskänkande av låneskuld bör föregås av noggrann prövning av den betalningsskyldiges ekonomiska förhållanden.

Det ligger vikt uppå att den övervakning av de lånesökandes regelbundna inbetalningar, som här förutsatts, fullgöres med noggrannhet. Då kommissionen föreslagit en kort amorteringstid, har motivet därtill varit att familjens ekonomi i vanliga fall kommer att bliva hårdare ansträngd, när barn födas och tillväxa. Även ur synpunkten av de låntagandes eget intresse är det därför angeläget, att inbetalningarna göras i avtalad ordning. En omsorgsfull övervakning av inbetalningarnas fullgörande är därjämte påkallad för att minska statens med låneverksamheten förbundna förlustrisk.

Det lär emellertid, trots vad nu anförts, icke kunna undvikas, att en viss förlustrisk för staten kommer att uppstå. Det har under utredningsarbetet ifrågasatts att såsom yttersta indrivningsmedel för här ifrågavarande inbetalningar, liksom för skattefordringar och för barnuppfostringsbidrag, medgiva införsel i lön. Då bosättningslån utlämnas utan annan säkerhet än den, som ligger i låntagarens personliga vederhäftighet, vore det i och för sig icke omotiverat att med avseende å lånens indrivning ställa även denna utväg öppen. Kommissionen har emellertid trots sig böra räkna med att ett medgivande av införsel i lön såsom indrivningsmedel för ifrågavarande lån icke skulle uppbäras av en allmän folkmening och har icke ansett sig kunna tillråda en bestämmelse av denna innebörd. Kommissionen vill emellertid framhålla, att, därest erfarenheterna framdeles skulle göra det erforderligt, denna fråga står öppen för förnyat övervägande. Tillsviðare föreslår kommissionen, att oguldna belopp skola kunna utmätas utan föregående lagsökning eller domstolsförfarande i samma ordning som redan gäller beträffande vissa andra avgifter.

Kommissionen övergår härefter till frågan om bosättningslånen finansiering. Såsom ovan förutsatts, torde de ifrågavarande statliga bosättnings-

lånen böra utgå av en särskild för ändamålet inrättad statlig lånefond, förslagsvis benämnd statens bosättningslånefond. Denna lånefond synes, liksom de flesta andra utlåningsfonder, böra ställas under statskontorets förvaltning. Till förfarandet vid lånens beviljande, utlämnande och återbetalande ävensom till frågan om de organ, som därvid skola anlitas, återkommer kommissionen i det följande.

Då kommissionen i det föregående uttalat sig för att utlåningsräntan för bosättningslånen bestämmes att icke understiga statens upplåningsränta och då således icke, i den mån inbetalningarna i rätt ordning fullgöras, någon ränteförlust kommer att inträda för fonden, bör denna helt kunna utgå av lånemedel. Däremot böra, som ovan sagts, verkställda avskrivningar samt kostnaderna för administrationen täckas av skattemedel.

Med hänsyn till att närmare erfarenheter rörande den här behandlade utlåningsrörelsens utveckling och erforderliga omfattning äro nödvändiga för bedömandet av frågan om utlåningsfondens storlek, anser sig kommissionen icke kunna ingå på några beräkningar av det framtida låneanslagsbehovet. Kommissionen hyser den uppfattningen, att man här bör framgå med försiktighet och åtminstone för de närmaste åren förutsätta jämförelsevis begränsade låneanspråk. Då verksamheten därtill under sitt första skede måste noggrant planläggas och verksamheten därvid blott så småningom kan komma i gång, har kommissionen stannat vid att för budgetåret 1936/1937 föreslå uppläggandet av en lånefond å 3 miljoner kronor.

Med avseende å organisationen av den utlåningsrörelse, varom här är fråga, har kommissionen haft åtskilliga olika alternativ under övervägande. Härvid har kommissionen utgått från att det kan bliva nödvändigt att skilja mellan dels sådana organ, som skola hava att besluta, huruvida lån i de särskilda fallen skola utgå, och dels sådana organ, som skola hava att utlämna lånen och eventuellt även handhava uppbörden och indrivningen därav. Övervägas måste även om några andra organ eller institutioner än de nyss åsyftade böra hava att yttra sig över låneansökningarna eller lämna uppgifter till grund för prövning av desamma.

Ur vissa synpunkter kunde det synas naturligt att anlita de enskilda sparbankerna såsom organ för utlämnandet av bosättningslån, varvid sparbankerna före lånefrågornas avgörande borde inhämta yttrande från vederbörande kommunalnämnd eller annan kommunal institution rörande de låne-sökandes behov av lån och skötsamhet m. m. Det må erinras om att sparbankerna av kommissionen föreslagits skola handhava en väsentlig del av arbetet med det planmässiga sparandet i ungdomsåren och att denna verksamhet framdeles så till vida förutsättes få ett visst samband med utlämnandet av bosättningslånen, som vid prövningen av låneansökningar icke ringa avseende bör fästas vid om vederbörande fullföljt ett sådant sparande. Ytterligare kan som skäl för en sådan lösning av organisationsfrågan anföras, att sparbankerna representera en betydande erfarenhet i fråga om kreditgivning samt uppbörd och indrivning av lån och att de även kunna förväntas besitta en för utlåningsrörelsen betydelsefull Orts- och personkännedom.

Emellertid kan å andra sidan anföras, att det i förevarande fall icke blir fråga om kreditprövning av samma art som då fråga är om mera bankmässig utlåning, eftersom särskild säkerhet för bosättningslån icke skall erfordras, samt vidare, att till grund för utlämnandet av bosättningslån måste ligga vissa sociala syftemål, vilka icke, åtminstone icke tillnärmelsevis i samma grad, kunna och böra vara normgivande för sparbankernas kreditgivning. Vad som emellertid främst framstår såsom hinder mot sparbankernas an-

värande såsom organ för den ifrågavarande låneverksamheten är, att det måste möta betänkligheter att åt enskilda bankföretag, visserligen av allmännyttig karaktär, anförtro dispositionsrätten över rent statliga medel, så mycket mer som icke här, såsom vid hypoteksbelåning, bestämda gränser kunna angivas, utan utlåningen måste bli beroende av mera allmänna överväganden rörande lämpligheten av att lånesökande kommer i åtnjutande av lån. I varje fall skulle det, om man beträdde denna väg, bli behöfligt att skapa en central myndighet för övervakning av utlåningsrörelsens handhavande.

Ur nu senast anförda synpunkter skulle det förefalla mera lämpligt, att någon kommunal institution — exempelvis kommunalnämnden — anförtroddes att besluta om beviljande av bosättningslån. De kommunala organen äga god kännedom om ortsbefolkningens förhållanden. Likväl har kommissionen funnit avgörande skäl tala emot en anordning av denna natur. Sålunda möter det enligt kommissionens uppfattning även vissa betänkligheter mot att låta en helt och hållet å statsmedel vilande utlåningsrörelse handhavas av kommunala organ. Vidare skulle beviljandet av bosättningslån härigenom decentraliseras i så hög grad, att det bleve tämligen ogörligt att ernå någon enhetlighet i tillämpningen av de för bosättningslånen fastställda grunderna.

Det skulle även kunna ifrågasättas, huruvida icke postsparbanken kunde handhava beviljandet av bosättningslånen. Härvid skulle lämpligen postanstalterna utgöra de lokala organen för rörelsen och dessa antingen hava att själva besluta om låns beviljande, varvid besvär skulle kunna anföras hos generalpoststyrelsen, eller ock åtminstone hava att sörja för den förberedande utredningen av lånefrågorna och att med till- eller avstyrkande överlämna låneansökningarna till generalpoststyrelsen, vilken därefter på grundval av den förebragta utredningen skulle hava att bifalla eller avslå ansökningarna. Emellertid får kommissionen erinra om att den utlåning, som för närvarande äger rum från postsparbankens sida, sker centralt och icke genom postanstalternas förmedling. Såvitt kommissionen kan finna kunna postanstalterna, åtminstone av lägre grad, knappast på grund av sin hitillsvarande verksamhet väntas äga tillräckliga förutsättningar att med tillgodoseende av samtidigt kreditgivningssynpunkter och mera allmänna sociala synpunkter utöva den ifrågavarande utlåningen eller verkställa de utredningar, som skulle ligga till grund för verkstytelsens beslut.

Kommissionen framlägger i annat sammanhang förslag om tillsättande av en särskild nämnd, betecknad *statens familje- och barnanämnd*, med uppgift att handhava vissa andra betydelsefulla av befolkningsfrågan betingade uppgifter. Det ligger nära till hands att överväga, om icke den sålunda ifrågasatta centrala nämnden även med fördel skulle kunna anförtros beviljandet och utlämnandet av bosättningslånen. Vad först angår realprövningen av om lån böra beviljas eller icke torde nämnden i fråga komma att företräda sådana allmänna synpunkter, som böra ligga till grund för en dylik prövning. Det måste härvid förutsättas, att nämnden finge tillgång till yttrande från kommunal institution rörande lånesökandes skötsamhet och behov av lån jämte andra uppgifter, vilka äro av betydelse för prövningen av låneansökningarna. Förvisso kan det icke utan skäl med avseende å här ifrågasatta anordningar yppas farhågor för att den centrala nämnden vid utövan- det av den ifrågavarande verksamheten komme att i stor utsträckning vara hänvisad till skriftliga andrahandsuppgifter rörande lånesökande, medan den icke komme att besitta önskvärd Orts- och personkännedom för att kunna grunda prövningen på eget omdöme om förhållandena i de särskilda fallen. Ur nu berörda synpunkt skulle det uppenbarligen kunna vara till för-

del, om avgörandet av lånefrågorna i första instans uppdroges åt mindre nämnder, förslagsvis en för varje län. Dessa lokala lånenämnder, vilka lämpligen borde utses av den centrala nämnden, skulle synas hava förutsättningar att lättare än centralorganet bilda sig en uppfattning om de på lånefrågornas bedömande inverkan omständigheterna. Principfrågor av tveksam natur skulle underställas den centrala nämnden, vilken även skulle utgöra besvärsinstans och övervaka de lokala nämndernas verksamhet. Det säger sig självt, att det arbete, som härvid skulle falla på den centrala nämnden, skulle bliva av ojämförligt mindre omfattning än om denna själv skall hava att pröva alla låneansökningar. Kommissionen kan hänvisa till att en liknande organisation redan finnes på kreditgivningens område, nämligen i centralnämnden för ackordslån och därunder sorterande lånenämnder. Emellertid har kommissionen — trots de fördelar, som onekligen skulle vara förknipade med inrättandet av lokala nämnder — likväl funnit sig böra överge denna tanke. Kommissionen hyser nämligen starka principiella betänkligheter mot att inrätta nya institutioner enbart för ifrågakommande lånarörelse, i all synnerhet innan erfarenheten givit vid handen att denna kommer att vinna en större utbredning, och utgår för övrigt från att den centrala nämnden dels genom en lämplig sammansättning och dels genom efter hand vunna erfarenheter såväl från utlämnandet av bosättningslånen som även från sin familjesocialt inriktade verksamhet i övrigt kan förväntas komma att besitta sådana kvalifikationer, som erfordras för att på ett tillfredsställande sätt handhåva prövningen av ansökningarna om bosättningslån. I enlighet med vad nu anförts förordar befolkningskommissionen, att beslutanderätten om bosättningslånen beviljande anförtros åt den statens familje- och barnanämnd, varom ovan nämnts.

Vad angår utbetalningen av bosättningslånen samt uppbörden och indrivningen av förfallande räntor och amorteringar kan ifrågasättas, huruvida även dessa bestyr böra åvila förenämnda centrala nämnd eller om de i stället kunna och böra åläggas någon annan institution. Även om den centrala nämnden kan antagas komma att förvärva sig goda kvalifikationer att pröva, när bosättningslån böra beviljas, är därmed uppenbarligen icke sagt, att denna nämnd även kommer att kunna på bästa och mest rationella sätt handhåva utbetalningen av lånen och övervaka återbetalningen av desamma ävensom i förekommande fall sörja för indrivningen. Visserligen vill det synas, som om hinder icke borde möta att lägga utbetalningen av lånen på nämnden, så mycket mindre som nämnden, enligt vad kommissionen i annat sammanhang föreslår, skall hava att utbetala vissa penningmedel för andra ändamål och sålunda oberoende av bosättningslånen kommer att utöva en ganska omfattande kassarörelse. I motsats till vad fallet är med avseende å bosättningslånen ifrågakommer emellertid för dessa andra utbetalningar av medel i regel icke någon motsvarande återbetalningsskyldighet och följaktligen icke heller någon övervakning av fullgörandet av sådan återbetalning eller några indrivningsåtgärder. Det torde möta svårigheter och föranleda icke oväsentliga kostnader att giva den centrala nämnden en sådan organisation, att den sattes i stånd att handhåva uppgifter av nu sist berörd art.

Kommissionen har med hänsyn till vad nu anförts sökt en utväg att låta den centrala nämnden anlita någon annan institution för övervakning av bosättningslånen återbetalning och indrivning och har därvid fäst uppmärksamheten vid möjligheten av att generalpoststyrelsen skulle kunna handhåva här berörda uppgifter. Kommissionen har visserligen icke kunnat tillstyrka, att prövningen av låneansökningarna ålägges detta ämbetsverk, men håller före att saken ställer sig på ett annat sätt, då det blott gäller lånen utbetalning och uppbörden av förfallande räntor och amorteringar. Generalpoststyrel-

sen äger nämligen goda förutsättningar för att effektivt kunna övervaka ett låntagarklientel och äger i postgirokontoret och postsparbanken organ för att effektivt kunna handhåva uppbörd och indrivning. Det synes uppenbart, att även utbetalningen av lånen med fördel kunde anförtros åt postverket.

På grund av det nu anförda har kommissionen funnit frågan om organisationen av den ifrågakvarade utlåningsrörelsen erhålla sin bästa lösning, om prövningen av låneansökningarna lägges i händerna på den förut omnämnda centralnämnden men utbetalningen av beslutade lån samt uppbörden och indrivningen av amorteringar och räntor uppdrages åt generalpoststyrelsen.

Kommissionen vill härafter övergå till att närmare angiva, huru kommissionen tänker sig att förfarandet i låneärenden lämpligen skulle ordnas.

Det säger sig självt, att sökande av bosättningslån, för att den centrala nämnden skall erhålla möjlighet att på ett tillfredsställande sätt pröva sökandenas behov av lån och deras utsikter att kunna återbetala lånen, måste lämna tämligen detaljerade upplysningar i åtskilliga hänseenden, som härvid äro av betydelse. Dessa upplysningar böra av naturliga skäl avse de sökandes ekonomiska förhållanden — sålunda inkomster och utgifter samt tillgångar och skulder — samt vidare även omständigheter, vilka äro ägnade att åtminstone i någon mån giva en allmän uppfattning om deras ekonomiska framtidsutsikter. För bedömandet av sökandenas ekonomiska förtänksamhet bör av sökandena uppgivas, om de gjort några besparingar. I enlighet med vad förut utvecklats bör sålunda, i den mån arbetet på organiserandet av ett planmässigt sparande i ungdomsåren resulterat i en mera utbredd sådan verksamhet, vid ansökan fogas intyg från vederbörande kreditinrättning om den sparverksamhet, sökandena utövat. I förekommande fall, likaledes i anslutning till vad förut framhållits, böra sökandena i ansökningen meddela, om några särskilda omständigheter förelegat, som försvårat för dem att göra besparingar, såsom sjukdom, arbetslöshet eller försörjningsplikt. Med avseende å sökandenas behov av lån bör uppgivas, om anledning finnes att påräkna, att anhöriga eller andra komma att bidra till bosättningen eller annorledes lämna ekonomiskt bistånd i samband med äktenskapets ingående. Slutligen bör i låneansökning meddelas, till vilka huvudsakliga ändamål sökandena hava för avsikt att använda eventuellt erhållet lån ävensom de ungefärliga kostnaderna, och må jämväl i detta avseende erinras om vad förut anförts.

Det torde böra ankomma på den centrala nämnden att fastställa formulär till låneansökningar med därtill fogade upplysningar om de uppgifter, de lånesökande hava att avgiva.

Såsom av det föregående framgår, anser kommissionen nödvändigt, att den centrala nämnden vid prövningen av ansökningar om bosättningslån kan bygga på yttranden från något lämpligt lokalt organ, vilket såväl kan bestyrka de av sökandena lämnade uppgifterna som även på grundval av en personlig kännedom om lånesökandena uttala sig om huruvida förutsättningarna för lån äro uppfyllda. För fullgörandet av dessa nu berörda uppgifter kunna flera lokala organ komma i fråga, såsom kommunalnämnd eller drätselkammare, barnavårdsnämnd eller pensionsnämnd eller viss ledamot av dylikt kommunalt organ. Kommissionen har stannat vid att föreslå i stad ordföranden i drätselkammaren och på landet ordföranden i kommunalnämnden eller municipalnämnden.

Särskilt i större kommuner eller städer torde det emellertid av organisatoriska skäl ofta möta svårigheter för respektive ordförande i kommunalnämnd, municipalnämnd eller drätselkammare att omhändervä de uppgifter, som här avses. I dylika kommuner liksom även i andra kan förhål-

landet vidare vara det, att annan person inom eller utom nämnden eller drätselkammaren är mera lämpad för eller intresserad av ifrågavarande verksamhet. Det torde därför böra stå vederbörande kommun fritt att utse annan person att fullgöra ifrågavarande uppgift. Hinder synes heller icke böra möta, att flera personer utses att tillsammans utgöra en kommitté för handläggandet av de bestyr, som hava samband med ifrågavarande låneansökningar. I fall annan eller andra än nämndens eller drätselkammarens ordförande utsetts att fullgöra ifrågavarande uppdrag, bör meddelande här-om tillställas den centrala nämnden. De kommunala funktionärer, som medverka vid behandlingen av ansökningar om bosättningslån, torde med ett gemensamt ord kunna betecknas såsom ortsombud.

Vad härefter angår de uppgifter, som böra ankomma på ortsombuden, lära dessa till en början böra, där sådant erfordras, vara lånesökande behjälpliga med råd vid låneansökningars uppsättande. Kommissionen har även framhållit önskvärdheten av att råd givas de lånesökande rörande deras bosättningsplan, men därvid jämväl understrukt, att dessa råd icke få givas i sådana former, att de för de lånesökande te sig såsom ett obehörigt förmynderskap. Vidare böra ortsombuden i möjligaste mån pröva, om de av sökandena lämnade upplysningarna äro med sanningen överensstämmande. Denna prövning bör avse, såväl att icke några upplysningar av vikt äro utelämnade som att förekommande upplysningar äro riktiga och tydligt avfattade.

Ortsombuden böra även hava att komplettera ansökningshandlingarna med en del omdömen rörande sökandenas personliga egenskaper eller i övrigt av vikt för bedömandet av låneansökningarna. De böra sålunda uttala sig om, huruvida de allmänna förutsättningar, som enligt det förestående böra gälla för erhållande av lån, äro uppfyllda, alltså om sökandena äro i behov av medel föranskaffandet av erforderliga bosättningsföremål eller för tillgodoseende av annat ändamål, för vilket lån kan beviljas, samt, mera allmänt, om lånen äro tillräddliga ur de sökandes egna synpunkter och om sökandena gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk vederhäftighet och förtänksamhet samt sparsamhet. Med avseende å av lånesökande ådagalagd sparvilja böra ortsombuden tillse, att i förekommande fall intyg från sparbank är fogat vid låneansökningen angående fullföljt planmässigt sparande. I andra fall torde ortsombuden böra angiva de omständigheter, som enligt deras förmenande kunna hava hämmat sökandenas sparförmåga, exempelvis kostnader för utbildning, underhållsskyldighet m. m.

På grundval av den kännedom om sökandena och deras behov av lån, som ortsombuden förutsättas äga, böra de även giva ett allmänt uttalande om huruvida enligt deras mening bosättningslån bör beviljas, samt därjämte yttra sig över till vilket belopp lånet bör bestämmas och inom vilken tid det bör vara slutamorterat samt vilka betalningsterminer, som lämpligen böra fastställas för inbetalningarnas fullgörande. En sådan avvägning bör, såsom av det föregående framgår, ske med hänsyn såväl till sökandenas behov av lån som till deras utsikter att kunna återbetala de lån, som erhållas.

Med avseende å den anordning, som bör väljas för ortsombuds hörande, synes det lämpligaste vara, att lånesökande ingiva sin ansökan till vederbörande ortsombud och att detta å ansökningsblanketten tecknar de upplysningar, som ovan avses. Härefter böra ortsombuden själva vidarebefordra sålunda kompletterad ansökningshandling till den centrala nämnden.

Det ligger i sakens natur, att det yttrande, varom här är fråga, bör avgivas av ortsombudet i den kommun, där sökandena äro bosatta. Om sökandena äro bosatta inom olika kommuner, bör låneansökningen förslagsvis först avlämnas till ortsombudet i den kommun, där mannen är bosatt, varefter

ansökningen med ortsombudets yttrande antingen av denne eller genom sökandena vidarebefordras till motsvarande förtroendeman inom kvinnans hemortskommun, eller sedermera av den centrala nämnden remitteras till denne sistnämnde.

I detta sammanhang må erinras om vad ovan föreslagits, nämligen att ansökan om bosättningslån skall avgivas inom ett år efter äktenskaps ingående. Utgången av denna frist torde böra knytas till ansökningens avlämnande till ortsombud.

Sedan låneansökan med därå tecknat yttrande inkommit till den centrala nämnden och denna i förekommande fall införskaffat erforderlig kompletterande utredning i ärendet, har nämnden att upptaga detsamma till avgörande. Nämnden skall därvid på grundval av de uppgifter, som lämnats av lånesökandena, och det av ortsombudet avgivna yttrandet ävensom i övrigt tillgängligt material pröva, huruvida de villkor och förutsättningar äro uppfyllda, som enligt det föregående böra gälla och vara för handen. Där nämnden finner, att lån bör beviljas, har nämnden även att, med hänsynstagande till lånesökandenas behov av lån och deras inkomstutsikter för framtiden, bestämma lånebeloppets storlek samt lånetid och amorteringsvillkor.

Ehuru nämnden visserligen vid sin behandling av lånefrågorna i hög grad blir beroende av de utlåtanden, som avgivas av ortsombuden, måste nämnden likväl eftersträva att såvitt möjligt självständigt bedöma och värdesätta de olika faktorer, som böra vara avgörande för om lån bör beviljas eller icke. Endast härigenom kan för övrigt den likformighet i tillämpningen vinnas, som är en av fördelarna med centraliseringen av lånefrågornas avgörande.

Kommissionen har redan i ett tidigare sammanhang antytt, att arbetet med prövningen av lånefrågorna kan förväntas komma att bli av icke ringa omfattning. Framhållas må även, att ansökningarna av naturliga skäl böra bringas till avgörande med så stor skyndsamhet, som omständigheterna medgiva. Det blir på grund härav nödvändigt, att den centrala nämnden, därest dess granskning av låneansökningarna skall bli en ej endast formell, erhåller en möjligast effektiv organisation. Då emellertid frågan härom av kommissionen behandlas i annat sammanhang, saknar kommissionen anledning att här närmare uppehålla sig vid detta ämne. Dock vill kommissionen i det följande något vidröra ett par detaljfrågor sammanhängande med det avsedda samarbetet mellan nämnden och generalpoststyrelsen.

Där den centrala nämnden finner lån böra beviljas, bör nämnden i sitt beslut angiva lånets belopp samt villkoren för lånet, d. v. s. räntesats, återbetalningstid och betalningsterminer. Det synes i regel vara lämpligt, att viss tid bestämmes, inom vilken lånet skall vara till fullo uttaget, vid äventyr att rätten till utkommande av ej lyftat belopp skall vara förverkad. En sådan föreskrift är bland annat motiverad med hänsyn till att i annat fall en del lån skulle kunna under en längre tid kvarstå såsom beslutade, utan att de kanske utbetalades.

Kommissionen har övervägt frågan om anordnande av besvärsmätt över den centrala nämndens beslut i låneärende. Även om införandet av en dylik rätt kunde synas tilltalande ur principiella synpunkter, har kommissionen likväl stannat för att föreslå förbud mot fullföljande av talan i förevarande ärenden. Kommissionen har grundat detta sitt förslag främst på den omständigheten, att det icke föreligger någon egentlig subvention i den föreslagna låneverksamheten; och därför heller icke sådant intresse för de lånesökande, som nödvändiggör införande av klagorätt. Härtill komma de säkerligen mycket betydande praktiska olägenheter, som torde uppstå, därest det

lämnades möjlighet för de lånesökande att draga dessa ärenden under Kungl. Maj:ts prövning.

Sedan nämnden fattat sitt beslut i ett låneärende, skall lånet utbetalas. Denna utbetalning har i det föregående föreslagits skola ombesörjas av generalpoststyrelsen, och nämnden har följaktligen att lämna generalpoststyrelsen meddelande om beslut angående lån jämte anvisning rörande utbetalandet härav.

Med avseende å behandlingen inom generalpoststyrelsen av sålunda till utbetalning anvisade lån, har redan i det föregående framhållits, att generalpoststyrelsen i postsparbanken och postgirokontoret äger lämpliga organ för handhavandet av ifrågakarande verksamhet. Dessa institutioner kunna med fördel anlitas såväl för utbetalningen av lånen som för uppbörden och indrivningen. Postverkets lokala organisation medger en effektiv övervakning av låntagareklientelet. Det borde varken vara behöfligt eller lämpligt att här göra några uttalanden med avseende å frågan, om postverkets arbete med ifrågakarande lån bör läggas å postsparbanken eller postgirokontoret, ej heller att i övrigt ingå på frågan om handläggningen inom postverket av den nu berörda verksamheten. Kommissionen kan alltså beträffande utlämnandet av lånen och uppbörden av amorteringar och räntor inskränka sig till vissa allmänna påpekanden.

Innan generalpoststyrelsen utlämnar beviljat lån, böra låntagarna avgiva skuldförbindelse, vari de ikläda sig solidariskt ansvar för lånet. Men vidare bör dessförinnan även hava styrkts, att låntagarna ingått äktenskap med varandra.

Kommissionen har tidigare redogjort för de omständigheter, som böra möjliggöra uppskov med inbetalning eller befrielse från viss del av återstående lånebelopp eller av helt sådant belopp, ävensom de förhållanden, vid vilka lånet kan uppsägas till omedelbar återbetalning. Beslut i sådana avseenden fattas av den centrala nämnden, i förekommande fall på förslag av generalpoststyrelsen.

Om låntagare, som icke erhållit befrielse från eller uppskov med inbetalning av räntor och amortering, underlåter att i riktig ordning fullgöra sådan inbetalning, eller om låntagare, som fått sitt lån uppsagt till omedelbar återbetalning, brister härutinnan, har generalpoststyrelsen att, i förekommande fall efter meddelad varning och betalningsföreläggande, skrida till indrivningsåtgärder.

Ehuru vid den organisatoriska anordning med avseende å bosättningslånen, vilken i det föregående förordats, den centrala nämnden och generalpoststyrelsen komma att hava sinsemellan åtskilda uppgifter, måste det likväl, för att ifrågakarande verksamhet skall kunna bedrivas effektivt och rationellt, förutsättas att samverkan anordnas mellan de båda institutionerna. För nämnden måste det vara av betydelse att erhålla fortlöpande underrättelser om till vilka belopp låneutbetalningar skett samt huru uppbörden och indrivningen av amorteringar och räntor utfalla. Även från generalpoststyrelsens sida sett blir ett nära samarbete mellan de båda administrativa organen i olika hänseenden nödvändigt. Detta önskemål bör beaktas vid verksamhetens planläggning. Som exempel må hänvisas till att generalpoststyrelsen vid uppläggandet av det kortregister över låntagare, som lär bli behöfligt, torde böra samråda med nämnden. Vidare torde även formulär till skuldförbindelser m. m. böra fastställas efter samråd mellan de båda myndigheterna. En viss praxis beträffande grunderna för inbetalningsuppskov, återbetalningsbefrielse m. m. torde även bäst bli stadfäst efter samråd mellan de båda institutionerna.

Med avseende å kostnaderna för administrationen av den här föreslagna låneverksamheten, vilken står i nära sammanhang med kostnaderna för den ovan föreslagna centrala nämnden, behandlar kommissionen denna fråga i annat sammanhang.

I enlighet med i detta kapitel uppdragna riktlinjer och gjorda förslag har kommissionen utarbetat förslag till *Kungörelse angående statliga bösättningslån*, vilket författningsförslag är såsom bilaga fogat till betänkandet.

Förslag

till

Kungörelse angående statliga bosättningslån.

Härigenom förordnas som följer:

Om villkor för statliga bosättningslån m. m.

1 §.

I samband med äktenskaps ingående må äkta makar av statsmedel erhålla lån enligt de i denna kungörelse meddelade bestämmelser.

Sådant lån skall hava till ändamål att lämna tillgång till inköp av möbler eller andra bosättningsföremål, vilkas anskaffande föranledes av äktenskapets ingående, eller att underlätta förvärv av eget hem eller igångsättande av rörelse i samband med äktenskapets ingående eller att tillgodose annat därmed jämförligt ändamål.

Lånen betecknas i kungörelsen såsom *bosättningslån*.

2 §.

Bosättningslån beviljas endast om båda de lånesökande äro eller i samband med äktenskapets ingående bliva svenska medborgare.

3 §.

Såsom villkor för erhållande av bosättningslån skall gälla:

att de lånesökande äro i behov av medel för anskaffandet av erforderliga bosättningsföremål eller för tillgodoseendet av annat i 1 § avsett ändamål;

att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen; samt

att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet, vederhäftighet och ekonomisk förtänksamhet samt, där betingelser härför förelegat, ådagalagt sparvilja.

4 §.

Bosättningslån må ej beviljas till högre belopp än ettusentrehundra kronor och ej heller till lägre belopp än trehundra kronor.

5 §.

Bosättningslån skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställes av Konungen och må icke understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats.

Å bosättningslån skall erläggas amortering. Amorteringstiden må, där ej särskilda förhållanden annat föranleda, icke överstiga fyra år och må i intet fall fastställas till längre tid än sex år.

Amortering och ränta skola erläggas var tredje månad, där ej på grund av särskilda omständigheter annat bestämmes.

Det är låntagarna obetaget att före eljest fastställd tid inbetala oguldet lån eller del därav.

Om förfarandet i låneärenden m. m.

6 §.

Frågor om beviljande av bosättningslån avgöras av statens familje- och barnanämnd.

Såsom ortsombud i kommunerna med uppgift att till statens familje- och barnanämnd avgiva yttrande över ansökningar om bosättningslån medverka, där kommun ej annorlunda beslutar, i stad ordföranden i drätselkammaren och på landet ordföranden i kommunalnämnden eller i municipalnämnden.

7 §.

Ansökan om bosättningslån göres av trolovade eller äkta makar å blankett, vartill formulär fastställas av statens familje- och barnanämnd.

Sådan ansökan skall avlämnas till ortsombudet inom den kommun, där de lånesökande äro bosatta, eller, om de äro bosatta inom olika kommuner, inom den kommun, där mannen är bosatt, senast ett år efter äktenskapets ingående.

8 §.

Det ortsombud, som mottagit ansökningen, tecknar därå yttrande dels rörande riktigheten av de uppgifter, som meddelats av sökandena, och dels i de andra hänseenden, som angivas å formuläret till låneansökan. Är kvinnan bosatt inom annan kommun, skall nämnda ortsombud därefter översända handlingarna till ortsombudet därstädes; och skall jämväl denne å ansökningen teckna yttrande som nyss är sagt.

Det ortsombud, som sist handlagt ärendet, skall därefter utan dröjsmål översända samtliga handlingar till statens familje- och barnanämnd.

9 §.

Sedan handlingarna inkommit till statens familje- och barnanämnd och i förekommande fall ytterligare utredning införskaffats, beslutar nämnden i ärendet.

Nämndens beslut skall ofördröjligen tillställas en av sökandena.

10 §.

Statens familje- och barnanämnds beslut rörande bosättningslån må ej överklagas.

11 §.

Då bosättningslån beviljats av statens familje- och barnanämnd, lämnar nämnden ofördröjligen meddelande därom till generalpoststyrelsen.

12 §.

Då generalpoststyrelsen mottagit meddelande om beviljat bosättningslån, ombesörjer styrelsen lånets utbetalande till sökandena. Dessa skola dessförinnan hava till styrelsen avlämnat skuldförbindelse, vari de iklätt sig soli-

dariskt ansvar för lånets återbetalning, ävensom bevis om att de ingått äktenskap.

13 §.

Förfallen ränta och amortering å bosättningslån skall, i överensstämmelse med de villkor, som fastställts vid låns beviljande, inbetalas till generalpoststyrelsen.

Statens familje- och barnanämnd äger medgiva uppskov med betalning av ränta eller amortering.

14 §.

I händelse någon av låntagarna avlider, kan statens familje- och barnanämnd, om lånets återbetalning härefter skulle bereda den efterlevande synnerlig svårighet, medgiva befrielse från återbetalningsskyldighet med avseende å hela återstående lånebeloppet eller del därav.

15 §.

Statens familje- och barnanämnd äger besluta om uppsägning av lån till omedelbar betalning, där det befinnes, att låntagare genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller visat försumlighet att erlägga föreskriven ränta eller amortering eller annorledes brutit mot vad i lånevillkoren är föreskrivet, så ock eljest när sådana förhållanden inträffat, att låntagarna med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre böra få tillgodonjuta lånet.

16 §.

För förfallna räntor och amorteringar å bosättningslån må utmätning äga rum utan föregående dom eller utslag.

Särskilda bestämmelser.

17 §.

Bosättningslån utgår av den utlåningsfond, som å riksstaten anvisats för ifrågavarande ändamål (*statens bosättningslånefond*).

Fonden förvaltas av statskontoret, som har att på anfordran till generalpoststyrelsen utbetala för lånerörelsen erforderliga medel.

18 §.

I fall som avses i 14 §, så ock då eljest ingen eller ringa utsikt finnes, att lån kommer att återbetalas, må statens familje- och barnanämnd meddela beslut om avskrivning.

19 §.

De ytterligare föreskrifter, som finnas erforderliga rörande villkoren för åtnjutande av bosättningslån samt förfarandet i låneärenden och vad därmed har samband, meddelas, där ej Konungen därom förordnar, av statens familje- och barnanämnd.

Denna kungörelse träder i kraft den

P. M.

angående äktenskapsbildningen i Sverige.

Giftermålsfrekvensen i Sverige var under slutet av förra århundradet och vid början av det innevarande fram till tiden för världskriget mycket låg. Årliga antalet ingångna giftermål höll sig vid omkring 6 per 1 000 invånare, tidtals till och med något därunder. Under krigsåren och därefter steg siffran något och kulminerade år 1920 vid 7·3 ‰. Efter någon nedgång under 1920-talets början steg frekvensen åter och nådde år 1934 den hittills högsta siffran sedan 1860, nämligen 7·8 ‰; år 1933 var den 7·0 ‰. Till en betydande del beror giftermålstalens ökning på att de giftasvuxna åldrarnas folkmängd ökats fortare än hela folkmängden, men till en del beror den på en stegring av själva giftermålsintensiteten, sådan den framgår, om man uttrycker giftermålens antal i de viktigare åldrarna i procent av den ogifta befolkningen i motsvarande åldrar.

Vid jämförelse med andra länder finner man i dessa sistnämnda så gott som överallt högre giftermålstal än i Sverige, med undantag likväl för Norge, Island och Irland. Italien har de sista åren visat ungefär liknande siffror som Sverige, men hade tidigare betydligt högre. I Finland stå siffrorna också numera på ungefär samma nivå som i Sverige. Men redan på så nära håll som i Danmark finner man giftermålstal, som genomgående ligga gott och väl en enhet över de svenska. År 1933, då den svenska siffran, som nyss nämnts, var 7·0 ‰, var den danska 8·8 ‰, sålunda nära två enheter högre. Den tyska siffran har i allmänhet hållit sig betydligt över den danska. De allra sista åren har man som bekant nått extraordinärt höga giftermålssiffror i Tyskland.

Den låga giftermålsfrekvensen i Sverige uppstår dels genom att äktenskapen ingås förhållandevis sent, d. v. s. att den genomsnittliga giftermålsåldern är hög, dels genom att relativt många både män och kvinnor förbli ogifta. Till en del beror den på att omgiftesfrekvensen är låg. — Medelgiftermålsåldern i Sverige har hållit sig mycket konstant genom de senaste åren nämligen vid ungefär 29·4 år för män i första giftet och 26·4 för kvinnor i första giftet. Egendomligt nog förmärkes snarast en stegring i giftermålsåldern under de år, då giftermålsfrekvensen gått upp, antydande att uppgången har något att göra med uppskjutande av giftermål från tidigare år. I de länder, där giftermålsfrekvensen är så att säga habitueellt högre än i Sverige, är emellertid giftermålsåldern lägre: i Danmark t. ex. 27·7 år för män i första giftet och 24·9 år för kvinnor i första giftet, sålunda för mankönet 1·7 och för kvinnkönet 1·5 år lägre än i Sverige. Men även i Norge, där giftermålsfrekvensen är lägre än i Sverige, är även medelgiftermålsåldern lägre, nämligen 28·7 för män och 26·0 för kvinnor i första giftet. Här angivna siffror för Danmark och Norge avse femårsperioden 1926—1930.

Med en under en lång följd av år existerande låg giftermålsfrekvens följer en för nativiteten ogynnsam civilståndsfördelning i de fruktsamma åldrarna. Den för nativiteten viktigaste befolkningsgruppen utgöres av de gifta kvinnorna under 45 års ålder. Denna grupp utgör i Sverige endast c:a 10 ‰ av folkmängden och har — till stor del på grund av de yngre åldrarnas (under 15 år) avtagande storlek — ökat något sedan århundradets bör-

jan, då den var 9 %. I Danmark är motsvarande siffra för närvarande över 11 % och på grund av den lägre giftermålsåldern äro de gifta kvinnorna i Danmark dessutom genomsnittligen yngre än de svenska. Den låga giftermålsfrekvensen medför också att ett betydande antal kvinnor kvarstå som ogifta då de lämna den fruktsamma åldern. I Sverige har vid 50 års ålder över 20 % av de då kvarlevande kvinnorna icke ingått giftermål, medan detta i Danmark är fallet med endast omkring 15 %.

Betydelsen av ovan beskrivna förhållanden är, vad nativiteten beträffar, högst avsevärd. Detta illustreras på ett förträffligt sätt av en jämförelse mellan Sverige och Danmark. I dessa två länder äro de gifta kvinnornas fruktsamhet mycket nära lika stor, och den högre nativiteten i Danmark hänför sig därför helt till detta lands gynnsammare civilståndsfördelning.

I nedanstående tablå lämnas en jämförelse beträffande den äktenskapliga fruktsamheten i Sverige och Danmark åren 1901—1925.

Barnaföderskor på 100 gifta kvinnor inom olika åldrar i Sverige och Danmark.

	15—20	20—25	25—30	30—35	35—40	40—45	45—50
1901—10 Sverige	62	45	35	28	21	11·3	1·5
Danmark	51	45	35	25	18	8·1	0·9
1911—15 Sverige	59	40	30	23	18	9·4	1·1
Danmark	46	40	30	22	16	7·0	0·7
1916—20 Sverige	60	39	28	21	15	8·0	1·0
Danmark	44	37	27	20	14	6·2	0·6
1921—25 Sverige	60	35	24	18	13	6·6	0·9
Danmark	51	36	25	18	12	5·4	0·5

Som synes är jämförelsen snarast till Sveriges förmån, speciellt i den yngsta åldersklassen, där den höga fruktsamheten dock för vår del beror på ett ovanligt högt antal föräktenskapliga konceptioner. I de yngsta åldrar-na ingås nämligen hos oss äktenskapen i det övervägande antalet fall därför, att ett barn redan är väntat. Vidare är det bekant att den utomäktenskapliga fruktsamheten och nativiteten är vida större i Sverige än i Danmark. Man skulle därför snarast vänta att Sverige skulle hava den högre nativiteten, och det är så mycket mera värt uppmärksamhet, att det tvärtom är Danmark som går före. Det rör sig här icke endast om en obetydlig-het utan om en högst väsentlig skillnad, i det att Danmark under den be-traktade tidsperioden uppvisat ett födelsetal, som, uttryckt per 1 000 invå-nare, ligger icke mindre än c:a 3 å 4 enheter över den svenska siffran, så-som framgår av följande tablå:

	Födelsetal per 1 000 invånare		
	Sverige	Danmark	Differens
1901—05	26·1	29·0	2·9
1906—10	25·4	28·2	2·8
1911—15	23·1	25·7	2·6
1916—20	21·2	24·0	2·8
1921—25	19·1	22·3	3·2
1926—30	15·9	19·4	3·5
1931	14·8	18·0	3·2
1932	14·5	18·0	3·5
1933	13·7	17·3	3·6
1934	13·7	17·8	4·1

En höjning av vår giftermålsfrekvens till samma höjd som Danmarks skulle således — givetvis först efter förloppet av en viss tid — höja vår nativitet med allra minst tre enheter utöver den nivå, vid vilken den skulle ställa sig vid oförändrad giftermålsfrekvens. Då den nativitet, som erford-

ras i en stationär befolkning, blott är c:a 16 ‰ och vid lägre dödlighet ännu ligger ännu lägre, är en faktor som förorsakar en differens på 3 enheter av synnerlig betydelse.

En jämförande översikt av giftermålsintensiteten i olika åldrar i Sverige och Danmark framgår av följande sammanställning för åren 1926—1930:

		Å l d e r s å r							
		15—20	20—25	25—30	30—35	35—40	40—45	45—50	
Kvinnor som ingått första gifte, årligen per 1 000 ogifta kvinnor i motsvarande ålder	Sverige	10·0	73·8	95·3	61·6	31·6	16·4	8·6	
	Danmark	18·2	112·7	119·4	59·7	28·3	15·4	8·6	
Män som ingått första gifte, årligen per 1 000 ogifta män i motsvarande ålder	Sverige	0·2	33·0	95·6	95·6	62·8	36·3	20·3	
	Danmark	0·7	60·5	142·7	129·0	75·9	42·7	23·2	

Som synes äro intensitetssiffrorna, särskilt i de yngre åldrarna, avsevärt högre i Danmark än i Sverige. Det kräves en högst betydlig stimulering av giftermålslusten och en förbättring av giftermålsmöjligheterna för ungt folk i Sverige, om vi skola komma i paritet med Danmark med avseende å giftermålsfrekvens.

En närmare analys av den svenska giftermålsintensiteten, t. ex. efter olika yrken och samhällsklasser, är tyvärr omöjlig. Konforma yrkesuppgifter för de nygifta å ena sidan och de ogifta å den andra stå icke till buds. Väl har man emellertid, för männens vidkommande, siffror över de nygiftas åldersfördelning inom olika yrkesklasser efter de yrkesuppgifter, som vid giftermålets anmälan å pastorsämbetena antecknas i lysnings- och vigselboken. En beräkning av t. ex. medianåldern vid första giften, d. v. s. den ålder, under vilken jämnt hälften av de bland yrkesgruppens ungarlar ingångna giftermålen ägt rum, kunde giva en viss översikt av rådande olikheter, ehuru denna i viss mån blir svävande, då de ogifta yrkesutövarnas åldersfördelning ställer sig mycket olika i de olika yrkena. För de fyra stora näringsgrupperna jordbruk och binäringar, industri och bergsbruk, handel och samfärdsl samt allmän tjänst och fria yrken äro mediantalen enligt 1932 års giftermålsstatistik respektive 28·8, 27·9, 28·6 och 29·2 år. Analyserar man siffrorna vidare finner man inom jordbrukargruppen, att t. ex. hemmansägares medianålder vid giftermål är betydligt över 30 år, medan jordbruksarbetarnas ligger vid c:a 27 år. Vidare är medianåldern för handlande c:a 30 år, medan den för bodbiträden, handels- och lagerarbetare samt chaufförer ligger vid 26 å 27 år. För civila tjänstemän, officerare, präster, lärare m. fl. ligger den ävenledes vid c:a 30 år. Inom industrien är det tyvärr omöjligt att med användande av förefintliga publicerade siffror få fram särskilda tal för företagare, tjänstemän och arbetare. Redan på den grund, att man som regel blir företagare vid senare ålder än tjänsteman och tjänsteman vid senare ålder än arbetare, är det emellertid högst troligt, för att icke säga säkert, att medianåldrarna för de nygifta inom dessa grupper äro högst för företagarna och lägst för arbetarna.

Regionalt betraktad ställer sig giftermålsfrekvensen rätt olika inom vårt långsträckta lands skilda delar. Frånser man de nordligaste delarna av Norrland, där såväl nativiteten som giftermålsfrekvensen är jämförelsevis hög, är det egendomligt nog snarast så, att giftermålsfrekvensen är låg i trakter med hög nativitet. Detta är fallet även om man tar hänsyn till skiljaktigheter i åldersfördelningen. I de större städerna är giftermålsfrekvensen särskilt hög i förhållande till invånarantalet, men dessa städer hava ju en betydande inflyttning av ogift ungdom.

Sven D. Wicksell.

*Bilaga 3.***Några numeriska beräkningar rörande resultatet av planmässigt sparande.****1. Antaganden.**

Veckoavgift erlägges under 52 veckor per år, d. v. s. $4\frac{1}{3}$ veckoavgifter per månad.

Å insatta medel tillgodoräknas ränta fr. o. m. nästföljande månadsskifte.

Konto gottskrives med helårig ränta samt ränta på ränta per den 31 december.

Räntefot 4 %.

2. Tabeller.

Grundtabellen A anger det efter visst antal år sparade kapitalet vid en veckoinbetalning av en krona.

Tabell B anger för varje år det genom en sparbanksbok lydande å grundbeloppet 5 kronor enligt följande schema hopsparade kapitalet: Från 0 till 12 år 25 öre i veckan, från 12 till 18 år 50 öre i veckan samt från 18 till 28 år 1 krona i veckan.

Tabell C anger förloppet av kapitalökningen enligt följande sparplan: Från 15 till 18 år 1 krona per vecka, från 18 till 21 år 2 kronor per vecka samt från 21 till 28 år 5 kronor per vecka.

Tabellerna A, B och C ange dessutom sparkapitalets fördelning på insatt kapital och tillgodoförd ränta.

3. Exempel.

a) Ett barn erhåller vid födelsen av sparbanken en sparbanksbok med 5 kronor. Föräldrarna spara 25 öre i veckan, tills barnet fyllt 12 år. Från 12 till 28 års ålder insätter motboksägaren själv 50 öre i veckan. Hur stort kapital har sparats vid uppnådda 28 år, om räntan beräknas efter 4 %?

Insatt kapital	kronor	577:—
Tillgodoförd ränta	»	388:34

Summa kronor 965:34.

b) Ett barn erhåller vid födelsen av sparbanken en sparbanksbok med 5 kronor. Föräldrarna spara 25 öre i veckan, tills barnet fyllt 12 år. Från 12 till 18 års ålder insätter motboksägaren själv 50 öre i veckan, och från 18 till 28 års ålder 1 krona i veckan.

Insatt kapital	kronor	837:—
Tillgodoförd ränta	»	446:20

Summa kronor 1 283:20.

c) Ett barn erhåller vid födelsen av sparbanken en sparbanksbok med 5 kronor. Föräldrarna spara 25 öre i veckan, tills barnet fyllt 15 år. Från

12 till 15 år insätter barnet utöver föräldrarnas insättningar resp. 10, 15 och 20 kronor av egna förtjänster under sommarferierna.

Efter uppnådda 15 års ålder beräknas, att barnet självt kan insätta 1 krona per vecka intill 18 år. Från 18 till 21 år räknas med en besparing av 3 kronor per vecka. För tiden 21 till 28 år räknas med en besparing av 5 kronor i veckan. Hur stort kapital har då motboksägaren vid fyllda 28 år, om räntan beräknas efter 4 %?

Insatt kapital	kronor 2 689:—
Tillgodoförd ränta	» 834:16
Summa kronor 3 523:16.	

Bemärkande: Å insättningarna av 10, 15 och 20 kronor har ränta under resp. insättningsår räknats för 5 månader.

d) Ett barn erhåller vid födelsen av sparbanken en sparbanksbok med insatta 5 kronor såsom gåva. Föräldrarna spara 50 öre i veckan till dess barnet fyllt 15 år.

Efter uppnådda 15 år beräknas, att barnet självt kan insätta 1 krona per vecka intill 18 år. Från 18 till 21 år räknas med en besparing av 3 kronor per vecka. För tiden 21 till 28 år räknas med en besparing av 5 kronor i veckan. Hur stort kapital har då motboksägaren vid fyllda 28 år, om räntan beräknas efter 4 %?

Insatt kapital	kronor 2 839:—
Tillgodoförd ränta	» 1 046:93
Summa kronor 3 885:93.	

e) En person sparar från sitt 15:e till sitt 18:e år 1 krona per vecka. Från 18 till 21 år räknas med en besparing av 2 kronor per vecka och för tiden 21 till 28 år 5 kronor i veckan. Hur stort är då kapitalet vid 28 år, om ränta beräknas efter 4 %?

Insatt kapital	kronor 2 288:—
Tillgodoförd ränta	» 482:73
Summa kronor 2 770:73.	

f) En person sparar från sitt 15:e till sitt 18:e år 1 krona per vecka. Från 18 till 21 år räknas med en besparing av 3 kronor per vecka och för tiden 21 till 28 år 8 kronor i veckan. Hur stort är då kapitalet vid 28 år, om ränta beräknas efter 4 %?

Insatt kapital	kronor 3 536:—
Tillgodoförd ränta	» 706:87
Summa kronor 4 242:87.	

g) En person sparar från sitt 15:e till sitt 18:e år 1 krona per vecka. Från 18 till 21 år räknas med en besparing av 5 kronor per vecka och för tiden 21 till 28 år 10 kronor i veckan. Hur stort är då kapitalet vid 28 års ålder, om ränta beräknas efter 4 %?

Insatt kapital	kronor 4 576:—
Tillgodoförd ränta	» 938:31
Summa kronor 5 514:31.	

Vid dessa exempel har grundtabell A begagnats enligt den i stat. off. utr. 1935: 54, sid. 141, angivna metoden.

Uppnådd ålder	Sparplan A			Sparplan B			Sparplan C		
	Hopsp. kapital	Insätt- ningar	Ränta	Hopsp. kapital	Insätt- ningar	Ränta	Hopsp. kapital	Insätt- ningar	Ränta
1 år	52·95	52	0·95	18·44	18	0·44	—	—	—
2 »	108·02	104	4·02	32·41	31	1·41	—	—	—
3 »	165·29	156	9·29	46·95	44	2·95	—	—	—
4 »	224·85	208	16·85	62·06	57	5·06	—	—	—
5 »	286·79	260	26·79	77·78	70	7·78	—	—	—
6 »	351·21	312	39·21	94·18	83	11·18	—	—	—
7 »	418·21	364	54·21	111·18	96	15·18	—	—	—
8 »	487·89	416	71·89	128·82	109	19·82	—	—	—
9 »	560·36	468	92·86	147·21	122	25·21	—	—	—
10 »	635·72	520	115·72	166·38	135	31·38	—	—	—
11 »	714·10	572	142·10	186·22	148	38·22	—	—	—
12 »	795·61	624	171·61	206·91	161	45·91	—	—	—
13 »	880·38	676	204·88	241·66	187	54·66	—	—	—
14 »	968·55	728	240·55	277·80	213	64·80	—	—	—
15 »	1 060·24	780	280·24	315·39	239	76·89	—	—	—
16 »	1 155·60	832	323·60	354·48	265	89·48	52·95	52	0·95
17 »	1 254·77	884	370·77	395·13	291	104·13	108·02	104	4·02
18 »	1 357·91	936	421·91	437·41	317	120·41	165·29	156	9·29
19 »	1 465·18	988	477·18	507·86	369	138·86	277·80	260	17·80
20 »	1 576·74	1 040	536·74	581·12	421	160·12	394·81	364	30·81
21 »	1 692·76	1 092	600·76	657·32	473	184·32	516·50	468	48·50
22 »	1 813·42	1 144	669·42	736·66	525	211·66	801·91	728	73·91
23 »	1 938·91	1 196	742·91	818·97	577	241·97	1 098·74	988	110·74
24 »	2 069·42	1 248	821·42	904·68	629	275·68	1 407·44	1 248	159·44
25 »	2 205·15	1 300	905·15	993·82	681	312·82	1 728·48	1 508	220·48
26 »	2 346·31	1 352	994·31	1 086·52	733	353·52	2 062·36	1 768	294·36
27 »	2 493·11	1 404	1 089·11	1 182·93	785	397·93	2 409·60	2 028	381·60
28 »	2 645·78	1 456	1 189·78	1 283·20	837	446·20	2 770·78	2 288	482·78

Exempel å stadgar för sparklubb.

Stadgar för sparklubb.

§ 1.

Klubben utgöres av en sammanslutning mellan hos (till)
..... anställda (anslutna) personer med uppgift att verka för
planmässig sparsamhet genom regelbundna insättningar av medlemmarna
å motbok med sparbank.

§ 2.

Anmälan om inträde i sparklubben och deltagande i dess verksamhet verk-
ställes å certifikat, som upprättas i två exemplar, innehållande närmare be-
stämmelser bland annat om det belopp, som varje vecka eller månad skall
insättas. Det ena exemplaret återlämnas till medlemmen, försett med an-
teckning att anmälan registrerats, och det andra lämnas till sparbanken.

§ 3.

Sparklubbens verksamhet handlägges av en av sparklubbens medlemmar
vald styrelse (kommitté), bestående av två eller flera personer, vilka på be-
stämda tider och minst en gång i månaden av medlemmarna uppbära och
senast vid månadens utgång till sparbanken redovisa det belopp, som varje
enskild medlem inbetalt.

Styrelsen (kommittén) har i övrigt till uppgift att bevaka medlemmarnas
intressen, verka för anskaffning av nya medlemmar samt uppehålla intres-
set för sparverksamheten.

§ 4.

Styrelsen (kommittén) utser inom sig en kassör samt en eller flera upp-
bördsmän, vilka genom överenskommelse sinsemellan fördela arbetet samt
bestämma tiden för uppbördsmännens redovisning till kassören.

§ 5.

Vid insättning erhåller medlem av kassör eller uppbördsman kvitto i form
av kupong, varå insatt belopp finnes angivet i tryck. Dessa kuponger för-
varas av medlemmarna för vederbörlig kontroll.

§ 6.

Sparklubbens verksamhet granskas av minst två revisorer, vilka utses av
sparklubbens medlemmar. Sparbanken må jämväl granska sparklubbens
verksamhet.

För granskningen ställer sparklubbens styrelse (kommitté) till förfogande
de kvittensblock, redovisningslistor m. m., som för verksamheten använts.

§ 7.

Sparklubben har ordinarie årsmöte senast under månad varje år, varvid genom majoritetsval bland medlemmarna utses styrelse (kommitté) för tiden intill nästa årsmöte samt revisorer för nästföljande kalenderår.

Till årsmötet, som lämpligen må anordnas i samband med annan sammankomst inom, utfärdar styrelsen (kommittén) kallelse genom meddelande åtta dagar i förväg med angivande av tid och plats för det samma.

Vid årsmötet framlägges redogörelse för verksamheten under det gångna verksamhetsåret samt revisorernas berättelse.

Representant för sparbanken äger att närvara vid årsmötet och delta i överläggningen.

§ 8.

För sparklubbens verksamhet skall gälla, såsom i 70 § i sparbankslagen stadgas, att enskilds förhållande till sparbank ej må i oträngt mål yppas.

§ 9.

Dessa stadgar må kunna ändras efter överenskommelse mellan sparklubben och sparbankens styrelse. Såsom sparklubbens mening skall härvid gälla majoritetsbeslut å årsmöte.

Om sparklubbens medlemmar vid ett årsmöte och ett tidigast 14 dagar därefter hållet extra möte fattat beslut om klubbens upplösning och dessa beslut biträtts av minst hälften av klubbens medlemmar, må sparklubben kunna upplösas tidigast sex månader efter det extra sammanträdet.

Sparbankens styrelse må genom uppsägning till årsmötet bringa samarbetet med sparklubben att upphöra tidigast sex månader efter årsmötet.
